

SPOR SOSYOLOJİSİ

TOPLUM, KÜLTÜR VE SPORTİF DAVRANIŞ

Editörler

Doç. Dr. Yunus Şahinler

Doç. Dr. Buşra Özcan

Doç. Dr. Ömür Fatih Karakullukçu

Genel Yayın Yönetmeni / Editor in Chief • C. Cansın Selin Temana

Kapak & İç Tasarım / Cover & Interior Design • Serüven Yayınevi

Birinci Basım / First Edition • © Eylül 2026

ISBN • 978-625-8911-57-2

© copyright

Bu kitabın yayın hakkı Serüven Yayınevi'ne aittir.

Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz. The right to publish this book belongs to Serüven Publishing. Citation can not be shown without the source, reproduced in any way without permission.

Serüven Yayınevi / Serüven Publishing

Türkiye Adres / Turkey Address: Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak

Ümit Apt No: 22/A Çankaya/ANKARA

Telefon / Phone: 05437675765

web: www.seruyenyayinevi.com

e-mail: seruyenyayinevi@gmail.com

Baskı & Cilt / Printing & Volume

Sertifika / Certificate No: 47083

SPOR SOSYOLOJİSİ

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Yunus Şahinler

Doç. Dr. Buşra Özcan

Doç. Dr. Ömür Fatih Karakullukçu

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

SOSYALLEŞME VE SPOR BAĞLAMINDA SAPMA, ŞİDDET VE
SALDIRGANLIK.....7

Barkın Öngören

BÖLÜM 2

SOSYOLOJİK AÇIDAN SPORUN TANIMI MODERN
OLİMPİYATLARIN TARİHİ SÜRECİ.....21

Neşe Şahin

BÖLÜM 3

SOSYOLOJİNİN TANIMI, KONUSU, DOĞUŞU VE SOSYOLOJİ
BİLİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI.....33

Yasemin Oğuz

BÖLÜM 4

TÜRK KÜLTÜRÜNDE VE OSMANLI'DA SPORUN SOSYOLOJİK
TEMELLERİ.....43

Berkay Üstünbaş

BÖLÜM 5

EĞİTİM VE SPORUN SOSYOLOJİK BOYUTU.....71

Ali Türkten

BÖLÜM 6

SPORUN SOSYOLOJİK AÇIDAN FAYDALARI VE KAZANIMLARI..89

Khanım Balajayeva

BÖLÜM 7

SOSYOLOJİK AÇIDAN AİLE VE SPOR 103

Elif Gizem Yılmaz

BÖLÜM 8

SPORTİF DAVRANIŞIN OLUŞUMUNDA SOSYAL ETKİLEŞİMİN ROLÜ .. 113

Nilüfer Duman

SOSYALLEŞME VE SPOR BAĞLAMINDA SAPMA, ŞİDDET VE SALDIRGANLIK

“ ”

Barkın ÖNGÖREN¹

¹ İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
ORCID ID: 0009-0001-1921-1698, psk.barkinongoren@gmail.com

GİRİŞ

Spor, bireylerin fiziksel aktivite yoluyla hareket etmelerini sağlamanın yanı sıra, sosyal etkileşim süreçlerine katılmalarına olanak tanıyarak içinde bulundukları çevreye uyum geliştirmelerine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca spor, yalnızca bedensel gelişimi desteklemekle kalmayıp bireylerin psikolojik açıdan da güçlenmesine yardımcı olmakta ve toplumsal değerlere bağlı, sorumluluk sahibi bireylerin yetişmesine katkı sağlamaktadır (Kıratlı, 2025). Bu yönüyle spor, yalnızca fiziksel bir etkinlik değil, aynı zamanda önemli bir toplumsal yapı olarak görev görmektedir.

Bu bağlamda sporun tarihsel gelişimi incelendiğinde, dünya genelinde yaşanan toplumsal değişim ve dönüşümlerden bağımsız bir şekilde ele alınmasının güç olduğu görülmektedir. Dolayısıyla diğer alanlarda olduğu gibi spor ortamlarında da rekabete dayalı performansı hem olumlu hem de olumsuz yönde etkileyen çeşitli faktörler bulunmakta olup, bu faktörler arasında saldırganlığın ve şiddetin önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir (Öztaş, 2023).

Saldırganlık ve şiddet kavramları çoğu zaman birbiriyle karıştırılsa da aynı anlama gelmemektedir. Saldırganlık yalnızca fiziksel davranışlarla sınırlı olmayıp, fiziksel olmayan yollarla, örneğin sözel ifadeler aracılığıyla da ortaya çıkabilmektedir. Öte yandan şiddet, daha dar kapsamlı bir kavram olup genellikle fiziksel zarar içeren ve toplumsal açıdan kabul görmeyen davranışları ifade etmek için kullanılmaktadır (Ziyagil vd., 2020).

Bu kavramları spor çerçevesinde ele alacak olursak, hakeme yönelik itirazlar, rakibe sözlü sataşmalar ya da tahrik edici davranışlar saldırganlığa örnek oluştururken; rakibe fiziksel müdahalede bulunma, kavga etme veya kasıtlı şekilde zarar verme gibi eylemler şiddet kapsamında değerlendirilmektedir.

Sporda şiddet ve saldırganlık olguları, bireylerin ya da grupların içinde bulundukları toplumsal koşullarla yakından ilişkilidir. Farklı toplumlarda bu

davranışların ortaya çıkış nedenleri, yönelen bireylerin özellikleri ve gerçekleştiği ortamlar çeşitlilik gösterebilmektedir. Bu nedenle sporda şiddetin incelenmesinde, toplumların kendine özgü yapısal ve kültürel dinamiklerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu çerçevede, yalnızca toplumlar arasında değil, aynı toplum içerisindeki bireyler arasında da şiddete yönelik tutum ve davranışların farklılık gösterdiği gözlemlenmektedir. Yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, meslek, gelir durumu ve taraftarlık gibi etkenler, bireylerin bu konudaki yaklaşımlarını şekillendiren başlıca ana faktörler arasında yer almaktadır (Türkmen vd., 2013).

Bu doğrultuda, sporda saldırganlık ve şiddet kavramlarının sporcular ve taraftarlar üzerindeki etkileri, ortaya çıkış nedenleri ile sosyolojik ve psikolojik boyutları dikkate alınarak incelenmekte ve bu davranışların çok boyutlu bir perspektiften değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Saldırganlık

Saldırganlık ve öfke, psikoloji alanında önemli kabul edilen ve üzerinde sıkça durulan kavramlar arasında yer almaktadır. Bu kavramlara ilişkin literatürde farklı tanımlar bulunmaktadır. Genel bir yaklaşımla saldırganlık, toplum tarafından onaylanmayan ve başka bireylere yönelen düşmanca davranışlar bütünü olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda saldırganlık; öfke, engellenme ve korku gibi duyguların etkisiyle ortaya çıkan, karşı tarafa zarar verme, engelleme ya da bireyin kendini koruma amacı taşıyan fiziksel, sözel veya sembolik tepkileri içermektedir. Spor ortamında ise saldırgan davranışlar, sporcunun rakibine yönelik kasıtlı biçimde fiziksel ya da psikolojik zarar verme amacı güden eylemler olarak değerlendirilmektedir (Gürbüz vd., 2019). Bu bağlamda saldırganlık; fiziksel ve sözel boyutlarının yanı sıra, amaç ve araç yönelimli olmak üzere farklı türler çerçevesinde incelenebilmektedir

Fiziksel ve Sözel Saldırganlık

Fiziksel saldırganlık, bireyin karşısındaki kişiye bedensel zarar verme ya da onu acı verici bir duruma maruz bırakma amacıyla gerçekleştirdiği davranışları kapsamaktadır. Bu tür saldırganlık, çoğunlukla doğrudan temas

içeren eylemler şeklinde ortaya çıkmakta ve itme, çarpma, vurma ya da nesnelere zarar verme gibi davranışlarla kendini göstermektedir.

Sözel saldırganlık ise herhangi bir fiziksel temas olmaksızın, karşı tarafı incitmeye yönelik sözlü ifadeler aracılığıyla ortaya çıkan davranış biçimidir. Bu bağlamda küçümseyici söylemler, hakaret, tehdit içeren ifadeler ve alaycı konuşmalar, sözel saldırganlık kapsamında değerlendirilmektedir (Öztaş, 2023).

Araçsal Saldırganlık

Araç yönelimli saldırganlık, bireyin belirlediği bir hedefe ulaşmak amacıyla bilinçli ve planlı şekilde ortaya koyduğu davranışları ifade etmektedir. Bu tür davranışlarda asıl amaç karşı tarafa zarar vermek değil, istenilen sonuca ulaşmaktır. Spor bağlamında, rakibin ilerleyişini durdurmaya yönelik ve oyun kuralları içinde gerçekleştirilen müdahaleler bu duruma örnek olarak verilebilir. Bu yönüyle araç yönelimli saldırganlık, genellikle sporun doğasıyla uyumlu ve kurallar çerçevesinde gerçekleşen davranışlar olarak kabul edilmektedir. Ancak bazı durumlarda bu davranışların kontrol dışına çıkarak kuralların ihlal edilmesine yol açabildiği de göz önünde bulundurulmalıdır (Öztaş, 2023).

Amaç Yönelimli Saldırganlık

Amaç yönelimli saldırganlık incelendiğinde, bu tür davranışlarda temel amacın karşı tarafa doğrudan zarar vermek olmadığı görülmektedir. Daha çok bireyin başarı elde etme, üstünlük kurma ya da hedefe ulaşma isteği ön plandadır. Spor ortamlarında rakiple mücadele sırasında topu kazanmak amacıyla kurallar dahilinde gerçekleşen temaslar veya oyunun akışını durdurmaya yönelik yapılan müdahaleler bu duruma örnek olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda amaç yönelimli saldırganlık, genellikle kazanma isteği, rekabet ve başarı motivasyonu ile ilişkili bir davranış biçimi olarak ortaya çıkmaktadır (Öztaş, 2023).

Şiddet

Şiddet kavramı, genel olarak bireyin fiziksel ve psikolojik bütünlüğüne zarar veren ya da zarar verme riski taşıyan davranışları ifade etmektedir. Bu durum yalnızca fiziksel müdahalelerle sınırlı kalmayıp, bireyin duygusal ve

ruhsal yapısını etkileyen sözlü ve psikolojik yönleri de kapsamaktadır. Farklı şekillerde ortaya çıkabilen şiddet, günümüzde hem bireyler arasında hem de toplum genelinde sıkça karşılaşılan önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan şiddet, yalnızca kişiler arası ilişkilerde değil, aynı zamanda toplumsal yaşamın birçok alanında etkisini hissettiren çok yönlü bir durum olarak değerlendirilmektedir (Dalkılıç ve Kalkay, 2020). Bu bağlamda şiddet; fiziksel, sözel, psikolojik ve sosyal boyutlarıyla farklı türler çerçevesinde incelenebilmektedir.

Sözel Şiddet

Sözel şiddet; bireyin karşısındaki kişiyi incitmeye, değersiz hissettirmeye veya baskı altına almaya yönelik kullanılan ifade ve iletişim biçimlerini kapsamaktadır. Bu tür davranışlar arasında aşağılayıcı ve küçümseyici ifadeler kullanma, suçlayıcı söylemlerde bulunma, hakaret ve küfür etme, tehditkâr konuşmalar sergileme, yüksek sesle bağırma, sürekli eleştirme ve bireyin karar süreçlerine katılımını engelleyici tutumlar yer almaktadır (Dalkılıç ve Kalkay, 2020).

Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet, spor ortamında bireyin rakibine yönelik doğrudan bedensel zarar verme amacı taşıyan ve temas içeren davranışları ifade etmektedir. Bu kapsamda rakibe sert şekilde vurma, itme, tekmeleme, yumruk atma, çekme veya dengesini bozacak müdahalelerde bulunma gibi hareketler fiziksel şiddet örnekleri arasında yer almaktadır. Ayrıca oyun sırasında kontrolsüz ve aşırı güç kullanımı ya da rakibin güvenliğini tehlikeye atabilecek bilinçli müdahaleler de bu tür davranışlar kapsamında değerlendirilmektedir (Dalkılıç ve Kalkay, 2020).

Psikolojik Şiddet

Psikolojik şiddet, spor ortamında bireyin duygusal olarak baskı altına alınması ve sosyal olarak dışlanmasıyla ortaya çıkan davranışları ifade etmektedir. Bu kapsamda iletişimi kesme, görmezden gelme, sporcunun kendini ifade etmesini engelleme ve takım içi ilişkilerden uzaklaştırma gibi tutumlar yer almaktadır. Ayrıca bireyin değersiz hissetmesine yol açan

davranışlar da bu tür şiddet kapsamında değerlendirilmektedir (Dalkılıç ve Kalkay, 2020).

Sosyal Şiddet

Sosyal şiddet; bireyin başkalarıyla olan ilişkilerini kısıtlamaya, onu çevresinden uzaklaştırmaya ve sosyal olarak dışlamaya yönelik davranışları ifade etmektedir. Bu kapsamda kişinin arkadaşlarıyla veya çevresiyle iletişimini engelleme, grup içinde dışlama ve yalnızlaştırma gibi tutumlar yer almaktadır. Spor ortamında ise sporcunun takım içi iletişimden uzak tutulması, sosyal etkileşimlere dahil edilmemesi ve grup içinde bilinçli olarak yalnız bırakılması sosyal şiddete örnek olarak gösterilebilir (Dalkılıç ve Kalkay, 2020).

Sporda Şiddetin Nedenleri

Spor ortamlarında şiddetin ortaya çıkmasında yalnızca sporcular değil; yöneticiler, hakemler, taraftarlar, amigolar ve medya gibi birçok unsur etkili olmaktadır. Karşılaşma öncesinde kulüp temsilcilerinin rakip takım ve taraftarlara yönelik kışkırtıcı söylemleri, maç sırasında tribünlerdeki yoğun tezahüratlar, sporcuların sert ve kontrolsüz müdahaleleri, amigoların oyunculara yönelik tutumları ve hakem kararlarının tartışmalı bulunması gibi durumlar şiddetin artmasına zemin hazırlayabilmektedir. Ayrıca rekabetin yoğunluğu ve kazanma baskısı da bireylerin kontrol mekanizmalarını zayıflatarak saldırgan davranışların ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilmektedir (Karagün, 2011).

Tribünlerdeki kalabalık yapı ve anonimlik duygusu, bireylerin davranışlarının kişisel sorumluluğunu daha az hissetmesine neden olarak Özdenetimi zayıflatabilmekte ve bastırılmış saldırgan eğilimlerin daha kolay açığa çıkmasına yol açabilmektedir (İlgaz, 2023, s. 23). Bununla birlikte bireylerin saldırgan davranışları öğrenme süreçleri de önemli bir rol oynamaktadır. Aile, arkadaş çevresi ve medya gibi sosyal etkileşim alanları, hangi tür davranışların kabul edilebilir olduğunun öğrenilmesinde ve bireylerin davranışlarının şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu

çerçevede erkeklerin saldırganlığı daha çok fiziksel bir şekilde dışa vurduğu, kadınların ise toplumsal beklentiler doğrultusunda daha dolaylı ve gizli biçimlerde ifade ettiği görülmektedir. Ayrıca medya içeriklerinde yer alan şiddet unsurlarının normalleştirilmesi, özellikle genç bireyler üzerinde örnek teşkil etmekte ve bu davranışların spor ortamlarına yansımaya yol açabilmektedir (Karagün, 2011).

Sporda Şiddetin Kaynağı

İnsanlık tarihinin erken dönemlerinde bireyler hayatlarını sürdürebilmek, beslenme ihtiyaçlarını karşılamak ve tehlikelerden korunmak amacıyla avcılıkla uğraşmışlardır. Zamanla bu faaliyet yalnızca bir zorunluluk olmaktan çıkarak sistemli bir etkinliğe dönüşmüş ve sporun ortaya çıkışında temel bir rol oynamıştır. Bu yönüyle sporun temelinde, bireyin hem kendi sınırlarını zorlaması hem de diğer bireylerle rekabet etmesi yer almaktadır.

Bununla birlikte bazı görüşler, saldırganlığın sadece çevre ve kültürle açıklanamayacağını, insanın doğasında da var olan bir eğilim olduğunu belirtmektedir. Bu açıdan bakıldığında spor, bireylerin bu tür duygularını daha kontrollü ve kabul edilebilir bir şekilde ortaya koyabildikleri bir alan olarak değerlendirilmektedir (Karagün, 2011).

SALDIRGANLIK KAVRAMINA YÖNELİK KURAMSAL YAKLAŞIMLAR VE ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ

Psikanalitik Yaklaşım

Psikanalitik kurama göre saldırganlık, insanın doğasında bulunan içgüdüsel bir eğilim olarak ele alınmaktadır. Bu görüşün en önemli temsilcilerinden biri olan Freud, insanın yalnızca sevgi arayan pasif bir varlık olmadığını, aynı zamanda doğuştan gelen saldırgan eğilimlere sahip olduğunu savunmuştur.

Freud'un kuramı zaman içerisinde değişim göstermiştir. İlk dönemlerinde saldırganlık, daha çok cinsel dürtülerle ilişkilendirilirken, ilerleyen süreçte bu durum kendini korumaya yönelik ego içgüdüleri ile açıklanmıştır. Daha sonraki aşamada ise Freud, saldırganlığı doğrudan

biyolojik temelli bir dürtü olarak ele almış ve yaşam içgüdü (eros) ile ölüm içgüdü (thanatos) ayrımını ortaya koymuştur (Efilti, 2016). Psikanalitik yaklaşımı benimseyen bazı kuramcılar, Freud'un ölüm içgüdü düşüncesini bütünüyle kabul etmemekle birlikte, saldırganlığın insan davranışlarının anlaşılmasında önemli bir unsur olduğunu kabul etmişlerdir (Başegmez ve Özerk, 2021).

Bu yaklaşıma göre ölüm içgüdü bireyin içinde sürekli var olan bir yıkım eğilimini ifade etmekte; bu eğilim içe yöneldiğinde bireyin kendine zarar vermesine, dışa yöneldiğinde ise saldırgan davranışların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla saldırganlık, Freud'a göre sonradan öğrenilen bir davranıştan ziyade insanın doğasında bulunan ve farklı biçimlerde ortaya çıkabilen bir dürtü olarak değerlendirilmektedir (Efilti, 2016).

Sporcular açısından değerlendirildiğinde saldırganlığın çoğu zaman kontrol altına alınarak daha işlevsel bir alana yönlendirildiği görülmektedir. Özellikle boks, güreş veya dövüş sporları gibi branşlarda bireylerin sahip oldukları saldırgan eğilimleri spor aracılığıyla ifade ettikleri ve bu durumun bir tür savunma mekanizması olarak işlediği söylenebilir. Fromm'un "iyi huylu saldırganlık" anlayışı çerçevesinde ele aldığı oynusal saldırganlık, sporda daha çok performansın, becerinin ve rekabet gücünün sergilenmesine hizmet eder. Bu bağlamda, spor alanında gözlenen saldırgan davranışların her zaman yıkıcı bir içerik taşıdığı söylenemez (Başegmez ve Özerk, 2021). Bu sayede sporcular, içsel gerilimlerini kurallar çerçevesinde ve kabul edilebilir bir biçimde dışa vurma imkânı bulmaktadır.

Taraftarlar açısından ise durum daha farklı bir boyut kazanmaktadır. Tribün ortamında bireylerin kalabalık içerisinde anonimlik hissi yaşamaları ve duygusal yoğunluğun artması, bastırılmış duyguların daha kolay dışa vurulmasına neden olabilmektedir. Bu durum zaman zaman kontrolsüz tepkilere ve saldırgan davranışların ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilmektedir.

Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramı saldırganlığı, doğuştan gelen bir özellikten çok, bireyin yaşam sürecinde edindiği bir davranış olarak ele almaktadır. Bu yaklaşıma göre bireyler saldırgan davranışları; gözlemleme, taklit etme ve pekiştirme gibi süreçler aracılığıyla öğrenmektedir. Özellikle aile, arkadaş çevresi ve medya gibi sosyal etkileşim alanları, hangi davranışların kabul edilebilir olduğuna dair önemli bir yönlendirici rol üstlenmektedir.

Bandura'ya göre bireyde saldırganlığa yönelik bir eğilim bulunabilse de bu davranışın ortaya çıkması için uygun ortamın oluşması ve davranışın çeşitli biçimlerde desteklenmesi gerekmektedir. Bu süreçte model alma oldukça belirleyici olup bireyler yalnızca gözlemledikleri davranışları tekrar etmekle kalmayıp, bunları farklı şekillerde uyarlayarak sergileyebilmektedir.

Cinsiyet farklılıkları da bu öğrenme süreçleriyle ilişkilendirilmektedir. Erkeklerin daha çok fiziksel saldırganlık göstermesi, kadınların ise daha dolaylı biçimleri tercih etmesi, bireylerin aynı cinsiyetten modelleri benimsemesi ve toplumsal beklentiler doğrultusunda şekillenmektedir. Bu durum, çocukluk döneminden itibaren kazanılan deneyimlerle pekişmektedir.

Medya da saldırgan davranışların öğrenilmesinde önemli bir etken olarak öne çıkmaktadır. Televizyon, dijital platformlar ve oyunlar aracılığıyla sunulan şiddet içerikleri, bireylerde bu davranışlara karşı duyarlılığın azalmasına ve normalleşmesine yol açabilmektedir. Bununla birlikte öğrenme süreçleri yalnızca olumsuz davranışları değil, olumlu sosyal davranışları da kazandırabilmektedir.

Sonuç olarak sosyal öğrenme kuramı, saldırganlığı bireyin çevresiyle etkileşimi sonucu edindiği ve zamanla biçimlenen bir davranış olarak açıklamakta; bu davranışın ortaya çıkışında gözlem, model alma ve pekiştirme süreçlerinin belirleyici olduğunu vurgulamaktadır (Demirtaş-Madran, 2020). Bu doğrultuda spor ortamları, saldırgan davranışların öğrenildiği ve pekiştirildiği önemli sosyal alanlardan biri olarak değerlendirilmektedir.

Sporcuların antrenörlerini, takım arkadaşlarını ya da profesyonel sporcuları model alarak benzer tutum ve davranışlar geliştirmesi; taraftarların ise tribünlerde gözlemledikleri tepkileri benimseyerek aynı yönde davranışlar sergilemesi, sosyal öğrenme süreçlerinin spor alanındaki yansımalarına örnek oluşturmaktadır. Bu durum, saldırganlığın spor içerisinde yalnızca bireysel bir eğilim değil, aynı zamanda sosyal etkileşimler yoluyla şekillenen ve zamanla kalıcılık kazanabilen bir davranış olduğunu göstermektedir.

Sporda Şiddetin ve Saldırganlığın Önlenmesine Yönelik Çözümler

Literatürde sporda şiddetin önlenmesine yönelik farklı yaklaşımların bulunduğu görülmektedir. Sporda şiddetin; psikolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel birçok faktörün etkisiyle ortaya çıktığı dikkate alındığında, bu olguyla mücadelede bütüncül ve kararlı bir yaklaşımın benimsenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda hem psiko-sosyal müdahalelerin hem de yasal düzenlemelere yönelik uygulamaların birlikte ele alınması önem taşımaktadır (Saz, 2013).

Sporda Şiddetin Önlenmesinde Ailenin Rolü

Aile, bireyin ilk sosyal çevresini oluşturan ve toplumsal davranışların şekillenmesinde belirleyici rol oynayan temel bir yapıdır. Bireyin değerleri, tutumları ve davranış biçimleri büyük ölçüde aile ortamında kazanılmakta, bu durum özellikle şiddet eğilimlerinin oluşumunda da etkili olmaktadır. Bu nedenle, aile yapısında yaşanan olumsuzluklar yalnızca bireyi değil, daha geniş anlamda toplumsal yapıyı da etkileyebilmektedir.

Bu doğrultuda, hem aile içi şiddetin hem de sporda görülen şiddetin azaltılabilmesi için ilgili kurum ve kuruluşların iş birliği içerisinde hareket etmesi önem taşımaktadır. Aile ve sosyal politikalar ile spor alanında yetkili kurumların koordineli çalışmalarıyla geliştirilecek stratejiler ve uygulamaya konulacak projeler, bu sorunun çözümüne önemli katkılar sağlayacaktır (Saz, 2013).

Sporda Şiddetin Önlenmesinde Medyanın Rolü

Spor medyasında yer alan programlar, köşe yazıları ve haber içeriklerinin, kullanılan dil ve üslup nedeniyle zaman zaman şiddeti artırıcı bir etki yaratabildiği belirtilmektedir. Özellikle yorumcu ve yazar seçiminde mesleki yeterlilik ve etik ölçütlerin yeterince dikkate alınmaması, yapılan yayınların niteliğini olumsuz etkileyerek seyirci davranışları üzerinde istenmeyen sonuçlara yol açabilmektedir.

Bu doğrultuda medya içeriklerinin daha özenli hazırlanması ve şiddeti teşvik etmeyen, dengeli ve sorumlu bir dilin kullanılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra spor yorumculuğu ve yazarlığı alanında belirli standartların oluşturulması, bu alanda görev alan kişilerin eğitimden geçirilmesi ve medya kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde düzenlemeler yapılması, sporda şiddetin azaltılmasına katkı sağlayabilecek önemli adımlar olarak görülebilir (Saz, 2013).

Kadın Taraftarın Tribün Kültürüne Etkisi

Taraftar, en basit haliyle bir takıma, sporcuya ya da temsil ettiği değerlere bağlılık hisseden kişi olarak ifade edilebilir. Bu bağlılık için herhangi bir resmi şart aranmaz; kişi ister maçlara giderek aktif destek verebilir, isterse daha uzaktan da bu bağlılığını sürdürebilir. Burada önemli olan, bireyin kendisini o takımla veya grupla özdeşleştirmesidir.

Sporda şiddetin önlenmesi konusunda mevcut uygulamaların her zaman yeterli olmadığı görülmektedir. Bu nedenle sadece cezaya dayalı çözümler yerine, daha çok bilinçlendirme ve önleyici yaklaşımların öne çıkarılması gerektiği düşünülmektedir. Özellikle kadın taraftarların bu süreçte daha fazla dahil olması, daha sağlıklı ve dengeli bir ortamın oluşmasına katkı sağlayabilir.

Yapılan çalışmalara bakıldığında, taraftar davranışlarının çoğunlukla erkekler üzerinden değerlendirildiği, kadın taraftarların ise geri planda kaldığı görülmektedir. Bu durum, kadınların tribün kültüründeki etkisinin tam olarak

anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Oysa kadın taraftarların varlığı sadece sayısal bir artış değil, aynı zamanda tribün ortamının daha farklı ve daha sakin bir yapıya dönüşmesine katkı sağlayabilir.

Kadın taraftarlar, spor ortamlarında daha yapıcı ve dengeli bir destek anlayışının gelişmesine katkıda bulunabilmektedir. Ayrıca sosyal medya gibi alanlarda da aktif rol alarak, geleneksel taraftarlık anlayışının dışına çıkan daha kapsayıcı bir yaklaşımın oluşmasına yardımcı olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, kadın taraftarların spor ortamındaki varlığı, daha huzurlu ve şiddetten uzak bir tribün kültürünün oluşması açısından önemli görülmektedir. Nitekim buna somut bir örnek olarak, 2011 yılında Fenerbahçe'nin aldığı ceza sonrası tribünlerin yalnızca kadın ve çocuklara açıldığı karşılaşma gösterilebilir. Bu maçta tribün atmosferinin alışılmışın dışında daha sakin olduğu, küfür ve hakaret içerikli tezahüratların belirgin şekilde azaldığı gözlemlenmiştir. Benzer şekilde, kadınlar günü kapsamında oynanan karşılaşmalarda da stat ortamının daha kontrollü ve daha az saldırgan bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Sporun, özellikle futbolun küresel bir güç haline gelmesiyle birlikte şiddet önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Bulgular, sporda şiddetin cinsiyet rolleri, seyirci davranışları ve medya etkisi gibi çok boyutlu faktörlerle ilişkili olduğunu göstermektedir. Özellikle erkeklerde daha belirgin olan şiddet eğilimi, çarpıtılmış erkeklik anlayışının sorgulanmasını gerektirmektedir.

Şiddetin azaltılması için fanatizm ve holiganizmi önleyici çalışmaların artırılması, fair-play anlayışının erken yaşta kazandırılması ve medyanın sorumlu bir dil kullanması önemlidir. Ayrıca yasal düzenlemelerin tarafsız ve etkili şekilde uygulanması gerekmektedir (Saz, 2013).

Bu doğrultuda, spor ortamlarında ortaya çıkan saldırganlık ve öfke davranışlarının yalnızca sonuç değil, aynı zamanda kontrol edilebilir süreçler olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Rekabetin doğası gereği ortaya çıkan

bu duyguların doğru yönetilmemesi, sporcuların hem psikolojik hem de fiziksel performanslarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenle bireylerin davranışlarının olası sonuçlarını değerlendirerek bilinçli hareket etmeleri, sporun temel değerleriyle uyumlu bir yaklaşım geliştirmeleri açısından önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, sporda şiddet ve saldırganlığın azaltılması yalnızca dışsal önlemlerle değil, aynı zamanda bireysel farkındalık ve duygu kontrolünün geliştirilmesiyle mümkün olabilecektir (Öztaş, 2023). Bu bağlamda, spor ortamlarında görülen saldırganlık ve şiddet yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik boyutlarıyla da ele alınmalıdır. Bu davranışların ortaya çıkışında bireyin içsel süreçleri ve sosyal çevresi etkili olmaktadır. Psikanalitik yaklaşım saldırganlığı doğuştan gelen bir eğilim olarak açıklarken, sosyal öğrenme kuramı bu davranışların çevre yoluyla öğrenildiğini vurgulamaktadır.

Bu nedenle, sporda şiddetin azaltılmasında yalnızca kurallar ve yaptırımlar değil, aynı zamanda bireylerin psikolojik farkındalıklarının geliştirilmesi de önemli bir rol oynamaktadır (Öztaş, 2023).

KAYNAKÇA

- Başeğmez, A. C., & Özerk, H. (2021). İnsanın saldırgan ve şiddet içeren davranışlarını psikoterapi kuramlarının ele alış biçimlerinin değerlendirilmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(44), 8475-8499.
- Dalkılıç, M., & Kalkay, Y. K. (2019). Sporda şiddet ve saldırganlık. *Editörün Notu/Editor's Note*.
- Demirtaş-Madran, H. A. (2020). Cinsiyet ve saldırganlık ilişkisi: Görgül ve kuramsal çalışmalara güncel bir bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 23(45), 97-114.
- Efiliti, E. (2016). Saldırganlıkla ilgili kuramsal yaklaşımlar. *Eğitim ve Psikolojiden Yansımalar*, 17.
- Gürbüz, B., Kural, S., & Özbek, O. (2019). Sporda saldırganlık ve öfke ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 206-217.
- İlgaz, A. (2023). Spor ve Şiddet. *Spora Çok Yönlü Yaklaşım*, 21.
- İsbir, B., & Şimşek, Z. (2026). Sporda şiddetin ve düzensizliğin önlenmesinde kadın taraftarın rolüne dair hukuki bir öneri. *Firat University Journal of Social Sciences*, 36(Kadın Araştırmaları), 257-273.
- Karagün, E. L. İ. F. (2011). Şiddet ve spor. *Türkiye Klinikleri Tıp Dergisi-Şiddet Özel Sayısı*, 4(2).
- Kiratlı, T. (2025). Sporda saldırganlık, öfke ve psikolojik performans ilişkisi. *The Online Journal of Recreation and Sports*, 14(3), 303-307.
- Öztaş, Ö. Ü. M. (2023). Sporda rekabetin ölçütleri: Saldırganlık ve öfkenin performans için etkin kullanılması. *Spor Bilimlerinde Çok Boyutlu Araştırmalar*, 1.
- Saz, İ. (2013). Spor-şiddet ilişkisi, nedenleri ve çözüm önerileri. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (2), 137-157.
- Türkmen, M., Yıldız, K., & Zekioğlu, A. (2013). Sosyolojik açıdan sporda şiddet ve çirkin tezahüratın nedenlerinin araştırılması: Manisaspor taraftarları örneği. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri*, 8(2), 15-34.
- Ziyagil, M. A., Bilir, P., Çekin, R., & Temur, C. S. (2012). Türkiye'de sporda saldırganlık, şiddet ve çözüm önerileri. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1-14.

SOSYOLOJİK AÇIDAN SPORUN TANIMI MODERN OLİMPİYATLARIN TARİHİ SÜRECİ

“ ”

Neşe ŞAHİN¹

¹ İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
ORCID ID: 0009-0009-4120 -5735, nesesahin944@gelisim.edu.tr

GİRİŞ

Spor kavramı; içerdiği faaliyetlerin çeşitliliği, farklı toplumlarda farklı anlamlar taşıması, tarihsel süreç içinde değişime uğraması ve günlük dilde farklı şekillerde kullanılması nedeniyle tek ve kesin bir tanımla açıklanması zor olan bir olgudur. Bu yüzden sporla ilgili yapılan tanımlar, evrensel ve değişmez olmaktan ziyade, kişisel bakış açıları ve yorumlar doğrultusunda şekillenen, öznel nitelikler taşıyan açıklamalardır (Cengiz & Taşmektepligil, 2020). Spor sosyolojisi, sporun bireyler ve toplum üzerindeki ekonomik, toplumsal ve kültürel etkilerini inceleyen bir alan olarak, konuyu çok boyutlu bir perspektiften ele alır. Bu disiplin, sporcuların ve takımların davranışlarını yalnızca performans açısından değil, aynı zamanda toplumsal ilişkiler ve yapılar çerçevesinde değerlendirmeyi hedefler. Spor; belirli kurallar doğrultusunda, zaman ve mekân sınırları içinde gerçekleştirilen, organizasyon yapısına sahip, rekabet unsuru barındıran ve aynı zamanda eğlence yönü bulunan bir etkinliktir. Bununla birlikte spor, ortaya çıktığı toplumun değerleri, normları ve güç dengeleriyle iç içe geçmiş bir yapıya sahiptir. Spor sosyolojisinin gelişimi ise 19. yy sonlarına uzanmakta olup, özellikle grup davranışları, rekabet ve performans üzerine yapılan erken dönem çalışmalarla şekillenmiştir. Ayrıca oyun ve boş zaman kavramlarını ele alan düşünsel yaklaşımlar da bu alanın oluşumuna önemli katkılar sunmuştur (Akbaş, 2024). Antik Olimpiyat Oyunları, sporun tarihsel gelişimini ve toplumsal anlamını somut biçimde ortaya koyan en eski örneklerden biri olarak değerlendirilebilir. Peloponnes Yarımadası'nın kuzeybatısında yer alan Olympia'da, Zeus onuruna düzenlenen bu organizasyonlar, yalnızca sportif bir rekabet alanı değil, aynı zamanda dini, kültürel ve toplumsal bir buluşma noktası niteliği taşımaktaydı. Arkaik Dönem'den başlayarak yaklaşık bin yılı aşkın süre devam eden oyunlar, zamanla küçük bir yerel etkinlikten çıkarak Antik Çağ'ın en önemli kült ve spor organizasyonlarından biri hâline gelmiştir. Ancak Roma İmparatoru

I. Theodosius'un pagan uygulamaları yasaklamasıyla milattan sonra (M.S.) 393 yılında sona ermiş ve Olympia uzun süre terk edilmiştir. Bu durum,

Batı dünyasının Rönesans dönemine girerken bu önemli sportif ve kültürel mirasa dair bilgisini büyük ölçüde kaybetmesine neden olmuştur. Bu bağlamda Antik Olimpiyat Oyunları, sporun yalnızca fiziksel bir etkinlik olmanın ötesinde, toplumsal değerler, inanç sistemleri ve kültürel yapılarla ne denli iç içe olduğunu gösteren tarihsel bir örnek olarak spor sosyolojisinin inceleme alanına önemli katkılar sunmaktadır (Yıldıran, 2014). Modern Olimpiyat Oyunları ise, 1896 yılında Atina'da yeniden başlatılarak uluslararası bir spor organizasyonu kimliği kazanmıştır. Dört yılda bir düzenlenen bu kapsamlı etkinlik, dünyanın farklı ülkelerinden sporcuları bir araya getirerek; gençler arasında karşılıklı anlayış, dostluk ve barış duygularının gelişmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Olimpiyatlarda başlangıçta bu idealist hedefler ön planda olsa da, zamanla organizasyonların yalnızca sportif ve kültürel yönüyle sınırlı kalmadığı görülmektedir. Ülkelerin ekonomik kazanç elde etme isteği, siyasal prestij arayışı ve toplumsal beklentileri, bu büyük organizasyonun yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Nitekim sporun doğasında yer alan rekabetin yanında, ekonomik çıkarlar, artan talepler ve çeşitli gerilimler de Olimpiyat Oyunları'nda giderek daha belirgin hâle gelmiştir.

Bu bağlamda Olimpiyatlar, bir yandan barış, dostluk ve evrensel değerleri temsil etmeye devam ederken; diğer yandan ekonomik ve politik dinamiklerin de etkili olduğu çok boyutlu bir organizasyon yapısına dönüşmüştür (Özdilek vd., 2020).

SPOR SOSYOLOJİSİN GELİŞİMİ

Spor sosyolojisi, toplumsal yapıdaki değişimleri dikkate alarak sporu anlamaya ve açıklamaya çalışan sosyolojinin bir alt dalıdır. Bu alan, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren akademik olarak daha belirgin bir kimlik kazanmış ve bağımsız bir disiplin olarak kabul görmeye başlamıştır. Bununla birlikte, sporun toplumsal yönüne duyulan ilgi bu dönemden çok daha önceye uzanmaktadır. İlk dönem düşünürleri, oyun ve spor olgusunu birey davranışları, toplumsal ilişkiler ve kültürel yapı bağlamında ele almış; sporu kimi zaman rekabet, kimi zaman ise sosyal etkileşimin bir parçası olarak değerlendirmiştir.

Erken dönem çalışmalarda oyun içgüdü, seyirci davranışları ve boş zaman etkinlikleri gibi konular üzerinden sporun toplumsal boyutları incelenmiş; farklı sosyologlar oyun ve spor kavramlarını kendi teorik çerçeveleri içinde yorumlamıştır. Bu süreçte sporun, bağımsız bir sosyolojik inceleme alanı olarak ele alınması ise zamanla mümkün hâle gelmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise sporun toplumsal etkilerine yönelik ilgi belirgin biçimde artmıştır. Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren televizyonun yaygınlaşması, profesyonel spor organizasyonlarının gelişmesi, gençlik sporlarının kurumsallaşması ve uluslararası spor etkinliklerinin artması, sporun toplumsal görünürlüğünü önemli ölçüde yükseltmiştir. Bu gelişmeler, sporun yalnızca bireysel bir etkinlik olmadığını; ekonomik, kültürel ve sosyal boyutlarıyla incelenmesi gereken bir alan olduğunu ortaya koymuştur. Aynı dönemde, spor üzerine yapılan akademik çalışmaların artması ve bu alanda bilimsel organizasyonların kurulması, spor sosyolojisinin kurumsallaşma sürecini hızlandırmıştır (Tekel, 2023).

Antik Olimpiyat Oyunları: Kültürel ve Dinsel Arka Planı

Antik Olimpiyat Oyunları, kökeni mitolojik anlatımlarla ilişkilendirilse de, esasen dönemin toplumsal ve kültürel yapısının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Girit-Miken uygarlığı döneminde şekillenen yarışma anlayışı, fiziksel gücün ve performansın önem kazandığı bir spor kültürünün oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu dönemde spor, aristokrat yaşam tarzının bir parçası olarak görülmüş ve bireylerin yeteneklerini sergilediği önemli bir faaliyet hâline gelmiştir. Zamanla spor etkinlikleri, dini inançlarla birleşerek kutsal alanlarda düzenlenen festivallerin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Olympia'da gerçekleştirilen bu organizasyonlar, özellikle Zeus onuruna yapılan törenlerle birlikte büyük bir önem kazanmıştır. Milattan önce (MÖ) 776 yılı, Antik Olimpiyat Oyunları'nın başlangıcı olarak kabul edilmekle birlikte, bu tarihin kesinliği tartışmalıdır. Başlangıçta yerel nitelikte olan bu oyunlar, zamanla tüm Yunan dünyasını kapsayan büyük organizasyonlara dönüşmüş ve Olympia'daki yarışmalar diğer benzer etkinlikler arasında en saygın konuma ulaşmıştır. Bu yönüyle Antik Olimpiyat Oyunları, yalnızca

sporatif bir faaliyet değil, aynı zamanda dini, kültürel ve toplumsal bir birlikteliğin simgesi olarak değerlendirilmektedir (Yıldıran, 2014).

Antik Olimpiyat Oyunlarında Kurallar ve Uygulamalar

Antik Olimpiyat Oyunları'na katılım belirli kurallara bağlanmış olup, yalnızca on sekiz yaşını doldurmuş, özgür Yunan vatandaşlarının yarışmasına izin verilmekteydi. Köleler, yabancılar ve suçlular bu organizasyonun dışında tutulmuştur. Kadınların ise oyunlara katılması ya da izlemesi büyük ölçüde yasaktı; yalnızca belirli dini statüye sahip kadınların istisna oluşturduğu bilinmektedir.

Yarışmalarda hem sporcular hem de hakemler kurallara uyacaklarına dair yemin ederlerdi. Hakemler, yarışmaların düzenini sağlamakla birlikte kuralları ihlal edenlere ceza verme yetkisine de sahipti. Kurallara uymayan sporcular fiziksel cezalarla karşılaşabilir, ayrıca para cezalarına çarptırılabilirdi. Bu cezalar sonucunda elde edilen gelirle yapılan heykeller, diğer sporcular için bir uyarı niteliği taşımaktaydı.

Antik Olimpiyatlarda ödüllendirme anlayışı günümüzden oldukça farklıydı. Sporcular maddi kazançtan ziyade onur, şeref ve dini değerler için yarışırldı. Kazananlara, kutsal kabul edilen zeytin dallarından yapılan taçlar verildi. Bu ödüller, sporcular için büyük bir prestij anlamı taşımakta ve onların toplumsal statülerini yükseltmekteydi (Toros, 2015).

MODERN OLİMPİYAT OYUNLARI

Baron Pierre de Coubertin, modern Olimpiyat Oyunları'nın kurucusu olarak, sporu yalnızca fiziksel bir etkinlik değil aynı zamanda eğitim ve karakter gelişimi için önemli bir araç olarak görmüştür. Fransa'nın yaşadığı toplumsal ve siyasal sorunların temelinde eğitim sisteminin yetersiz olduğunu düşünen Coubertin, gençlerin daha güçlü, disiplinli ve ahlaklı bireyler olarak yetişmesi gerektiğini savunmuştur. Bu amaçla farklı ülkelerin eğitim sistemlerini incelemiş ve sporun özellikle takım çalışması ve kişilik gelişimi üzerindeki etkisini fark etmiştir.

Zamanla sporun uluslararası birleştirici gücüne inanan Coubertin, eski Olimpiyat Oyunları'nı modern koşullara uyarlayarak yeniden canlandırma fikrini geliştirmiştir. Ona göre spor, rekabet yoluyla insanlar arasındaki gerilimleri azaltabilir ve barışa katkı sağlayabilir. Bu doğrultuda yürüttüğü çalışmalar sonucunda 1894 yılında uluslararası bir kongre düzenlenmiş ve Olimpiyat Oyunları'nın yeniden başlatılması kararı alınmıştır.

Coubertin'in bu girişimleri, sporun evrensel değerler etrafında birleşmesini amaçlayan Olimpiyat hareketinin temelini oluşturmuş ve günümüzdeki modern Olimpiyat anlayışının ortaya çıkmasını sağlamıştır (Özdilek vd., 2020). Olimpiyat Oyunları'nın temel kuralları şu şekilde özetlenebilir:

- Olimpiyat Oyunları dört yılda bir düzenlenir.
- Oyunlar tüm dünya sporcularına açıktır.
- Yarışma programı dönemin modern spor dallarını kapsar.
- Yarışmalara yalnızca yetişkin sporcular katılabilir.
- Amatörlük ilkesi esas alınır ve uygulanır.
- Olimpiyatlar her seferinde farklı bir ülkede gerçekleştirilir.

OLİMPİYATLARIN MOTTOSU

Olimpiyat sloganı “Daha Hızlı, Daha Yüksek, Daha Güçlü – Birlikte”, Olimpiyat Hareketi'nin hedeflerini ve ideallerini yansıtır. Bu ifade, Latince'deki orijinal sloganın güncellenmiş bir uyarlamasıdır ve “Citius, Altius, Fortius – Communitur” şeklinde ifade edilir (International Olympic Committee (IOC, 2026).

Olimpiyatların Simgesinin Oluşumu ve Anlamı

Olimpiyat sembolü, eşit boyutlara sahip iç içe geçmiş beş halkadan (Olimpiyat halkaları) oluşur. Bu sembol beş farklı renkte kullanılır. Beş renkli

kullanıldığında halkalar soldan sağı doğru sırasıyla mavi, sarı, siyah, yeşil ve kırmızı renklerdeir. Halkalar soldan sağı doğru birbirine geçmiştir; mavi, siyah ve kırmızı halkalar üstte, sarı ve yeşil halkalar ise altta yer alır.

Olimpiyat sembolü, Olimpiyat Hareketi'nin etkinliğini ifade eder ve beş kıtanın birliğini ile dünyanın dört bir yanından sporcuların Olimpiyat Oyunları'nda bir araya gelişini temsil eder (IOC, 2026). Olimpiyat ateşi, IOC'nin yetkisi altında Olympia'da yakılan kutsal bir ateştir. Olimpiyat meşalesi ise bu ateşi taşımak amacıyla kullanılan, IOC tarafından onaylanmış taşınabilir bir araç ya da onun bir benzeridir.

Olimpiyat Ateşi, Olimpiyat Meşaleleri

Olimpiyat ateşi, IOC'nin yetkisi altında Olympia'da yakılan kutsal bir ateştir. Olimpiyat meşalesi ise bu ateşi taşımak amacıyla kullanılan, IOC tarafından onaylanmış taşınabilir bir araç ya da onun bir benzeridir (IOC, 2026).

SPOR SOSYOLOJISINDE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

İşlevsel Teori

İşlevselci teori, toplumsal kurum ve uygulamaların hangi işlevleri yerine getirdiğini ve bu işlevlerin toplumun genel düzenine nasıl katkı sağladığını açıklayan bir yaklaşımdır. Bu bakış açısına göre toplum, uyum içinde çalışan ve birbirini tamamlayan parçalardan oluşan bir sistemdir. Din, siyaset, ekonomi, eğitim, aile ve spor gibi kurumlar hem birbiriyle bağlantılıdır hem de kendi işlevlerini yerine getirir. Toplumsal olaylar, toplumun devamlılığına sağladıkları katkılar üzerinden değerlendirilir. Bu nedenle toplum, ortak değerler etrafında birleşen bütünleşmiş bir yapı olarak görülür. İşlevselci yaklaşım aynı zamanda sporun da toplumsal sistemin bir parçası olduğunu kabul eder ve sporun katkılarını bu çerçevede ele alır.

Bu doğrultuda sporun, bireylerin sağlığını geliştirmesi, yaşam kalitesini artırması ve toplumsal refaha katkı sağlaması gibi olumlu yönleri öne çıkarılır.

Ayrıca sporun tüm kesimlere benzer faydalar sunduğu varsayılır ve eşitsizlik yaratabilecek yönleri genellikle göz ardı edilir. Bu nedenle işlevselcilik, sporun toplum üzerindeki olumlu etkilerini vurgulayan bir perspektif sunar (Turkay, 2020).

Çatışma Teorisi

Çatışma teorisi, toplumsal yapıyı güç ilişkileri ve eşitsizlikler üzerinden açıklayan bir yaklaşımdır. Bu anlayışa göre toplumda kaynaklar sınırlıdır ve bu kaynaklar herkese eşit şekilde dağılmaz. Bu durum, farklı grupların kaynaklara erişim sağlamak ve kontrolü elde tutmak için rekabet etmesine yol açar. Dolayısıyla toplumsal ilişkiler, çoğu zaman çıkar çatışmaları ve güç mücadeleleri çerçevesinde şekillenir. Bu perspektif, toplumun sürekli bir değişim içinde olduğunu ve bu değişimin temelinde çatışmaların yer aldığını savunur. Toplumun tüm kesimleri bu süreçte katkıda bulunsa da, sosyal yapı genellikle bazı grupların diğerleri üzerinde hâkimiyet kurmasına dayanır. Spor da bu bağlamda tarafsız bir alan olarak görülmez. Aksine, sporun mevcut güç dengelerini yansıttığı ve kimi zaman bu dengeleri pekiştirdiği düşünülür. Özellikle ekonomik olarak güçlü kesimlerin spor aracılığıyla ayrıcalıklarını sürdürdüğü ileri sürülür. Bununla birlikte bu yaklaşım, toplumsal olayları çoğunlukla ekonomik faktörler üzerinden açıklaması nedeniyle eleştirilir. Cinsiyet, yaş ve etnik köken gibi diğer önemli toplumsal unsurların geriplanda kalabildiği ifade edilir. Buna rağmen çatışma teorisi, sporda var olan eşitsizlikleri ortaya koyma ve sporun daha kapsayıcı hale getirilmesi gerektiğini vurgulama açısından önemli bir bakış açısı sunar. İstersen bunu daha kısa, daha uzun ya da tamamen farklı bir anlatım tarzıyla da yeniden yazabilirim (Turkay, 2020).

Etkileşimcilik Teorisi

Bu yaklaşım, toplumsal gerçekliğin bireyler ile içinde bulundukları sosyal çevre arasındaki etkileşimler sonucunda şekillendiğini savunur. Bu nedenle günlük yaşamda gerçekleşen sosyal eylemleri inceleyerek insan davranışlarını anlamlandırmaya odaklanır.

Bu bakış açısına göre etkileşimler, toplum ve örgütlerden farklı olarak kendine özgü yapıya sahip sosyal sistemlerdir. Özellikle zaman açısından diğer yapılardan ayrılırlar; çünkü etkileşimler genellikle yüz yüze gerçekleşen, kısa süreli ve geçici süreçlerdir. Bu tür ilişkiler belirli bir zaman diliminde ortaya çıkar ve sona erer. Örneğin bir ders, belirli bir süre içinde gerçekleşen bir etkileşim sürecidir; ancak ne üniversitenin kendisi kadar kalıcıdır ne de onu çevreleyen toplumsal yapı kadar uzun ömürlüdür.

Spor bağlamında etkileşimci yaklaşımı benimseyen araştırmalar, bireylerin deneyimlerine ve anlamlandırma süreçlerine odaklanır. Bu doğrultuda daha çok yorumlayıcı ve nitel yöntemler kullanılır. Amaç, bireylerin spora katılım süreçlerini, spordaki sürekliliklerini ve spor aracılığıyla nasıl bir kimlik geliştirdiklerini anlamaktır. Ayrıca bu yaklaşım, spor içinde oluşan alt kültürlerin nasıl ortaya çıktığını ve bireylerin bu gruplara nasıl dahil olup ayrıldıklarını incelemeye de önem verir. Bunun yanı sıra sporun, milliyetçilik ve aidiyet gibi duygularla nasıl ilişkilendirildiğini açıklamada da katkı sağlar (Turkay, 2020).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada spor sosyolojisinin geçmişten günümüze gelişimi ve gelecekte nasıl bir yön izleyebileceği, kullanılan yöntemler ve temel tartışma alanları çerçevesinde ele alınmıştır (Turkay, 2020). Bu kapsamda sporun toplumsal yapı içerisindeki yeri ve önemi incelenirken, Olimpiyat Oyunları önemli bir örnek olarak değerlendirilmektedir. Modern Olimpiyat Oyunları, 1894 yılında Sorbonne'da gerçekleştirilen kongreyle yeniden canlandırılmış ve bu süreçte organizasyonun yönetiminden sorumlu Uluslararası Olimpiyat Komitesi kurulmuştur. Bu girişimle, spor aracılığıyla gençler arasında dostluk, anlayış ve barışın geliştirilmesi hedeflenmiş; sporun yalnızca fiziksel değil, zihinsel gelişime de katkı sağladığı vurgulanmıştır. Olimpiyatlar bu yönüyle, dünya gençliğini barışçıl rekabet ortamında bir araya getiren önemli bir platform haline gelmiştir. Sporun dil ve kültür engellerini aşan yapısı sayesinde farklı toplumlar arasında yakınlaşmayı sağladığı ve bireylerin sosyal değerlerini geliştirmede etkili olduğu görülmektedir (Özdilek vd., 2020).

Kısacası spor, fiziksel bir etkinlik olmanın ötesinde, toplumsal ilişkileri biçimlendiren ve değişimi tetikleyen önemli bir sosyal olgu olarak öne çıkarken, Olimpiyatlar gibi küresel organizasyonlar da sporun uluslararası boyutta kültürel etkileşimi ve toplumsal birlikteliği nasıl güçlendirdiğini gösteren en çarpıcı örneklerden biri olmaya devam etmektedir (Akbaş, 2024).

KAYNAKÇA

- Akbaş, A. (2024). Türkiye’de Spor Sosyolojisi: Fiziksel Kültürel Çalışmalar. *Dede Korkut Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-20.
- Cengiz, R., & Taşmektepligil, M. Y. (2016). Spor Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme: Spor Merkezleri (Samsun Örneği). *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (56), 220–240.
- International Olympic Committee (2026). *Olympic Charter*. <https://stillmed.olympics.com/media/Documents/International-Olympic-Committee/IOC-Publications/EN-Olympic-Charter.pdf>.
- Özdilek, Ç., Entürk, Aydın, & Döşyılmaz, E. (2015). Modern Olimpiyat Oyunlarının Tarihsel Gelişimi Ve Olimpiyatların Gezici Olma İlkesinin Günümüze Kadar Düzenlenen Oyunlar Açısından Değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (9).
- Toros, K. (2015). Türkiye Cumhuriyeti Spor Tarihi [Yayınlanmamış Araştırma]. Ankara. Toros, N. K. (tarih yok). Olimpiyat Oyunlarının Doğuşu.
- Turkay, H. (2020). Spor Sosyolojisi: Geçmişten Günümüze Gelişimi ve Gelecek Beklentileri. *Spor Eğitim Dergisi*, 4(2), 53-61.
- Yıldıran, İ. (2014). Antikiteden Moderniteye Olimpiyat Oyunları: İdealler ve Gerçekler.

SOSYOLOJİNİN TANIMI, KONUSU, DOĞUŞU VE SOSYOLOJİ BİLİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

“ ”

Yasemin OĞUZ¹

¹ İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
ORCID ID: 0009-0001-5642-1846, yaseminyucer@gmail.com

GİRİŞ

Sosyoloji, insanın toplum içindeki yerini, davranışlarını ve diğer bireylerle kurduğu ilişkileri anlamaya çalışan önemli bir bilim dalıdır. İnsan, doğduğu andan itibaren bir toplumun parçası olarak yaşamını sürdürür ve bu süreçte aile, eğitim, din, ekonomi gibi sosyal kurumların etkisi altında şekillenir. Aynı zamanda kültür, gelenek, norm ve değerler bireyin davranışlarını yönlendirir. Sosyoloji, birey ile toplum arasındaki bu karşılıklı etkileşimi bilimsel yöntemlerle inceleyerek sosyal yaşamın düzenini ve işleyişini açıklamayı amaçlar (Giddens, 2013).

Bölüm 3

Toplumsal yaşam süresi boyunca toplum içindeki. Özellikle Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi gibi tarihsel olaylar, toplum yapısında büyük dönüşümlere neden olmuş, insanların yaşam biçimlerini ve sosyal ilişkilerini köklü şekilde değiştirmiştir. Bu değişimleri anlamak ve açıklamak amacıyla sosyoloji bağımsız bir bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır (Swingewood, 2010).

SOSYOLOJİNİN TANIMI, KONUSU, DOĞUŞU VE SOSYOLOJİ BİLİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Sosyoloji yalnızca toplumsal yapıyı incelemekle kalmaz; aynı zamanda toplumsal sorunlara çözüm yolları arar. Göç, işsizlik, yoksulluk, suç, eşitsizlik gibi sosyal problemleri **Yasemin OĞUZ** sağlıklı ve düzenli bir toplum yapısının kurulmasına katkı sağlar. Bu yönüyle sosyoloji, bireylerin yaşadıkları toplumu daha iyi anlamalarına yardımcı olurken toplumsal bilinç ve farkındalığın gelişmesine de önemli katkılar sunmaktadır (Tolan, 2013).

2. SOSYOLOJİNİN TANIMI, KONUSU VE DOĞUŞU

2.1. Sosyolojinin Tanımı

Sosyoloji kelime anlamı olarak “toplum bilimi” demektir. Latince *socius* (toplum, arkadaşlık) ile Yunanca *logos* (bilim, bilgi) sözcüklerinin birleşmesinden oluşmuştur. “Sosyoloji” kavramını ilk kez Fransız düşünür

Auguste Comte kullanmıştır (Comte, 2001).

¹ İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, ORCID ID: 0009-0001-5642-1846, yaseminyucer@gmail.com

Sosyoloji; insan davranışlarını, toplumsal ilişkileri, sosyal kurumları ve toplumsal değişimi bilimsel yöntemlerle inceleyen bir sosyal bilim dalıdır. Aile, eğitim, din, ekonomi, siyaset gibi kurumların toplum üzerindeki etkilerini araştırır ve birey ile toplum arasındaki ilişkiyi analiz eder (Bottomore, 2014).

René Maunier sosyolojiyi “zaman ve mekân içinde gözlemlenebilen insan toplumlarını tanımlayan, karşılaştıran ve açıklayan bir bilim dalı” olarak ifade etmiştir (Akt. Türkdoğan, 2010).

Anthony Giddens’e göre sosyoloji, insan toplumsal yaşamının, gruplarının ve toplumlarının sistematik incelemesidir. Bu yönüyle sosyoloji yalnızca bireyi değil, bireyin içinde bulunduğu tüm sosyal yapıyı anlamaya çalışır (Giddens, 2013).

2.2. Sosyolojinin Konusu

Sosyoloji, konusu bakımından oldukça geniş bir alana sahiptir. İnsanların birlikte yaşamasından doğan tüm sosyal olaylar sosyolojinin inceleme alanına girer. Başlıca inceleme konuları şunlardır (Yıldırım, 2018):

- Toplumsal kurumlar: Aile, eğitim, din, ekonomi, hukuk ve siyaset gibi kurumlar toplumun temel yapı taşlarıdır. Sosyoloji bu kurumların işleyişini ve birey üzerindeki etkilerini inceler.

- Toplumsal ilişkiler: İnsanların birbirleriyle kurdukları sosyal bağlar, iletişim biçimleri ve etkileşim süreçleri sosyolojinin önemli araştırma alanlarından biridir.

- Toplumsal değişme: Toplamların zaman içerisinde ekonomik, kültürel ve siyasal açıdan geçirdiği dönüşümler incelenir. Modernleşme, kentleşme ve küreselleşme bu kapsamda ele alınır.

- **Kültür:** Toplumun sahip olduğu değerler, normlar, gelenekler, inançlar ve yaşam biçimleri kültür kavramı içerisinde değerlendirilir.
- **Toplumsal tabakalaşma:** Toplum içindeki sınıf farklılıkları, gelir dağılımı, statü farklılıkları ve sosyal eşitsizlikler bu başlık altında incelenir.
- **Toplumsal sorunlar:** Göç, işsizlik, suç, yoksulluk, şiddet ve sosyal dışlanma gibi toplumsal problemler sosyolojinin çözüm aradığı temel konular arasında yer alır.

2.3. Sosyolojinin Doğuşu

Sosyolojinin düşünsel temelleri oldukça eski dönemlere dayanır. Plato, Aristotile ve Confucius gibi düşünürler toplum düzeni, devlet yapısı ve insan ilişkileri üzerine önemli görüşler ortaya koymuşlardır (Coser, 1977).

İlk sosyolog olarak kabul edilen kişi ise 14. yüzyıl İslam düşünürü İbn Khaldun'dur. Onun en önemli eseri olan Mukaddime, sosyolojinin ilk sistematik çalışmaları arasında kabul edilmektedir. İbn Haldun, toplumların doğuşunu, gelişmesini ve çöküşünü ekonomik, kültürel ve siyasal nedenlerle açıklamıştır. Ona göre toplumlar doğal bir döngü içerisinde yükselir ve zamanla zayıflayarak çözülür (Haldun, 2011).

Modern anlamda sosyoloji ise 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Özellikle Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi sonrasında Avrupa'da yaşanan büyük toplumsal değişimler, yeni bir bilim dalına duyulan ihtiyacı artırmıştır. Köyden kente göç, sınıf farklılıklarının artması, işçi sınıfının ortaya çıkması ve hızlı teknolojik gelişmeler toplumsal yapıyı önemli ölçüde değiştirmiştir (Kongar, 2012). 18'yüzyıldaki Aydınlanma Dönemi düşünürleri de sosyolojinin doğuşuna zemin hazırlamıştır. Akıl, bilim ve gözleme dayalı düşünce sistemi sayesinde toplumsal olaylar da bilimsel olarak incelenmeye başlanmıştır. Böylece sosyoloji, bağımsız bir bilim dalı olarak gelişmiştir (Swingewood, 2010).

3. SOSYOLOJİ BİLİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Toplum

Toplum, belli bir coğrafi alan üzerinde yaşayan, üyeleri arasında sosyal ilişkiler, iş bölümü ve karşılıklı etkileşim bulunan insan topluluğudur. Toplum, bireylerin yalnızca bir arada yaşadığı bir yapı değil; aynı zamanda ortak kültür, değer ve normlarla birbirine bağlı olduğu sosyal bir sistemdir (Tolan, 2013).

Sosyal Olay

Sosyal olay, toplum içinde meydana gelen, başlangıç ve bitiş noktaları belirli olan, birden fazla kişiyi ilgilendiren sosyal oluşum ve değişimlerdir. Bu olaylar belirli bir zaman diliminde gerçekleşir ve gözlemlenebilir niteliktedir. Örneğin bir düğün, seçim, grev ya da toplu protesto sosyal olay olarak değerlendirilebilir (Tolan, 2013).

Sosyal Olgu

Sosyal olgu ise başlangıç ve bitiş zamanı kesin olarak belirlenemeyen, süreklilik gösteren toplumsal oluşumlardır. Sosyal olayların genel ve sürekli hâlidir. Örneğin tek tek evlilikler sosyal olay iken, evlilik kurumu sosyal olgudur. Benzer şekilde tek tek suç olayları sosyal olay, suçluluk ise sosyal olgudur (Türkdoğan, 2010).

Sosyal Kurum

Sosyal kurum; bireylerin toplum içinde nasıl davranmaları gerektiğini belirleyen, belli kuralları olan ve toplumsal düzeni sağlayan örgütlü yapılardır. Aile, eğitim, din, hukuk, ekonomi ve devlet en temel sosyal kurumlardır. Bu kurumlar toplumun devamlılığını sağlar ve bireylerin sosyal yaşamlarını düzenler (Bottomore, 2014).

Sosyal İlişki

Birbirinden haberdar olan en az iki insan arasında belirli bir süre devam eden, anlamlı ve amaçlı bağlara sosyal ilişki denir. Sosyal ilişkiler karşılıklı etkileşime dayanır ve toplumun temel yapı taşlarından biridir. Arkadaşlık, komşuluk, öğretmen-öğrenci ve işveren-çalışan ilişkileri buna örnek olarak gösterilebilir (Giddens, 2013).

Sosyal Yapı

Sosyal yapı; toplum içindeki sosyal ilişkilerin, sosyal grupların, kurumların ve nüfus özelliklerinin oluşturduğu bütünsel düzendir. Toplumun genel görünümünü, işleyiş biçimini ve düzenini ifade eder. Sosyal yapı; ekonomik, siyasal ve kültürel unsurların birbirleriyle olan ilişkisini de kapsar (Kongar, 2012).

Sosyal Grup

Belli ortak özelliklere sahip, karşılıklı etkileşim içinde bulunan ve göreceli sürekliliği olan iki veya daha fazla kişiden oluşan topluluklara sosyal grup denir. Aile, arkadaş grubu, okul sınıfı ve çalışma ekibi buna örnektir. Sosyal gruplar bireyin toplumsallaşmasında önemli rol oynar (Yıldırım, 2018).

Sosyal Düzen

Bir toplumdaki ekonomik, siyasal, hukuki ve kültürel kurumların uyum içerisinde işlemesiyle oluşan denge durumuna sosyal düzen denir. Sosyal düzen, toplumun devamlılığını sağlar ve bireylerin belirli kurallara çerçevesinde yaşamalarını mümkün kılar (Tolan, 2013).

Kültür

Kültür; bir toplumun tarih boyunca oluşturduğu maddi ve manevi değerlerin tümüdür. Dil, din, gelenek, sanat, ahlak, hukuk ve yaşam biçimleri kültürün temel unsurlarındandır. Kültür, toplumun kimliğini oluşturur ve kuşaktan kuşağa aktarılır (Giddens, 2013).

Sosyal Değişme

Bir toplumun sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel yapısında zamanla meydana gelen farklılaşma ve dönüşümdür. Kentleşme, teknoloji, sanayileşme ve küreselleşme sosyal değişimin önemli nedenleri arasında yer alır. Sosyal değişim toplumun gelişmesini ve yenilenmesini sağlar (Kongar, 2012).

Sosyal Bütünleşme

Toplumu oluşturan grup, kurum ve bireylerin uyum içerisinde bir arada bulunması ve birbirini tamamlaması durumuna sosyal bütünleşme denir. Sosyal bütünleşme, toplumda birlik ve dayanışmayı güçlendirir (Türkdoğan, 2010).

Sosyal Çözülme

Toplumdaki maddi ve manevi değerlerin uyumunu kaybetmesi ve sosyal bağların zayıflaması durumudur. Bu durum toplumsal düzensizliklere, çatışmalara ve sosyal sorunların artmasına yol açabilir. Aile yapısının bozulması ve toplumsal güvenin azalması buna örnek gösterilebilir (Bottomore, 2014).

Sosyal Tabakalaşma

Toplum üyelerinin gelir, statü, eğitim, meslek ve güç gibi ölçütlere göre hiyerarşik biçimde sıralanmasıdır. Sosyal tabakalaşma, toplumdaki eşitsizliklerin ve sınıfsal farklılıkların anlaşılmasında önemli bir kavramdır (Giddens, 2013).

Sosyal Sınıf

Benzer yaşam koşullarına, gelir düzeyine, eğitim seviyesine ve toplumsal statüye sahip bireylerin oluşturduğu toplumsal gruptur. Sosyal sınıf, bireylerin toplum içindeki yerini belirleyen önemli unsurlardan biridir. Alt sınıf, orta sınıf ve üst sınıf bu yapının temel örnekleridir (Kongar, 2012).

Sosyal Hareketlilik

Bireylerin veya grupların toplum içerisindeki statülerinin değişmesi, alt tabakadan üst tabakaya ya da üst tabakadan alt tabakaya geçiş yapmasıdır (Kongar, 2012).

4. SONUÇ

Sosyoloji, birey ile toplum arasındaki karşılıklı ilişkiyi bilimsel yöntemlerle inceleyen önemli bir sosyal bilim dalıdır. İnsan davranışlarının yalnızca bireysel özelliklerle değil, aynı zamanda içinde yaşanılan toplumsal yapı, kültür, normlar ve sosyal kurumlarla şekillendiğini ortaya koymaktadır (Giddens, 2013). Bu nedenle sosyoloji, bireyin toplumsal yaşam içerisindeki yerini anlamada temel bir rehber niteliği taşımaktadır.

Toplumların tarihsel süreç içerisinde sürekli değişim göstermesi, sosyolojinin önemini daha da artırmıştır. Özellikle Sanayi Devrimi, Fransız Devrimi ve modernleşme süreçleri, toplumsal yapıda büyük dönüşümler meydana getirmiş ve bu değişimlerin bilimsel olarak incelenmesini gerekli kılmıştır (Swingewood, 2010). Bu bağlamda sosyoloji, yalnızca toplumsal yapıyı açıklamakla kalmamış, aynı zamanda toplumsal sorunlara çözüm üretmeye çalışan uygulamalı bir alan hâline gelmiştir.

Sosyolojinin temel kavramları olan toplum, sosyal olay, sosyal olgu, sosyal kurum, sosyal ilişki, kültür ve sosyal değişim gibi kavramlar, toplumsal yaşamın daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Bu kavramlar sayesinde bireylerin toplum içerisindeki rolleri, statüleri ve birbirleriyle olan ilişkileri sistemli bir biçimde analiz edilebilmektedir (Tolan, 2013).

Sonuç olarak sosyoloji, bireyin kendisini ve yaşadığı toplumu daha bilinçli bir şekilde değerlendirmesine katkı sağlayan vazgeçilmez bir bilim dalıdır. Toplumsal düzenin korunması, sosyal sorunların çözülmesi ve toplumsal gelişmenin sağlanması açısından sosyolojik bakış açısı büyük önem

taşımaktadır. Bu nedenle sosyoloji, hem akademik dünyada hem de günlük yaşamın anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir.

KAYNAKLAR

- Bottomore, T. B. (2014). *Sosyoloji: Bir giriş* (Ü. Oskay, Çev.). Doğu Batı Yayınları.
- Comte, A. (2001). *Pozitif felsefe dersleri* (E. Ataçay, Çev.). Sosyal Yayınlar. (Orijinal eser 1830–1842 yıllarında yayımlanmıştır)
- Coser, L. A. (1977). *Masters of sociological thought: Ideas in historical and social context* (2nd ed.). Harcourt Brace Jovanovich.
- Giddens, A. (2013). *Sosyoloji* (C. Güzel, Haz.). Kırmızı Yayınları.
- Haldun, İ. (2011). *Mukaddime* (S. Uludağ, Haz.). Dergâh Yayınları.
- Kongar, E. (2012). *Toplumsal değişme kuramları ve Türkiye gerçeği*. Remzi Kitabevi.
- Swingewood, A. (2010). *Sosyolojik düşüncenin kısa tarihi* (O. Akınhay, Çev.). Agora Kitaplığı.
- Tolan, B. (2013). *Toplum bilimlerine giriş: Sosyoloji ve sosyal psikoloji* (7. bs.). Adım Yayıncılık.
- Türkdoğan, O. (2010). *Sosyolojiye giriş*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Yıldırım, E. (2018). *Sosyolojiye giriş*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

TÜRK KÜLTÜRÜNDE VE OSMANLI'DA SPORUN SOSYOLOJİK TEMELLERİ

“ ”

Berkay Üstünbaş¹

¹ İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
ORCID ID: 0009-0001-1646-6935, berkayustunbas8@gmail.com

Giriş

1. İSLAM ÖNCESİ TÜRKLERDE SPORUN SOSYOLOJİK TEMELLERİ

1.1. Sporun Ontolojik Temelleri ve Hayatta Kalma İlişkisi

Sporun ontolojik temelleri ele alındığında, bu olgunun yalnızca modern döneme ait rekreatif ya da performans merkezli bir etkinlik olmadığı; insanın varlığını sürdürme mücadelesiyle birlikte şekillenen tarihsel bir pratik olduğu görülmektedir. İlk insan topluluklarında bedensel faaliyetler, savunma, korunma, avlanma ve beslenme gibi yaşamsal gereksinimlerle doğrudan bağlantılı biçimde gelişmiş; böylece sporun ilk biçimleri, hayatta kalma çabasının bedensel ve davranışsal uzantıları olarak ortaya çıkmıştır (Yalçın, Turan ve Korkmaz, 2024; Polatcan, 2022). Bu yönüyle spor, yalnızca bedeni geliştiren bir alan değil, insanın doğa ve çevre karşısındaki varlık mücadelesinin düzenli hareket kalıplarına dönüşmüş biçimi olarak değerlendirilmelidir (Murathan, Murathan ve Kartal, 2018; Metin, 2014).

Türk kültürü bağlamında bu ontolojik zemin, özellikle göçebe yaşam biçimi ve bozkır koşulları içinde daha açık biçimde görünmektedir. Sürekli hareket hâlinde yaşamayı gerektiren çevresel ve toplumsal şartlar, bireylerin fiziksel dayanıklılık, çeviklik, denge ve mücadele becerilerini geliştirmesini zorunlu kılmıştır (Dever ve İslam, 2015; İmamoğlu, Taşmektepligil ve Türkmen, 1997). Bu nedenle spor, Türk topluluklarında sonradan ortaya çıkan bağımsız bir uğraş değil, yaşam tarzının doğal ve işlevsel bir devamı olarak şekillenmiştir (Yalçın vd., 2024; Dever ve İslam, 2015). Hareketin yaşamla, güçle ve süreklilikle ilişkilendirilmesi de, bedensel faaliyetin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda varoluşsal bir anlam taşıdığını göstermektedir (Yalçın vd., 2024; Gül, Gül ve Uzun, 2021).

Hayatta kalma ile spor arasındaki bağ, özellikle avcılık, binicilik ve okçuluk gibi faaliyetlerde belirginleşmektedir. Ok ve yay, tarih öncesi dönemlerden itibaren hem savunma hem de beslenme amacıyla kullanılan

temel araçlardan biri olmuş; zamanla savaş, güç ve başarı ile ilişkili sembolik anlamlar da kazanmıştır (Metin, 2014; Polatcan, 2022). Atlı okçuluk, Türklerde yalnızca bir savaş tekniği olarak değil, hareket hâlinde yaşam sürdürme, çevresel şartlara uyum sağlama ve doğa karşısında etkinlik kurma becerisinin de bir göstergesi olarak ortaya çıkmıştır (Polatcan, 2022; Gül, Gül ve Uzun, 2021). Benzer biçimde binicilik, yalnızca bir ulaşım tekniği değil, göç, savaş ve günlük yaşamın merkezinde yer alan yaşamsal bir strateji niteliği taşımıştır (Murathan vd., 2018; Dever ve İslam, 2015).

Bu ontolojik temel Osmanlı döneminde de sürmüştür, ancak daha sistematik ve kurumsal bir görünüm kazanmıştır. Spor faaliyetleri bir yandan askerî eğitim aracı olarak kullanılmaya devam etmiş, diğer yandan gündelik yaşamın ve kamusal kültürün ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir (Zorba, 2014; Maral, 2024). Çocukluktan itibaren bireylere kazandırılan güreş, okçuluk, binicilik ve avcılık gibi beceriler, yalnızca fiziksel gelişim değil, toplumsal ve savaşçı kimliğin inşası bakımından da belirleyici olmuştur (Zorba, 2014; Yalçın vd., 2024). Böylece spor, bireysel bedenin sınırlarını aşarak toplumsal devamlılık, savunma ve düzen ile bağlantılı bir kurum niteliği kazanmıştır (Dever ve İslam, 2015; Zorba, 2014).

Osmanlı spor kültüründe bu ontolojik zemin, ahlaki ve kültürel boyutlarla da derinleşmiştir. Okçular tekkesi gibi kurumlar, sporun disiplin, aidiyet, ahlak ve toplumsal düzen ile birlikte ele alındığını göstermekte; böylece bedensel gelişim ile karakter inşası arasında güçlü bir bağ kurmaktadır (Atalay ve Akbulut, 2013; Akaras, 2023). Ayrıca tomak, cirit ve benzeri oyunların hem talim hem de eğlence işlevi taşıması, sporun hayatta kalma pratiğinden doğmuş olmakla birlikte zamanla sosyal ve kültürel bir organizasyon biçimine dönüştüğünü ortaya koymaktadır (Dede, 2023; Murathan vd., 2018).

1.2. Sporun Askeri Yapı ile İlişkisi

Türk kültüründe ve Osmanlı toplumsal düzeninde spor, uzun süre yalnızca bedensel gelişime hizmet eden bir etkinlik olarak değil, doğrudan

askerî hazırlığın önemli bir bileşeni olarak değerlendirilmiştir. Geleneksel sporların önemli bir bölümü, bireyin savaş koşullarına hazırlanmasını sağlayan uygulamalar olarak görülmüş; bu nedenle spor ile askerî yapı arasında güçlü ve tarihsel bir bağ kurulmuştur (Zorba, 2014; Maral, 2024). Osmanlı dünyasında sporun gündelik hayatın bir parçası olması kadar askerî eğitimin vazgeçilmez yöntemlerinden biri olarak kabul edilmesi, bu ilişkinin kurumsal niteliğini açık biçimde göstermektedir (Zorba, 2014; Maral, 2024).

Türklerde spor ile savaş hazırlığı arasındaki ilişkinin kökeni, bozkır yaşamı ve konargöçer hayat tarzı içinde aranmalıdır. Sürekli hareket hâlinde yaşayan topluluklar için fiziksel yeterlilik, yalnızca bireysel güç göstergesi değil, yaşamsal ihtiyaçların karşılanması ve mücadele kapasitesinin korunması açısından da zorunlu görülmüştür. Bu çerçevede avcılık, binicilik, okçuluk, güreş ve at üstünde oynanan çeşitli oyunlar, hem bedenî terbiyeyi hem de savaş ortamına uyumu destekleyen pratikler olarak önem kazanmıştır (Yalçın, Turan ve Korkmaz, 2024; Polatcan, 2022). Böylece spor, erken dönem Türk toplumlarında askerî yaşamın dışında kalan bağımsız bir uğraş olmaktan çok, savaşçı kimliğin inşasında işlevsel bir araç niteliği taşımıştır.

Özellikle okçuluk, Türk askerî kültürünün merkezinde yer alan başlıca spor dallarından biri olmuştur. Ok ve yay, yalnızca savaş aracı değil, aynı zamanda Türk tarihinin kültürel yapı taşlarından biri olarak değerlendirilmiştir (Metin, 2014). Selçuklu örneğinde okçuluğun askerî üstünlük, hâkimiyet, güç ve tabiiyet gibi anlamlar taşıdığı; savaşların değişmez unsurlarından biri olarak Türk zaferlerinde belirleyici rol oynadığı vurgulanmaktadır (Metin, 2014). Bu yönüyle okçuluk, sadece teknik bir beceri değil, askerî organizasyonun etkili işlemlerini sağlayan temel pratiklerden biri olarak görülmelidir.

Atlı okçuluk ise spor ile savaş hazırlığının en belirgin biçimde birleştiği alanlardan biridir. Türklerin çocuk yaşlardan itibaren okçuluk eğitimi almaları ve hareket hâlinde hedefe yönelme becerisi kazanmaları, savaş alanındaki çeviklik ve isabet gücünü artıran bir hazırlık süreci olarak değerlendirilebilir (Polatcan, 2022). Atın evcilleştirilmesiyle birlikte hareket kabiliyeti genişlemiş;

ok ve yay, at üzerinde kullanılabilecek biçimde işlevsel bir askerî beceriye dönüşmüştür (Polatcan, 2022). Bu durum, sporun askerî yapı içinde yalnızca fiziksel dayanıklılığı değil, hareketli savaş stratejilerine uyum sağlayan teknik yetkinliği de geliştirdiğini göstermektedir.

Binicilik de Türk ve Osmanlı askerî sistemi içinde merkezi bir yer tutmuştur. Binicilik ve ata sahip olma, Türklerin farklı coğrafyalara göçünü kolaylaştırdığı gibi düşmana karşı hız, taarruz ve manevra üstünlüğü sağlamıştır (Murathan, Murathan ve Kartal, 2018). Türklerin atın sağladığı avantajların farkında olarak silahlarını da buna göre biçimlendirmeleri, spor ile askerî ihtiyaç arasındaki ilişkinin ne kadar yakın olduğunu ortaya koymaktadır (Murathan vd., 2018). Osmanlı askerî yapısında süvarilerin taşıdığı önem de biniciliğin yalnızca kültürel değil, doğrudan askerî değer taşıyan bir alan olduğunu göstermektedir. Nitekim Osmanlı büyüme dönemlerinde kapıkulu ve tımarlı süvarilerin önemli rol üstlenmesi, atlı birliklerin devletin askerî gücündeki belirleyici yerini ortaya koymaktadır (Murathan vd., 2018).

Osmanlı Devleti'nde sporun askerî işleve sahip oluşu, eğitim kurumlarında daha da belirgin hâle gelmiştir. Saray, askerî kurumlar ve tekkeler, geleneksel sporların öğretildiği başlıca alanlar arasında yer almıştır (Maral, 2024). Enderun Mektebi'nde medrese derslerinin yanında cirit ve ok derslerinin verilmesi; Acemioğlanlar Mektebi'nde ise devşirilen çocuklara cirit, ok ve at biniciliği öğretilerek orduya asker desteği sağlanması, sporun doğrudan asker yetiştirme fonksiyonuna sahip olduğunu göstermektedir (Maral, 2024). Burada spor, yalnızca fiziksel melekeleri geliştiren bir uğraş değil; doğrudan askerî kadroların hazırlanmasına hizmet eden uygulamalı bir eğitim biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geleneksel Osmanlı sporları içinde cirit, cündilik, matrak, tomak ve okçuluk gibi branşların özellikle askerî ihtiyaçlarla ilişkili olduğu görülmektedir. Cirit ve cündilik, at binmeye ihtiyaç duyan Osmanlı erkekleri için önemli bir talim olarak değerlendirilmiş; okçuluk ve binicilikle birlikte savaş becerilerinin pekiştirilmesine katkı sağlamıştır (Maral, 2024). Matrak,

yeniçerilere kılıç eğitimi amacıyla uygulanırken; tomak oyunu savunma sanatına yönelik bir talim olarak tanımlanmıştır (Maral, 2024). Bu nedenle Osmanlı geleneksel sporlarının önemli bir kısmı, doğrudan askerliğe yönelik güç, denge, koordinasyon ve silah kullanma alışkanlığı kazandıran uygulamalar olarak değerlendirilmelidir.

Tomak özelinde bakıldığında, bu oyunun hem gösteri hem de talim boyutu taşıdığı görülmektedir. Arşiv belgelerine dayanan çalışma, tomakı askerlerin oynadığı eğitim ve talim amaçlı oyunlar arasında ele almakta; aynı zamanda sarayda gösteri işlevi de taşıdığını belirtmektedir (Dede, 2023). Bu çift yönlü yapı, Osmanlı spor kültüründe askerî hazırlık ile törensel temsilin zaman zaman iç içe geçtiğini göstermesi bakımından önemlidir. Benzer biçimde sarayda bayramlarda cirit ve ok gibi sporlarla tören açılışı yapılması, bu sporların yalnızca savaş hazırlığına değil, devletin görsel ve siyasal temsiline de hizmet ettiğini düşündürmektedir (Maral, 2024).

Osmanlı'da sporun askerî yapı ile ilişkisi, yalnızca geleneksel sporlarla sınırlı kalmamış; modernleşme döneminde de farklı bir biçimde devam etmiştir. Tanzimat sonrasında modern sporun Osmanlı'ya ilk olarak askerî okullar aracılığıyla girmesi ve jimnastik dersinin Mekteb-i Harbiye, Mühendishane-i Berrî-i Hümâyûn ve Mekteb-i Bahriye gibi kurumların programlarına eklenmesi, beden eğitiminin yine devletin askerî ihtiyaçlarıyla bağlantılı olarak kurumsallaştığını göstermektedir (Maral, 2024). Bu gelişme, sporun biçimi değişse de askerî yapı ile olan bağının tamamen ortadan kalkmadığını, yalnızca yeni bir eğitim anlayışı içinde yeniden düzenlendiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak Türk kültüründe ve Osmanlı Devleti'nde spor, askerî yapıdan bağımsız gelişen bir alan değil; aksine savaş hazırlığı, asker yetiştirme, bedenî yeterliliği koruma ve hareket kabiliyetini artırma gibi işlevlerle doğrudan ilişkili bir kurum niteliği taşımıştır. Okçuluk, binicilik, cirit, matrak ve tomak gibi sporlar bu işlevin somut örneklerini oluştururken; saray, Enderun, Acemioğlanlar Mektebi ve tekkeler gibi kurumlar da bu askerî-sportif yapının örgütlü taşıyıcıları olmuştur (Metin, 2014; Murathan vd., 2018;

Maral, 2024; Dede, 2023). Bu nedenle spor, Türk ve Osmanlı tarihsel bağlamında yalnızca bir beden faaliyeti olarak değil, askerî düzenin hazırlanmasına ve sürdürülmesine hizmet eden toplumsal bir mekanizma olarak değerlendirilmelidir.

1.3. Göçebe Yaşam Tarzının Sportif Pratiklere Etkisi

Türk kültüründe sportif pratiklerin ortaya çıkışı ve biçimlenişi, göçebe yaşam tarzının belirlediği hareketlilik, çevresel uyum zorunluluğu, savaşçı toplumsal yapı ve beden merkezli hayat düzeniyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle spor, bağımsız bir boş zaman etkinliğinden çok, hayatı sürdürmenin, bedeni diri tutmanın, toplumsal dayanıklılığı korumanın ve askerî hazırlığı devam ettirmenin işlevsel bir uzantısı olarak gelişmiştir (Dever ve İslam, 2015; İmamoğlu, Taşmektepligil ve Türkmen, 1997; Koçan, 2007; Atalay, 2007). Bedensel faaliyetlerin kültürün hemen her alanına yayıldığı, bedenin eğitilmesinin hayatın olağan bir parçası hâline geldiği ve özellikle okçuluk, binicilik, avcılık ve güreş gibi pratiklerin bu yapının merkezinde yer aldığı görülmektedir (Dever ve İslam, 2015; İmamoğlu vd., 1997; Arstanbekov, 2025; Akaras, 2023).

Göçebe yaşam tarzının en belirgin sonucu, hareketin yaşamsal bir zorunluluk hâline gelmesidir. Sürekli yer değiştirme, sürülerin korunması, avcılık, sert iklim şartlarına uyum ve rakip topluluklarla mücadele, bireylerin dayanıklı, çevik, güçlü ve savaşa hazır olmalarını zorunlu kılmıştır. Bu çerçevede bedensel yeterlilik, bireysel bir yetenek değil, toplumsal varlığın korunmasının temel koşullarından biri olarak önem kazanmıştır (Dever ve İslam, 2015; İmamoğlu vd., 1997). Savaşların beden gücüne dayandığı dönemlerde sporun adeta savaşa hazırlık işlevi görmesi, bu ilişkinin yalnızca kültürel değil, aynı zamanda yapısal ve tarihsel olduğunu göstermektedir (İmamoğlu vd., 1997; Atalay, 2007). Nitekim Osmanlı öncesinden Osmanlı'ya uzanan çizgide sporun uzun süre para-militer bakış açısıyla değerlendirilmiş olması, göçebe-savaşçı mirasın kurumsal düzeyde de sürdüğünü ortaya koymaktadır (Atalay, 2007; Günay, 2010).

Bu yapının merkezinde at bulunmaktadır. Atın ehlileştirilmesi, yalnızca ulaşım ve iktisadî hayatı değil, savaş gücünü, hareket kabiliyetini ve beden kültürünü de dönüştürmüştür. At ile birlikte gelişen binicilik, Türk kültüründe yalnızca teknik bir beceri değil, gündelik hayatı, savaş düzenini ve sportif pratiği bir araya getiren kurucu bir unsur hâline gelmiştir (Dever ve İslam, 2015; İmamoğlu vd., 1997). Bu nedenle düz at yarışları, cirit, gökbörü, çevgen, beyge, kızkovar, atlı okçuluk ve atlı avcılık gibi çok sayıdaki atlı spor, göçebe hayatın ürettiği hareket, hız, denge, dayanıklılık ve hâkimiyet ihtiyacının sportif biçimlere dönüşmüş örnekleri olarak değerlendirilmelidir (İmamoğlu vd., 1997; Koçan, 2007). Atlı ciritin barış zamanlarında atları ve savaşçıları zinde tutmak, bedensel ve ruhsal hazırlığı sürdürmek amacıyla geliştirilmiş olması da bu işlevsel çerçeveyi desteklemektedir (Koçan, 2007).

Göçebe yaşam tarzı, çocukluk döneminden itibaren beden eğitiminin erken başlamasını da zorunlu kılmıştır. Binicilik, güreş, ok atma, kılıç-kalkan kullanma, avcılık, mızrak atma ve savaşçılık gibi becerilerin küçük yaşlardan itibaren kazandırılması, sportif pratiğin toplumsal hayatta tali değil, kurucu bir yer işgal ettiğini göstermektedir (İmamoğlu vd., 1997). Bedeni eğitme faaliyeti, dışsal ve sonradan edinilen bir uğraş olmaktan çok, kültürün kendi iç mantığı içinde gelişen süreklilik arz eden bir yaşam disiplini niteliği taşımaktadır (Dever ve İslam, 2015). Bu durum, sportif pratiklerin göçebe toplumlarda kurumsal eğitimden önce aile, çevre ve gündelik hayat içinde içselleştirildiğini düşündürmektedir (Dever ve İslam, 2015; İmamoğlu vd., 1997).

2. SPORUN KÜLTÜREL, RİTÜEL VE SEMBOLİK BOYUTU

2.1. Sporun Ritüeller ve Törenler İçindeki Yeri

Türk kültüründe spor, yalnızca bedensel becerinin sergilendiği bir faaliyet alanı değil, aynı zamanda ritüel düzenin, törensel temsilin ve kolektif hafızanın önemli bir bileşeni olarak şekillenmiştir. Geleneksel sporların yuğ ve toy gibi törensel zamanlarda icra edilmesi, sporun gündelik hayatın ötesine geçen simgesel ve toplumsal anlamlar taşıdığını göstermektedir (İmamoğlu, Taşmektepligil ve Türkmen, 1997). Bu çerçevede spor, bir yandan güç, cesaret

ve maharetin görünür kılındığı kamusal bir alan oluştururken, diğer yandan topluluğun ortak değerlerini, hiyerarşik ilişkilerini ve kültürel sürekliliğini yeniden üreten törensel bir işlev üstlenmiştir (Dever ve İslam, 2015; İmamoğlu vd., 1997; Zorba, 2014).

Eski Türk kültüründe avcılık, binicilik, okçuluk, güreş ve at üstünde oynanan oyunların yalnızca savaş hazırlığıyla sınırlı kalmadığı, aynı zamanda şölen, bayram ve eğlence ortamlarında da yer aldığı görülmektedir (Yalçın, Turan ve Korkmaz, 2024; Polatcan, 2022). Atlı okçuluğun savaş ve avcılık işlevinin yanında bayram, şölen ve eğlencelerde sportif faaliyet olarak düzenlenmesi, sporun ritüel ve törensel alanla erken dönemlerden itibaren iç içe geçtiğini göstermektedir (Polatcan, 2022). Benzer biçimde bahar bayramlarında yapılan at yarışları ve avcılık faaliyetleri, sportif pratiğin mevsimsel döngüler, toplu kutlamalar ve ortak coşku ile birleştiğini ortaya koymaktadır (Palabıyık, 2019). Böylece spor, yalnızca bireysel maharetin sınandığı değil, topluluğun birlikte seyrettiği, anlamlandırdığı ve paylaştığı tören pratiklerinden biri hâline gelmiştir (Dever ve İslam, 2015; İmamoğlu vd., 1997).

Osmanlı döneminde bu törensel boyut daha görünür ve daha kurumsal bir nitelik kazanmıştır. Ciritin “en büyük tören ve meydan oyunu” olarak nitelenmesi, bu sporun sadece askerî talim ya da eğlence değil, aynı zamanda kamusal temsil değeri taşıyan bir törensel etkinlik olduğunu açıkça göstermektedir (Koçan, 2007). Nitekim cirit, binicilik kültürüyle birleşerek saray ve padişah desteği gören, meydanlarda icra edilen, seyirlik ve gösteri boyutu güçlü bir geleneksel spor biçimine dönüşmüştür (Murathan, Murathan ve Kartal, 2018). Bu yönüyle cirit, toplumsal birlikteliği kuvvetlendiren, seyir kültürü yaratan ve kolektif kimliği bedensel temsil üzerinden görünür kılan tören sporlarından biri olarak değerlendirilmelidir (Koçan, 2007; Murathan vd., 2018).

Güreş de benzer şekilde ritüel ve törensel düzen içinde özel bir yere sahiptir. Osmanlı beden kültüründe güreşin panayır, şenlik, festival ve kamusal kutlamalarda yer alması, onun salt fiziksel mücadele değil, toplumsal

dayanışmayı, seyir zevkini ve ortak kültürel belleği besleyen törensel bir faaliyet olduğunu göstermektedir (Arstanbekov, 2025). Güreşin Türk kültüründe “ata sporu” olarak anılması ve toplumsal hafızada güçlü bir yer edinmesi, bu sporun ritüel ve kolektif temsil boyutunu güçlendirmektedir (Fişne, Bardakçı ve Karagöz, 2017). Bu nedenle güreş, bedenin sergilenmesi kadar topluluğun kendi değerlerini seyretmesi, onaylaması ve yeniden üretmesi bakımından da önem taşımaktadır (Arstanbekov, 2025; Fişne vd., 2017).

Okçuluk da ritüel ve törenler içinde özel anlamlar yüklenmiş bir spor alanıdır. Ok ve yay yalnızca savaşın aracı değil, aynı zamanda hâkimiyet, güç, davet, emir ve tabiiyet gibi siyasî ve sosyal anlamlar taşıyan semboller olarak değerlendirilmiştir (Metin, 2014; Polatcan, 2022). Osmanlı’da okçuluğun organize yapılar içinde gelişmesi, Okçular Tekkesi gibi kurumların yalnızca eğitim merkezi değil aynı zamanda kutsallık atfedilen, adabı ve kuralları olan mekânlar olarak görülmesi, sporun törensel ve manevi boyutunu daha da belirgin hâle getirmiştir (Atalay ve Akbulut, 2013). Sporcuların bu mekânlara belirli kurallar çerçevesinde girmesi, ilişkilerin belli bir düzen içinde yürütülmesi ve sportif pratiğin ahlaki-dinî sınırlarla birlikte düşünülmesi, sporun ritüel karakterini güçlendirmektedir (Atalay ve Akbulut, 2013; Akaras, 2023).

Evliya Çelebi’nin aktardıkları da Osmanlı dünyasında sporun gündelik hayatla birlikte törensel ve kamusal alanın önemli bir parçası olduğunu göstermektedir. Seyahatnâme’de farklı bölgelerdeki spor faaliyetleri, spor alanları ve spor okullarına yer verilmesi; sporun yalnızca belirli bir zümrenin değil, geniş toplumsal yaşamın görünür bir unsuru olduğunu ortaya koymaktadır (Zorba, 2014). Saray çevresinde spor alanlarının bulunması, sporcuların himaye edilmesi ve çeşitli sporların kamusal görünürlüğe sahip olması, bu faaliyetlerin törensel temsil değeri taşıdığını düşündürmektedir (Zorba, 2014). Aynı şekilde tomak gibi oyunların hem talim hem de gösteri amacı taşıması, sarayda izlenen önemli eğlenceler arasında yer alması, sporun

Osmanlı ritüel düzeninde eğlence, temsil ve siyasal görünürlük ile birleştiğini göstermektedir (Dede, 2023).

2.2. Sporun Kültürel Kimlik Oluşumundaki Rolü

Türk kültüründe spor, bireyin kendisini ve ait olduğu topluluğu anlamlandırma biçimlerinde etkili olmuş; bu nedenle kültürel kimliğin oluşumunda merkezi unsurlardan biri hâline gelmiştir (Dever ve İslam, 2015; İmamoğlu, Taşmektepligil ve Türkmen, 1997). Özellikle okçuluk, binicilik ve güreş gibi geleneksel sporların “ata sporu” niteliğiyle anılması, bu faaliyetlerin yalnızca fiziksel etkinlikler değil, tarihsel ve kültürel mirasın taşıyıcıları olduğunu göstermektedir (Fişne, Bardakçı ve Karagöz, 2017; Gül, Gül ve Uzun, 2021). Bu yönüyle spor, bireyin yalnızca bedensel kapasitesini değil, aynı zamanda hangi tarihsel ve kültürel bütünün devamı içinde yer aldığını da görünür kılmaktadır (Dever ve İslam, 2015; Polatcan, 2022).

Kültürel kimlik ile spor arasındaki ilişki, kolektif hafıza üzerinden daha açık biçimde izlenebilmektedir. Geçmişten günümüze aktarılan sportif pratikler, yalnızca oyun ya da yarışma biçimleri olarak değil, toplumun tarihsel deneyimlerini, savaşçı mirasını, değer dünyasını ve sembolik düzenini yansıtan kültürel unsurlar olarak işlev görmektedir (Metin, 2014; Gül, Gül ve Uzun, 2021). Bu nedenle spor, kültürel sürekliliğin korunmasında ve ortak geçmişin yeni kuşaklara aktarılmasında önemli bir araç oluşturmaktadır (Dever ve İslam, 2015; Zorba, 2014). Yuğ, toy, şölen ve kamusal kutlamalar içinde sporun sürekli yer bulması da, onun toplumsal hafızayı canlı tutan ritüel işlevini güçlendirmektedir (İmamoğlu vd., 1997; Koçan, 2007).

Sporun kültürel kimlik oluşumundaki rolü, aidiyet duygusunu güçlendirmesi bakımından da önemlidir. Geleneksel sporların belirli topluluklar içinde kuşaktan kuşağa aktarılması, bireylerin kendilerini daha geniş bir tarihsel ve kültürel bütünün parçası olarak hissetmelerine katkı sağlamaktadır (Fişne vd., 2017; Eyduran, 2009). Atlı cirit ve geleneksel Türk okçuluğu sporcularında branşa özgü aidiyetin yüksekliğini ortaya koyan güncel bulgular da, sporun bugün dahi özdeşleşme, bağlılık ve kimlik üretme

işlevini sürdürdüğünü göstermektedir (Buyrukoğlu, Varol, Ekin ve Bilir, 2024; Polatcan, 2022). Bu bağlamda spor, yalnızca bireysel bir faaliyet değil, kolektif aidiyetin bedensel ve sembolik düzeyde kurulduğu bir alan olarak değerlendirilmelidir (Buyrukoğlu vd., 2024; Fişne vd., 2017).

Türk kültüründe sosyal rol ve saygınlık dağılımı da sporla yakından ilişkilidir. Güçlü, dayanıklı, çevik ve becerikli bireylerin toplum içinde öne çıkması, sporun sosyal görünürlük ve kültürel tanınma aracı olmasını sağlamıştır (Dever ve İslam, 2015; Murathan, Murathan ve Kartal, 2018). Ok ve yayın güç, hâkimiyet ve temsil sembolü hâline gelmesi; güreşin pehlivanlık kimliği üzerinden toplumsal değer üretmesi; biniciliğin savaşçı yetkinlikle birleşmesi, sportif maharetin kültürel kimlik ve toplumsal temsil ile iç içe geçtiğini göstermektedir (Metin, 2014; Arstanbekov, 2025). Böylece spor, bireyin yalnızca kendisini değil, ait olduğu topluluğun ideal insan tipini de temsil ettiği bir kültürel alan hâline gelmektedir (Arstanbekov, 2025; Gül, Gül ve Uzun, 2021).

Osmanlı döneminde bu süreç daha kurumsal ve görünür bir nitelik kazanmıştır. Spor tekkeleri, ok meydanları, saray çevresi ve kamusal gösteriler, kültürel kimliğin sportif pratikler üzerinden yeniden üretilmesini sağlamıştır (Atalay ve Akbulut, 2013; Zorba, 2014). Okçular tekkesinin yalnızca teknik eğitim merkezi değil, aynı zamanda ahlaki ve kültürel adab üreten bir kurum olması; sporcuların bu yapılar içinde ortak normlar ve değerler etrafında şekillenmesi, sporun kurumsal kimlik üretici işlevini açıkça ortaya koymaktadır (Atalay ve Akbulut, 2013; Akaras, 2023). Bu nedenle spor, Osmanlı bağlamında yalnızca bireysel maharet değil, kültürel aidiyet ve tarihsel süreklilik inşa eden örgütlü bir alan olarak değerlendirilmelidir (Akaras, 2023; Zorba, 2014).

Modernleşme süreciyle birlikte sporun biçimleri değişse de kültürel kimlik üzerindeki etkisi sürmüştür. Spor kulüplerinin, beden terbiyesi kurumlarının ve spor basınının gelişmesiyle birlikte spor yeni bir kamusal görünürlük kazanmış; buna rağmen geleneksel branşlar kültürel hafızadaki yerlerini koruyarak modern kimlik söylemleri içinde de varlığını

sürdürmüştür (Karaburun, 2025; Maral, 2024). Güreşin, okçuluğun ve ciritin günümüzde hâlâ geleneksel ve kültürel kimlik bağlamında anılması, sporun geçmişin kalıntısı değil, kültürel kimliğin yeniden üretildiği dinamik bir süreç olduğunu göstermektedir (Fişne vd., 2017; Buyrukoğlu vd., 2024).

Spor, Türk toplumlarında kültürel kimlik oluşumunun başlıca taşıyıcılarından biridir. Geleneksel sporlar; tarihsel hafızayı canlı tutmakta, aidiyet duygusunu güçlendirmekte, sosyal rolleri görünür kılmakta ve bireyi ortak kültürel geçmişin parçası hâline getirmektedir (Dever ve İslam, 2015; İmamoğlu vd., 1997). Bu nedenle spor, Türk kültürü ve Osmanlı toplumsal yapısı içinde yalnızca bedensel bir etkinlik değil, tarihsel, kültürel ve sembolik kimliğin inşa edildiği temel kurumlardan biri olarak değerlendirilmelidir (Gül, Gül ve Uzun, 2021; Atalay ve Akbulut, 2013).

3. OSMANLI DEVLETİ'NDE SPORUN KURUMSALLAŞMASI

3.1. Spor Tekkeleri ve Kurumsal Yapının Oluşumu

Türk-Osmanlı spor geleneğinde kurumsal yapının oluşumu, doğrudan savaş kültürü, beden terbiyesi ve toplumsal disiplin anlayışıyla bağlantılı biçimde gelişmiştir. Özellikle okçuluk, güreş ve benzeri branşlar, başlangıçta savaş hazırlığı ve talim ihtiyacından beslenmiş; zamanla belli kuralları, mekânları, eğitim usulleri ve hiyerarşik yapıları olan kurumsal yapılara dönüşmüştür (Metin, 2014; Zorba, 2014). Bu süreçte tekke modeli, sporun yalnızca bireysel maharet alanı olmaktan çıkarılıp örgütlü bir eğitim ve disiplin sistemine bağlanmasında temel rol oynamıştır (Atalay ve Akbulut, 2013; Akaras, 2023). Özellikle Osmanlı'da sporun teknik eğitimini ve yardımcı bilgilerini öğretmek üzere okullar ve tekkeler açılması, kurumsallaşmanın bilinçli bir devlet ve toplum pratiği hâline geldiğini göstermektedir (Zorba, 2014).

Osmanlı'da spor cemiyetlerinin ortaya çıkışı ve beden eğitiminin kurumsallaşması, sporun toplumsal yapı içinde daha sistemli bir eğitim aracı olarak kullanılmaya başlandığını göstermektedir (Günay, 2010). Spor

tekkeleri, yalnızca antrenman yapılan yerler değil, aynı zamanda barınma, iâşe, ahlaki terbiye, dinî eğitim ve mesleki-sportif yetiştirme işlevlerini birlikte yürüten çok yönlü kurumlar olarak yapılandırılmıştır (Atalay ve Akbulut, 2013; Akaras, 2023). Okçular Tekkesi üzerine yapılan değerlendirmeler, bu yapıların şeyh ve mürit sistemiyle işlediğini, branşlara göre ayrıldığını ve pehlivan tekkesi, okçular tekkesi, güzrcüler tekkesi gibi adlarla örgütlendiğini göstermektedir (Atalay ve Akbulut, 2013). Sporcuların bu mekânları kutsal sayması, içki ve abdestsizlik gibi durumlarla ilişkilendirilen adab kurallarının bulunması, eğitmenlere saygının ve başarı karşısında tevazunun vurgulanması, sporun kurumsal çerçevesinin aynı zamanda ahlaki ve manevi bir disiplin düzeni üzerine kurulduğunu ortaya koymaktadır (Atalay ve Akbulut, 2013; Akaras, 2023). Bu bakımdan spor tekkeleri, modern anlamda yalnızca kulüp ya da saha değil, hem teknik eğitim hem karakter terbiyesi hem de toplumsal hiyerarşi üreten kurumlar olarak değerlendirilmelidir (Atalay ve Akbulut, 2013).

Okçuluk, bu kurumsallaşma sürecinin en gelişmiş örneklerinden birini sunmaktadır. Osmanlı'da okçuluğun bağlayıcı kuralları, ayrı disiplinleri, menzilleri, eğitim mekânları ve düzenli uygulama alanları ile modern bir spor kuruluşu niteliğine yaklaştığı belirtilmektedir (Zorba, 2014). Ayrıca okçuluğun teşkilatlı biçimde yürütüldüğü, yönetsel ve idmana yönelik bilimsel esasların benimsendiği, her spor dalı için ayrı yönetmelik ve uygulama alanı bulunduğu, okçular tekkelerinde sporcuların eğitiminden barınmasına kadar çeşitli imkânların sağlandığı görülmektedir (Polatcan, 2022). Bu durum, spor tekkelerinin dağınık geleneksel pratiklerden farklı olarak belirli bir uzmanlaşma, denetim ve devamlılık mantığı içinde çalıştığını göstermektedir (Polatcan, 2022; Atalay ve Akbulut, 2013). Okçuluğun savaş meydanından ok meydanına, oradan da şenlik ve eğlence alanına taşınması da, kurumsal yapının sporu hem askerî hem toplumsal hem de törensel sahalarda düzenleyen esnek bir çerçeve sunduğunu göstermektedir (Atalay ve Akbulut, 2013; Zorba, 2014).

Kurumsal yapının oluşumu yalnızca geleneksel tekkelerle sınırlı kalmamış, Tanzimat sonrasında yeni bir evreye girmiştir. Modern beden terbiyesinin önce askerî okullarda uygulanması, ardından rüştiye ve idadilerden sivil okullara kadar müfredata yayılması, sporun tekke merkezli geleneksel örgütlenmeden okul ve cemiyet merkezli modern kurumsallaşmaya doğru genişlediğini göstermektedir (Atalay, 2007; Günay, 2010; Maral, 2024). Jimnastik derslerinin okullara girmesi, özel jimnastikhanelerin açılması, beden terbiyesi kulüplerinin kurulması ve spor cemiyetlerinin yaygınlaşması, tekke modelinin taşıdığı örgütlü eğitim anlayışının modern dönemde farklı kurum biçimleriyle sürdüğünü ortaya koymaktadır (Günay, 2010; Atalay, 2007). Dolayısıyla Osmanlı spor tarihinde kurumsal yapı, önce tekke ve meydan eksenli geleneksel örgütlenme üzerinden, daha sonra okul, kulüp ve cemiyetler aracılığıyla gelişen çift katmanlı bir tarihsel çizgi izlemiştir (Maral, 2024; Günay, 2010).

Sonuç olarak spor tekkeleri, Türk-Osmanlı spor tarihinde kurumsallaşmanın ilk güçlü omurgasını oluşturmuştur. Bu yapılar, sporun teknik öğretimini düzenlemiş, branşlaşmayı teşvik etmiş, hiyerarşik idareyi kurmuş ve sportif pratiği ahlaki-manevi bir disiplin çerçevesine yerleştirmiştir (Atalay ve Akbulut, 2013; Akaras, 2023). Ardından modernleşme süreciyle birlikte bu miras okul, kulüp ve cemiyet düzeyinde yeni biçimler kazanmış; böylece spor, geleneksel tekke yapılarından modern beden terbiyesi kurumlarına uzanan kesintisiz bir kurumsallaşma hattı içinde gelişmiştir (Atalay, 2007; Günay, 2010; Maral, 2024)

4. OSMANLI'DA SPORUN EĞİTİM, AHLAK VE TOPLUMSAL YAPI İLE İLİŞKİSİ

4.1. Sporun Disiplin ve Karakter Gelişimindeki Rolü

Türk kültüründe ve Osmanlı spor anlayışında spor, yalnızca bedensel kuvvetin artırılmasına hizmet eden bir etkinlik değil, bireyin disiplin, özdenetim, sabır, cesaret ve ahlaki olgunluk bakımından biçimlendirilmesini sağlayan bir terbiye alanı olarak değerlendirilmiştir (Dever ve İslam, 2015;

İmamoğlu, Taşmektepligil ve Türkmen, 1997). Bedensel faaliyetlerin kültürün hemen her alanına yayılması ve beden eğitiminin hayatın olağan bir parçası hâline gelmesi, sporun karakter inşasında tali değil kurucu bir rol oynadığını göstermektedir (Dever ve İslam, 2015; Yalçın, Turan ve Korkmaz, 2024).

Savaşçı toplum yapısının etkisiyle okçuluk, binicilik, güreş, avcılık ve at üstünde oynanan oyunlar, yalnızca teknik beceri kazandıran alanlar olarak değil, mücadele gücü, dayanıklılık ve irade geliştiren uygulamalar olarak öne çıkmıştır (Metin, 2014; Murathan, Murathan ve Kartal, 2018). Çocukların küçük yaşlardan itibaren biniciliğe, güreşe, ok atmaya, avcılığa ve savaşçılığa alıştırılması, disiplinin ve karakter terbiyesinin sportif pratikler üzerinden erken yaşta kazandırıldığını göstermektedir (İmamoğlu vd., 1997; Polatcan, 2022). Bu nedenle sportif eğitim, Türk-Osmanlı çizgisinde yalnızca bedenin değil, davranış kalıplarının ve kişilik yönelimlerinin de düzenlenmesi anlamına gelmiştir (Dever ve İslam, 2015; Metin, 2014).

Osmanlı'da spor tekkeleri, disiplin ve karakter gelişiminin en sistemli kurumsal örnekleri arasında yer almıştır. Bu yapılarda sportif eğitim, ahlaki ve manevi eğitimden ayrı düşünülmemiş; eğitmenlere saygı, kurallara bağlılık, başarı karşısında tevazu ve belirli bir adab içinde hareket etme temel ilkeler arasında kabul edilmiştir (Atalay ve Akbulut, 2013; Akaras, 2023). Sporcuların tekkeleri kutsal mekânlar olarak görmesi, mekâna ve otoriteye bağlılık göstermesi, disiplinin yalnızca dışsal denetim değil içselleştirilmiş bir terbiye biçimi olarak üretildiğini ortaya koymaktadır (Atalay ve Akbulut, 2013; Akaras, 2023). Böylece spor, Osmanlı kurumlaşması içinde bireyin teknik gelişimini ahlaki olgunluk ve özdenetimle birlikte ele alan bütüncül bir yapı kazanmıştır (Akaras, 2023; Günay, 2010).

Güreş, bu bağlamda, karakter gelişimi ile en yoğun ilişkilendirilen branşlardan biridir. Pehlivanlığın yalnızca fiziksel güçle değil sabır, cesaret, tevazu, ahlaki bütünlük ve olgunlukla birlikte düşünülmesi, sportif başarının karakter terbiyesiyle ayrılmaz biçimde ilişkilendirildiğini göstermektedir (Arstanbekov, 2025; Fişne, Bardakçı ve Karagöz, 2017). Güreşçinin yalnızca rakibini yenmesi değil, nasıl davrandığı, kendini nasıl kontrol ettiği ve topluluk

içinde nasıl temsil edildiği de önem taşımıştır (Arstanbekov, 2025; Zorba, 2014). Bu nedenle güreş, bedensel rekabetin ötesinde, irade, vakar ve toplumsal olgunluk üreten bir spor alanı olarak değerlendirilmelidir (Fişne vd., 2017; Arstanbekov, 2025).

Benzer biçimde cirit ve okçuluk da disiplin ve karakter eğitimiyle yakından bağlantılıdır. Ciritin insanları fiziksel ve ruhsal olarak eğiten, aynı zamanda rakibi bağışlama gibi asil bir davranış kalıbı içeren bir geleneksel spor olarak tanımlanması, bu branşın yalnızca saldırganlık değil denetimli cesaret ve ahlaki tutum da ürettiğini göstermektedir (Koçan, 2007; Murathan vd., 2018). Okçulukta ise düzenli talim, dikkat, sabır, tekrar ve teknik incelik, performansın yanında özdisiplin ve irade terbiyesini de gerekli kılmaktadır (Metin, 2014; Atalay ve Akbulut, 2013). Bu yönüyle geleneksel sporlar, bireyin hem bedenini hem davranış düzenini biçimlendiren eğitim sahalarıdır (Akaras, 2023; Polatcan, 2022).

Modernleşme döneminde sporun bu işlevi biçim değiştirerek sürmüştür. Beden terbiyesi derslerinin askerî ve sivil okullara girmesi, sporun disiplin, düzen ve terbiyeye dayalı bir eğitim aracı olarak yeniden tanımlandığını göstermektedir (Atalay, 2007; Maral, 2024). Okullar, jimnastikhaneler ve spor cemiyetleri aracılığıyla sürdürülen beden eğitimi, bireyi yalnızca sağlıklı kılmayı değil, aynı zamanda düzenli, kontrollü ve toplumsal yaşama uyumlu bir özne olarak yetiştirmeyi amaçlamıştır (Günay, 2010; Maral, 2024). Böylece tekke merkezli geleneksel disiplin anlayışı, modern dönemde okul ve kulüp merkezli bir beden terbiyesi anlayışı içinde devam etmiştir (Atalay, 2007; Günay, 2010).

Sonuç olarak spor, Türk kültüründe ve Osmanlı toplumsal yapısında disiplin ve karakter gelişiminin başlıca araçlarından biri olmuştur. Bedensel eğitim, ahlaki terbiye, özdenetim, sabır, cesaret, tevazu ve toplumsal olgunluk gibi değerler, geleneksel sporlar aracılığıyla hem bireysel hem kurumsal düzeyde üretilmiştir (Dever ve İslam, 2015; Akaras, 2023). Bu nedenle spor, tarihsel Türk-Osmanlı bağlamında yalnızca bedenin güçlendirilmesi değil, karakterin işlenmesi ve disiplinli kişiliğin kurulması bakımından da merkezi

bir kültürel kurum olarak değerlendirilmelidir (Arstanbekov, 2025; Atalay ve Akbulut, 2013).

4.2. Tasavvuf ve Spor İlişkisi

Türk-Osmanlı spor geleneğinde tasavvuf, sporu yalnızca bedenin kuvvetlendirilmesine yönelik bir faaliyet olarak değil, aynı zamanda nefsin terbiyesi, ahlaki olgunlaşma ve iç disiplinin geliştirilmesiyle ilişkili bir alan olarak anlamlandırmıştır (Akaras, 2023; Atalay ve Akbulut, 2013). Bu nedenle spor, özellikle tekke merkezli yapılarda, fiziksel eğitim ile manevi eğitimin birlikte yürütüldüğü çok katmanlı bir terbiye sahasına dönüşmüştür (Akaras, 2023; Zorba, 2014). Osmanlı düşünce dünyasında bedenin salt biyolojik bir varlık değil, disiplin, maneviyat ve sosyal aidiyet taşıyan bir unsur olarak görülmesi de bu ilişkinin kavramsal zeminini güçlendirmektedir (Arstanbekov, 2025; Dever ve İslam, 2015).

Tasavvufi kültürün Osmanlı toplumunda askerî, zanaatkâr, saray ve gündelik hayat alanlarına yayıldığı; sporun da bu geniş kültürel çerçeve içinde şekillendiği anlaşılmaktadır (Akaras, 2023; Maral, 2024). Spor tekkelerinin kurulması ve bu yapılarda sportif eğitimin manevi eğitimle birlikte verilmesi, tasavvufun spora dışarıdan eklenilen bir unsur değil, onun eğitim düzenini biçimlendiren asli bir boyut olduğunu göstermektedir (Akaras, 2023; Günay, 2010). Bu yapı içinde teknik maharet kadar özdenetim, tevazu, sabır ve adab da önem kazanmış; böylece sportif başarı, ahlaki kemal ile birlikte düşünülmüştür (Atalay ve Akbulut, 2013; Arstanbekov, 2025).

Okçular tekkesi, tasavvuf ve spor ilişkisini somutlaştıran başlıca kurumlardan biridir. Bu tekkelerin yalnızca sporcu yetiştiren merkezler olmadığı, aynı zamanda dinî ve ahlaki eğitim veren örgütlü yapılar olduğu açıkça belirtilmektedir (Atalay ve Akbulut, 2013). Sporcuların bu mekânları kutsal sayması, içkili ya da abdestsiz biçimde girmemesi, ilişkilerin belli bir düzen içinde yürütülmesi ve eğitmenlere saygının temel ilke sayılması, sporun manevi disiplin içinde kavrandığını göstermektedir (Atalay ve Akbulut, 2013; Akaras, 2023). Bu yönüyle tekke, yalnızca antrenman mekânı değil, bedensel

idman ile ahlaki arınmanın birleştiği kurumsal bir eğitim alanıdır (Zorba, 2014; Akaras, 2023).

Tasavvuf ile spor arasındaki bağ, güreş örneğinde de açık biçimde görülmektedir. Osmanlı beden kültüründe pehlivanlık, yalnızca fiziksel mücadele değil, sabır, cesaret, tevazu ve ahlaki bütünlükle ilişkilendirilen bir yaşam tarzı olarak ele alınmıştır (Arstanbekov, 2025; Fişne, Bardakçı ve Karagöz, 2017). Güreşin tekkeler, panayırlar ve kamusal kutlamalar içinde yer alması, onun hem toplumsal hem manevi anlam taşıyan bir spor olduğunu göstermektedir (Arstanbekov, 2025; Zorba, 2014). Bu nedenle pehlivan kimliği, sadece bedensel güçle değil, aynı zamanda nefsi denetleyebilme ve vakar sergileyebilme kapasitesiyle birlikte düşünülmüştür (Arstanbekov, 2025; Dever ve İslam, 2015).

Benzer biçimde okçuluk da tasavvufî anlam katmanları taşıyan bir spor alanıdır. Ok ve yayın Türk düşüncesinde yalnızca askerî araçlar değil, güç, hâkimiyet, düzen ve sembolik üstünlük unsurları olarak değerlendirilmesi, bu sporun manevi ve kültürel boyutunu güçlendirmiştir (Metin, 2014; Polatcan, 2022). Okçuluğun kurallı mekânlar, menzil anlayışı, tekke düzeni ve ahlaki adab içinde gelişmesi, onun salt teknik atış becerisinden ibaret görülmediğini ortaya koymaktadır (Atalay ve Akbulut, 2013; Metin, 2014). Bu çerçevede okçuluk, bedensel ustalığın içsel denge ve iradeyle birleştiği bir spor pratiği niteliği kazanmıştır (Polatcan, 2022; Akaras, 2023).

Tasavvufî spor anlayışında beden ve ruhun birlikte eğitilmesi temel ilkelerden biridir. Bedeni ve ruhu birlikte zinde tutma fikri, erken Türk spor kültüründen Osmanlı kurumlaşmasına uzanan çizgide belirgin biçimde korunmuştur (Yalçın, Turan ve Korkmaz, 2024; Dever ve İslam, 2015). Avcılık, binicilik, okçuluk, güreş ve at üstünde oynanan oyunların yalnızca bedenî terbiye değil, aynı zamanda psikolojik ve ahlaki hazırlık sağladığı yönündeki değerlendirmeler, tasavvufî spor anlayışının toplumsal zihniyette daha geniş bir karşılık bulduğunu düşündürmektedir (Yalçın vd., 2024; Koçan, 2007). Bu nedenle spor, Osmanlı dünyasında yalnızca hareket üretmek değil, aynı

zamanda iç denge, sabır ve ruhsal dayanıklılık geliştirmek anlamına da gelmiştir (Akaras, 2023; Yalçın vd., 2024).

Saray ve kamusal alan da bu ilişkinin tamamen dışında değildir. Sporun sarayda himaye edilmesi, padişahların belirli sporlarla ilgilenmesi ve spor alanlarının oluşturulması, sportif pratiğin yüksek kültür içinde de meşru ve değerli görüldüğünü göstermektedir (Zorba, 2014; Murathan, Murathan ve Kartal, 2018). Ancak tasavvufi çizgi, bu görünürlüğü gösterişe değil terbiyeye bağlamış; sportif ilerlemeyi böbürlenme değil olgunluk, gösteriş değil vakar üzerinden anlamlandırmıştır (Atalay ve Akbulut, 2013; Arstanbekov, 2025). Bu bakımdan tasavvuf, sporu dünyevî rekabetten tamamen koparmamış; fakat onu daha yüksek bir ahlaki ve manevi çerçeveye yerleştirmiştir (Akaras, 2023; Fişne vd., 2017).

Modernleşme sürecinde sporun kurumsal yapısı değişse de, tasavvufi etkilerin bıraktığı iz tamamen kaybolmamıştır. Beden terbiyesinin okullara ve modern kurumlara taşınmasıyla birlikte spor daha seküler ve pedagojik bir dile kavuşmuş; buna rağmen geleneksel branşlarda ahlak, saygı, terbiye ve vakar vurgusu yaşamaya devam etmiştir (Atalay, 2007; Maral, 2024). Güreş, okçuluk ve cirit gibi alanların günümüzde dahi aidiyet, kimlik ve gelenek üzerinden anlam üretebilmesi, bu tarihsel mirasın kültürel sürekliliğine işaret etmektedir (Buyrukoğlu, Varol, Ekin ve Bilir, 2024; Fişne vd., 2017). Böylece tasavvuf ile spor arasındaki ilişki, yalnızca tarihsel bir dönem özelliği değil, geleneksel spor kültürünün karakterini belirleyen uzun süreli bir etki alanı olarak değerlendirilebilir (Akaras, 2023; Atalay ve Akbulut, 2013).

Sonuç olarak tasavvuf, Türk-Osmanlı spor anlayışında sporu salt fiziksel performans alanı olmaktan çıkarıp, nefis terbiyesi, ahlaki gelişim, özdenetim ve manevi olgunlukla ilişkili bir terbiye mekanizmasına dönüştürmüştür (Akaras, 2023; Arstanbekov, 2025). Tekke düzeni, okçuluk ve güreş gibi branşlar, beden ile ruh arasındaki bu bütüncül ilişkinin kurumsal ve pratik örneklerini sunmaktadır (Atalay ve Akbulut, 2013; Metin, 2014). Bu nedenle tasavvuf ve spor ilişkisi, Osmanlı spor kültürünü anlamada yalnızca yardımcı

bir unsur değil, doğrudan açıklayıcı temel boyutlardan biri olarak ele alınmalıdır (Dever ve İslam, 2015; Zorba, 2014).

5. TÜRK SPOR KÜLTÜRÜNÜN TARİHSEL SÜREKLİLİĞİ VE MODERN SPORA ETKİSİ

5.1. Geleneksel Sporların Modern Spor Anlayışına Etkisi

Geleneksel sporlar, Türk spor kültüründe yalnızca tarihsel bir miras alanı değil, modern spor anlayışının biçimlenmesinde etkili olan önemli bir referans çerçevesi oluşturmuştur. Türk kültüründe sporun erken dönemlerden itibaren beden terbiyesi, savaş hazırlığı, toplumsal dayanışma, törensel temsil ve ahlaki eğitim gibi çok yönlü işlevler taşıması, modern dönemde sporun yalnızca rekabet ve performans odaklı değil, aynı zamanda eğitimsel, toplumsal ve kültürel bir kurum olarak kavranmasına zemin hazırlamıştır (Dever ve İslam, 2015; İmamoğlu, Taşmektepligil ve Türkmen, 1997). Bu nedenle modern spor anlayışı, Osmanlı ve Türkiye bağlamında tamamen dışarıdan ithal edilen kopuk bir yapı olarak değil, geleneksel spor kültürünün belirli unsurlarıyla etkileşim içinde gelişen tarihsel bir dönüşüm süreci olarak değerlendirilmelidir (Atalay, 2007; Maral, 2024).

Geleneksel sporların modern spor anlayışına ilk etkisi, sporun toplumsal meşruiyetini hazırlamış olmalarıdır. Güreş, okçuluk, binicilik, cirit, avcılık ve benzeri branşlar, Türk toplumunda bedensel faaliyetin kültürel olarak değerli, saygın ve anlamlı kabul edilmesini sağlamış; böylece modern sporların kabulü için elverişli bir toplumsal zemin oluşturmuştur (Dever ve İslam, 2015; Fişne, Bardakçı ve Karagöz, 2017). Sporun zaten toplumsal hafızada güçlü bir yer edinmiş olması, beden eğitimi ve yeni spor türlerinin okullarda ve kamusal alanda yaygınlaşmasını kolaylaştırmıştır (Karaburun, 2025; Günay, 2010). Başka bir ifadeyle, modern spor kurumsallaşmasının önünde tamamen boş bir alan yoktu; aksine tarihsel olarak güçlü bir sportif kültür birikimi bulunmaktaydı (İmamoğlu vd., 1997; Dever ve İslam, 2015).

Bu etkinin ikinci boyutu, beden terbiyesi anlayışında görülmektedir. Geleneksel sporlar, bedeni yalnızca güç üretiminin aracı olarak değil; disiplin, dayanıklılık, denge, cesaret ve özdenetim üreten bir eğitim alanı olarak ele almıştır (Yalçın, Turan ve Korkmaz, 2024; Akaras, 2023). Bu yaklaşım, modern beden eğitimi anlayışının Osmanlı'ya girişinde önemli bir devamlılık noktası üretmiştir. Tanzimat'la birlikte modern beden terbiyesi dersleri müfredata girmiş olsa da, bedenin eğitilmesinin gerekli ve değerli olduğu fikri zaten geleneksel spor kültüründe güçlü biçimde mevcuttu (Atalay, 2007; Maral, 2024). Bu nedenle jimnastik ve beden eğitimi derslerinin okullarda yer bulması, tümüyle yabancı bir düşüncenin kabulü değil, mevcut beden kültürünün yeni pedagojik biçimlerle yeniden düzenlenmesi olarak da okunabilir (Günay, 2010; Maral, 2024).

Geleneksel sporların modern spor anlayışına bir başka etkisi, kurumsallaşma mantığı üzerindedir. Okçular tekkesi, pehlivan tekkeleri ve benzeri yapılar; branşlaşma, eğitim, denetim, hiyerarşi ve adab gibi unsurlarıyla modern spor kulüpleri ve beden terbiyesi kurumları için tarihsel bir öncül niteliği taşımaktadır (Atalay ve Akbulut, 2013; Akaras, 2023). Bu kurumlarda sportif öğretim belirli usullere bağlanmış, sporcular belli kurallara tabi tutulmuş ve fiziksel gelişim ile ahlaki gelişim birlikte düşünülmüştür (Atalay ve Akbulut, 2013; Arstanbekov, 2025). Dolayısıyla modern spor anlayışında görülen örgütlenme, antrenman disiplini ve kurumsal aidiyet gibi unsurlar, bütünüyle yeni değil; geleneksel spor yapılarının farklı biçimlerde sürdürülmesidir (Günay, 2010; Atalay, 2007).

Geleneksel sporların modern spor anlayışına etkisi, branş düzeyinde de izlenebilir. Güreş, okçuluk ve binicilik gibi branşlar modern dönemde tamamen tasfiye edilmemiş, aksine kültürel miras niteliğiyle yaşamaya devam ederek modern spor sistemi içinde yeniden tanımlanmıştır (Maral, 2024; Arstanbekov, 2025). Özellikle güreşin “ata sporu” olarak anılması, okçuluğun geleneksel kimliğiyle günümüzde de sürdürülmesi ve ciritin kültürel spor olarak yeniden canlandırılmaya çalışılması, modern spor anlayışının geleneksel sporları dışlamaktan çok onları yeni bir sınıflandırma içinde

yeniden konumlandığını göstermektedir (Fişne vd., 2017; Koçan, 2007). Böylece modern spor, geleneksel sporları tamamen ortadan kaldıran değil, onları seçerek dönüştüren bir yapı görünümü kazanmıştır (Maral, 2024; Buyrukoğlu, Varol, Ekin ve Bilir, 2024).

Sporda batılılaşma süreciyle birlikte geleneksel beden terbiyesi anlayışı, modern eğitim sistemine entegre edilerek yeni bir kurumsal yapı içinde yeniden şekillenmiştir. (Atalay, 2007).

Ayrıca geleneksel sporların modern spor anlayışına etkisi, sporun yalnızca fiziksel performans olarak değil, kimlik ve aidiyet alanı olarak kavranmasında da görülmektedir. Geleneksel branşların tarihsel hafızada taşıdığı değer, modern dönemde sporun ulusal kimlik, kültürel miras ve toplumsal aidiyet üretme kapasitesini güçlendirmiştir (Buyrukoğlu vd., 2024; Karaburun, 2025). Bu nedenle modern spor kültürü içinde geleneksel sporlar, yalnızca nostaljik unsurlar değil; ulusal spor söyleminin meşruiyetini besleyen sembolik kaynaklar hâline gelmiştir (Fişne vd., 2017; Arstanbekov, 2025). Spor basınının gelişimiyle birlikte geleneksel ve modern branşların aynı yayınlarda yer bulması da bu geçiş ve etkileşim sürecini görünür kılmaktadır (Karaburun, 2025).

TARTIŞMA

Bu çalışmada elde edilen bulgular, Türk kültüründe ve Osmanlı toplumsal yapısında sporun hiçbir dönemde yalnızca bedensel bir etkinlik olarak görülmediğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Spor; yaşamı sürdürme zorunluluğundan askerî hazırlığa, eğitimden törensel temsile kadar uzanan geniş bir işlev alanına sahip olup, çok katmanlı bir toplumsal kurum niteliği taşımaktadır (Dever ve İslam, 2015; İmamoğlu, Taşmektepligil ve Türkmen, 1997). Bu yönüyle sporun, modern anlamda yalnızca rekabet ya da boş zaman etkinliği olarak değerlendirilmesi, tarihsel bağlam açısından oldukça sınırlı bir yaklaşım olacaktır (Yalçın, Turan ve Korkmaz, 2024; Zorba, 2014).

Göçebe yaşam tarzının belirleyici olduğu erken dönemlerde bedensel yeterlilik, bireysel bir özellikten çok toplumsal varlığın sürdürülebilmesi için gerekli bir koşul olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda binicilik, okçuluk ve avcılık gibi faaliyetler yalnızca fiziksel gelişimi değil, aynı zamanda yaşamın devamlılığını sağlayan temel pratikleri temsil etmektedir (Palabıyık, 2019; Polatcan, 2022). Bu tarihsel arka plan, sporun ilerleyen dönemlerde askerî ve eğitsel işlevler kazanmasının tesadüfi olmadığını düşündürmektedir (Metin, 2014; Murathan, Murathan ve Kartal, 2018).

Öte yandan sporun toplumsal boyutu incelendiğinde, geleneksel branşların kolektif kimlik ve aidiyet üretiminde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. “Ata sporu” olarak nitelendirilen faaliyetlerin günümüzde dahi güçlü bir anlam taşıması, sporun yalnızca bireysel performansla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda tarihsel ve kültürel sürekliliğin bir parçası olduğunu göstermektedir (Fişne, Bardakçı ve Karagöz, 2017; Buyrukoğlu, Varol, Ekin ve Bilir, 2024). Bu durum, sporun toplumsal bütünleşme açısından da işlevsel bir araç olduğunu ortaya koymaktadır (Arstanbekov, 2025; Buyrukoğlu vd., 2024).

Eğitim boyutu ise bu yapının merkezinde yer almaktadır. Erken yaşlardan itibaren kazanılan bedensel beceriler ile Osmanlı’daki spor tekkeleri ve eğitim kurumları arasında dikkat çekici bir süreklilik bulunmaktadır (İmamoğlu vd., 1997; Günay, 2010). Spor, bu bağlamda yalnızca teknik becerilerin öğretildiği bir alan değil; aynı zamanda disiplin, sabır, özdenetim ve toplumsal uyum gibi değerlerin kazandırıldığı bütüncül bir eğitim aracı olarak işlev görmektedir (Akaras, 2023; Atalay ve Akbulut, 2013).

Ayrıca sporun toplumsal düzen ve kontrol mekanizmalarıyla ilişkisi de göz ardı edilmemelidir. Tekke yapıları, meydan kültürü ve kurumsal organizasyonlar aracılığıyla sporun belirli kurallar çerçevesinde yürütülmesi, bireysel davranışların da bu normlar doğrultusunda şekillenmesine katkı sağlamıştır (Atalay ve Akbulut, 2013; Zorba, 2014). Bu yönüyle spor, yalnızca fiziksel performansı değil, toplumsal olarak kabul gören davranış biçimlerini de yeniden üreten bir yapı hâline gelmiştir (Akaras, 2023; Günay, 2010).

Modernleşme süreciyle birlikte sporun biçimsel yapısı değişmiş olsa da, bu temel işlevlerin önemli ölçüde devam ettiği söylenebilir. Beden eğitiminin kurumsallaşması ve sporun farklı alanlara yayılması, geleneksel yapıyı tamamen ortadan kaldırmak yerine, onu yeni bir çerçevede yeniden şekillendirmiştir (Atalay, 2007; Karaburun, 2025). Bu nedenle geleneksel ve modern spor arasında keskin bir kopuştan ziyade, süreklilik ve dönüşümün iç içe geçtiği bir ilişki söz konusudur (Maral, 2024; Günay, 2010).

SONUÇ

Bu çalışma, Türk kültüründe ve Osmanlı toplumsal yapısında sporun çok yönlü ve derin bir tarihsel arka plana sahip olduğunu göstermektedir. Sporun yalnızca fiziksel bir etkinlik olmadığı; aksine yaşamı sürdürme, askerî hazırlık, eğitim, toplumsal dayanışma ve kültürel temsil gibi birçok işleve aynı anda hizmet ettiği anlaşılmaktadır (Dever ve İslam, 2015; İmamoğlu vd., 1997). Bu çok katmanlı yapı, sporun tarihsel süreç boyunca merkezi bir kurum olarak varlığını sürdürdüğünü ortaya koymaktadır (Yalçın vd., 2024; Zorba, 2014).

Geleneksel sporların incelenmesi, bu faaliyetlerin yalnızca teknik beceri kazandırmadığını, aynı zamanda bireyin karakter gelişimine de katkı sağladığını göstermektedir. Okçuluk, binicilik ve güreş gibi branşlar; disiplin, sabır, cesaret ve özdenetim gibi değerlerle birlikte anlam kazanmaktadır (Metin, 2014; Fişne vd., 2017). Bu nedenle spor, bireyin hem bedensel hem de davranışsal gelişimini destekleyen bir yapı olarak değerlendirilmelidir.

Osmanlı döneminde sporun kurumsallaşması, bu işlevlerin daha sistemli bir biçimde sürdürüldüğünü göstermektedir. Spor tekkeleri, ok meydanları ve eğitim kurumları, sporun yalnızca uygulanmasını değil, aynı zamanda belirli değerler çerçevesinde aktarılmasını sağlamıştır (Atalay ve Akbulut, 2013; Günay, 2010). Bu durum, sporun bireysel bir faaliyet olmanın ötesine geçerek toplumsal bir düzenleyici rol üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Modern dönemde sporun yapısı değişmiş olsa da, geleneksel spor kültürünün etkileri tamamen ortadan kalkmamıştır. Aksine, bu miras farklı

kurumsal ve pedagojik biçimler içinde varlığını sürdürmektedir (Atalay, 2007; Maral, 2024)

Sonuç olarak spor, Türk-Osmanlı tarihsel bağlamında yalnızca bedensel performans alanı değil; aynı zamanda bireyin yetiştirilmesi, toplumsal düzenin sürdürülmesi ve kültürel kimliğin aktarılması açısından temel bir kurum niteliği taşımaktadır (Akaras, 2023; Arstanbekov, 2025). Bu nedenle sporun tarihsel gelişimi incelenirken, onun yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve eğitsel boyutlarının birlikte ele alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akaras, E. (2023). Osmanlılarda spor ve tasavvuf ilişkisi. *Spor ve Bilim Dergisi*, 1(2), 29–44.
- Arstanbekov, S. (2025). Osmanlı'da beden kültürü ve güreş geleneği. *Optimal Zenith Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 47–55.
- Atalay, A. (2007). Osmanlı ve Genç Türkiye Cumhuriyeti döneminde sporda batılılaşma hareketleri. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 2(2), 30–35.
- Atalay, A., & Akbulut, A. K. (2013). Türk spor kültürünün eşsiz örneği: Okçular Tekkesi. *Karadeniz*, 5(18), 144–154.
- Buyrukoğlu, E., Varol, İ., Ekin, A., & Bilir, İ. (2024). Atlı cirit ve geleneksel Türk okçuluk spor dallarında sporcuların branşa özgü aidiyet düzeylerinin incelenmesi. *Beden Eğitimi Spor Sağlık ve Efor Dergisi*, 3(3), 55–70.
- Dever, A., & İslam, A. (2015). Tarihsel süreç içerisinde Türk kültüründe spor algısı. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(5), 45–60.
- Dede, M. (2023). Arşiv vesikaları ışığında Osmanlı'da bir gösteri ve talim oyunu/sporu: Tomak. *GTTAD, T.C'nin 100. Yılı Özel Sayısı*, 163–174.
- Eyduran, A. (2009). Türk kültürü ve edebiyatında çevgan oyunu. *Erdem*, 53, 83–114.
- Fişne, M., Bardakçı, S., & Karagöz, Y. (2017). Ata sporumuz güreşe yönelik günümüzdeki toplumsal bakışın değerlendirilmesi. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 12(1), 28–42.
- Gül, M., Gül, O., & Uzun, R. N. (2021). Türk-İslam medeniyetinde spor kültürü: Okçuluk, binicilik ve güreş özelinde olgular. *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 16(31), 119–136.
- Günay, N. (2010). Osmanlı Devleti'nde kurulan spor cemiyetleri ve jimnastik derslerinin milliyetçilik hareketlerindeki rolü.
- İmamoğlu, O., & Taşmektepligil, M. Y. (1997). Türk kültüründe spor. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 145–150.
- Karaburun, M. (2025). Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk süreli spor yayını: Futbol (inceleme ve dizin). *Journal of History School*, 18(75), 943–969.
- Koçan, N. (2007). Geleneksel sporlarımızdan ciritin rekreasyon amacı ile günümüze uyarlanması. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 2(1), 31–39.
- Maral, M. B. (2024). Osmanlı Devleti'nde modern spor süreci. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 22, 319–329.
- Metin, T. (2014). Selçuklularda okçuluğa genel bir bakış. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(17), 131–153.

- Murathan, F., Murathan, G., & Kartal, M. (2018). Osmanlı Devleti'nde binicilik kültürü ve cirit oyunu. *Route Educational and Social Science Journal*, 5(14), 1347–1355.
- Palabıyık, O. (2019). Eski Türklerde spor. *Akademik Tarih Dergisi*.
- Polatcan, İ. (2022). Geçmişten günümüze Türklerde sportif ve kültürel bağlamda atlı okçuluk. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 11(3), 1346–1363.
- Yalçın, Y., Turan, F., & Korkmaz, S. (2024). Alaaddin Keykubat döneminde spor ve uygulama alanları. *Herkes için Spor ve Rekreasyon Dergisi*, 6(1), 32–46.
- Zorba, H. A. (2014). Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'ne göre Osmanlı İmparatorluğu'nda spor. *International Journal of Science Culture and Sport, Special Issue 1*, 721–732.

EĞİTİM VE SPORUN SOSYOLOJİK BOYUTU

“ ”

Ali TÜRKDEN¹

¹ İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
ORCID ID: 0009-0000-8797-5705, psikologaliturkden@hotmail.com

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, sporun eğitim süreci içerisindeki sosyolojik rolünü incelemek ve özellikle bireylerin sosyalleşmesi, toplumsal uyumu ve kişisel gelişimi üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Spor, eğitim kurumlarında yalnızca fiziksel gelişimi destekleyen bir faaliyet değil, aynı zamanda bireylerin sosyal becerilerini geliştiren ve toplumsal değerlere uyum sağlamalarına katkı sunan önemli bir araçtır.

Bu kapsamda sporun, öğrencilerin sosyal ilişkiler kurma, iş birliği geliştirme ve toplumsal normları öğrenme süreçlerinde etkili olduğu görülmektedir. Aynı zamanda spor, bireyin özgüven, disiplin ve sorumluluk gibi özelliklerini destekleyerek eğitim sürecine çok yönlü katkı sağlamaktadır. Modern eğitim anlayışında sporun rolü giderek genişlemekte ve farklı öğretim yaklaşımlarıyla birlikte daha etkin bir öğrenme alanı haline gelmektedir.

Sonuç olarak spor, eğitim sistemi içerisinde bireyin hem sosyal hem de kişisel gelişimini destekleyen çok boyutlu bir yapı olarak değerlendirilmelidir.

1.SPORUN TOPLUMSALLAŞMA VE SOSYAL YAPI İÇİNDEKİ YERİ

1.1 Spor ve Toplumsallaşma Süreci

Toplumsallaşma, bireyin içinde yaşadığı toplumun değerlerini, normlarını ve davranış kalıplarını öğrenerek bu yapıya uyum sağlaması süreci olarak tanımlanmakta olup, bu süreçte spor önemli bir sosyal öğrenme alanı olarak öne çıkmaktadır (Dever & Sözen, 2021; Çakır, 2014; Broch, 2022). Spor, bireyin yalnızca fiziksel gelişimini değil, aynı zamanda sosyal ilişkiler kurmasını, grup normlarını öğrenmesini ve toplumsal rollerini içselleştirmesini sağlayan çok boyutlu bir yapı sunmaktadır (Cromartie, 2024; Afacan, 2025).

Eğitim kurumları içerisinde sporun toplumsallaştırıcı işlevi daha sistematik bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Özellikle beden eğitimi dersleri ve okul temelli sportif faaliyetler, öğrencilerin sosyal etkileşim düzeylerini artırmakta ve bireylerin iş birliği, iletişim ve uyum becerilerini geliştirmektedir.

(Açak & Taşçı, 2019; Öztürk Karataş et al., 2021; Filiz, 2010). Bu bağlamda spor, bireylerin sosyal çevreye aktif katılımını destekleyen ve toplumsal bütünleşmeyi güçlendiren bir araç olarak değerlendirilmektedir (İlkım et al., 2018; Erol Yiğit, 2020).

Sporun toplumsallaşma sürecine katkısı yalnızca bireyler arası etkileşimle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda toplumsal değerlerin aktarımını da içermektedir. Spor ortamlarında bireyler; kurallara uyma, otoriteye saygı, sorumluluk alma ve rekabet gibi toplumsal açıdan önemli davranış kalıplarını deneyimleyerek öğrenmektedir (Yıldız & Tüfekçioğlu, 2008; Hergüner, n.d.). Bu yönüyle spor, toplumsal düzenin sürdürülmesine katkı sağlayan bir sosyalizasyon mekanizması olarak işlev görmektedir (Koca & Demirhan, 2005; Afacan, 2025).

Ayrıca spor, bireylerin kimlik oluşum süreçlerinde de önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle takım sporları, bireylerin grup aidiyeti geliştirmesine ve sosyal kimliklerini şekillendirmesine katkı sağlamaktadır (Çakır, 2014; Dever & Sözen, 2021). Sporun sunduğu rekabet ve dayanışma ortamı, bireyin hem kendisini tanımasına hem de toplumsal konumunu anlamlandırmasına olanak tanımaktadır (Broch, 2022; Cromartie, 2024).

Toplumsallaşma sürecinde sporun etkisi, modern eğitim yaklaşımlarıyla birlikte daha da çeşitlenmektedir. Günümüzde beden eğitimi süreçlerine teknolojik araçların ve dijital platformların entegre edilmesi, öğrencilerin sosyal etkileşimlerini farklı boyutlara taşımakta ve sporun sosyalleştirici etkisini genişletmektedir (Montiel-Ruiz et al., 2023). Bu durum, sporun yalnızca fiziksel bir etkinlik değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel öğrenme alanı olduğunu göstermektedir (Afacan, 2025; Broch, 2022).

Sonuç olarak spor, toplumsallaşma sürecinde bireyin sosyal becerilerini geliştiren, toplumsal değerleri öğrenmesini sağlayan ve sosyal kimlik oluşumuna katkı sunan temel araçlardan biri olarak değerlendirilmektedir (Filiz, 2010; İlkım et al., 2018; Erol Yiğit, 2020). Bu nedenle spor, eğitim sistemi içerisinde yalnızca fiziksel gelişim odaklı değil, aynı zamanda bireyin

toplumsal bütünleşmesini destekleyen bir yapı olarak ele alınmalıdır (Koca & Demirhan, 2005; Çakır, 2014; Dever & Sözen, 2021).

1.2 Sosyal Etkileşim ve Grup Dinamikleri

Spor ortamları, bireylerin sosyal etkileşim kurduğu ve grup dinamiklerini doğrudan deneyimlediği önemli alanlar arasında yer almaktadır (Cromartie, 2024; Dever & Sözen, 2021). Özellikle takım sporları, bireylerin ortak hedefler doğrultusunda hareket etmesini gerektirerek iş birliği, iletişim ve rol paylaşımı gibi temel grup süreçlerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Açak & Taşçı, 2019; Öztürk Karataş et al., 2021).

Grup dinamikleri açısından spor, bireylerin grup içindeki konumlarını anlamalarına ve sosyal rollerini içselleştirmelerine olanak tanımaktadır (Çakır, 2014; Broch, 2022). Bu süreçte liderlik, dayanışma ve rekabet gibi unsurlar ön plana çıkmakta; bireyler hem grup başarısı için sorumluluk almakta hem de bireysel performanslarını grup yapısı içinde değerlendirme fırsatı bulmaktadır (Filiz, 2010; İlkım et al., 2018).

Sonuç olarak spor, sosyal etkileşimi artıran ve grup içi ilişkileri güçlendiren bir yapı sunarak bireyin toplumsal uyum sürecini destekleyen önemli bir alan olarak değerlendirilmektedir (Koca & Demirhan, 2005; Afacan, 2025).

1.3 Sosyal Sermaye ve Spor

Sosyal sermaye, bireylerin sahip olduğu sosyal ilişkiler ağı, güven düzeyi ve karşılıklı etkileşimler aracılığıyla elde ettiği kaynaklar bütünü olarak tanımlanmaktadır (Dever & Sözen, 2021; Broch, 2022). Bu bağlamda spor, bireylerin sosyal ağlarını genişletmelerine ve farklı sosyal çevrelerle etkileşim kurmalarına olanak tanıyan önemli bir sosyal alan olarak değerlendirilmektedir (Cromartie, 2024; Çakır, 2014).

Spor faaliyetlerine katılım, bireyler arasında güven, dayanışma ve aidiyet duygusunun gelişmesine katkı sağlamaktadır. Özellikle takım sporları, bireylerin ortak amaçlar doğrultusunda hareket etmesini gerektirerek sosyal

bağların güçlenmesini desteklemektedir (Açak & Taşçı, 2019; Öztürk Karataş et al., 2021). Bu süreçte bireyler, hem kendi sosyal çevreleri içinde hem de farklı gruplarla kurdukları ilişkiler aracılığıyla sosyal sermayelerini artırmaktadır (Filiz, 2010; İlkın et al., 2018).

Sporun sunduğu sosyal ortamlar, bireylerin yalnızca mevcut ilişkilerini güçlendirmesine değil, aynı zamanda yeni sosyal bağlantılar kurmasına da imkân tanımaktadır. Bu durum, bireylerin toplumsal entegrasyonunu kolaylaştırmakta ve farklı sosyal gruplar arasında köprü kurucu bir işlev görmektedir (Koca & Demirhan, 2005; Afacan, 2025). Aynı zamanda spor, bireylerin toplumsal normları ve değerleri paylaşmasını sağlayarak sosyal uyumun güçlenmesine katkıda bulunmaktadır (Yıldız & Tüfekçioğlu, 2008; Hergüner, n.d.).

Sonuç olarak spor, bireylerin sosyal ilişkilerini geliştiren, güven ve dayanışma temelli bağlar oluşturan ve toplumsal bütünleşmeyi destekleyen önemli bir sosyal sermaye üretim alanı olarak değerlendirilmektedir (Erol Yiğit, 2020; Keskin, 2022; Sarı, 2025).

1.4 Normlar, Değerler ve Kültürel Öğrenme

Toplumsal yaşamın sürdürülebilmesi, bireylerin ortak normlar ve değerler çerçevesinde hareket etmesine bağlıdır. Bu norm ve değerlerin öğrenilmesi ise büyük ölçüde toplumsallaşma sürecinde gerçekleşmektedir. Spor, bu süreçte bireyin kültürel kodları deneyimleyerek öğrendiği önemli bir alan olarak öne çıkmaktadır (Dever & Sözen, 2021; Çakır, 2014).

Spor ortamlarında bireyler; kurallara uyma, adil oyun anlayışı (fair play), disiplin, saygı ve sorumluluk gibi toplumsal açıdan önemli davranış kalıplarını doğrudan deneyimleyerek öğrenmektedir (Yıldız & Tüfekçioğlu, 2008; Hergüner, n.d.). Bu durum, sporun yalnızca fiziksel becerilerin geliştirildiği bir alan değil, aynı zamanda kültürel öğrenmenin gerçekleştiği bir sosyal yapı olduğunu göstermektedir (Koca & Demirhan, 2005; Afacan, 2025).

Eğitim kurumları içerisinde sporun bu işlevi daha belirgin hale gelmektedir. Beden eğitimi dersleri ve okul temelli sportif faaliyetler

aracılığıyla öğrenciler, toplumsal normları içselleştirme ve bu normlara uygun davranış geliştirme fırsatı bulmaktadır (Açak & Taşçı, 2019; Öztürk Karataş et al., 2021). Bu süreçte spor, bireyin sosyal çevresiyle uyumlu davranmasını sağlayan bir öğrenme alanı olarak işlev görmektedir (Filiz, 2010; İlkım et al., 2018).

Spor aynı zamanda kültürel değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Geleneksel sporlar, toplumsal kimliğin bir parçası olarak bireylerin kültürel aidiyet duygusunu güçlendirmekte ve kültürel sürekliliğin korunmasına katkı sağlamaktadır (Broch, 2022; Cromartie, 2024). Bu bağlamda spor, bireyin yalnızca mevcut toplumsal yapıya uyum sağlamasını değil, aynı zamanda bu yapının devamlılığına katkıda bulunmasını da desteklemektedir (Afacan, 2025; Dever & Sözen, 2021).

2. EĞİTİM SİSTEMİNDE SPORUN ROLÜ VE ETKİLERİ

2.1 Beden Eğitimi ve Gelişim

Beden eğitimi, bireyin fiziksel gelişiminin yanı sıra bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimini destekleyen çok boyutlu bir eğitim alanı olarak değerlendirilmektedir (Dever & Sözen, 2021; Çakır, 2014; Afacan, 2025). Bu bağlamda beden eğitimi, yalnızca motor becerilerin geliştirilmesine yönelik bir süreç değil, aynı zamanda bireyin bütüncül gelişimini hedefleyen pedagojik bir yapı sunmaktadır (Cromartie, 2024; Broch, 2022).

Fiziksel gelişim açısından beden eğitimi, bireylerin temel motor becerilerini geliştirmesine, kas-iskelet sistemini güçlendirmesine ve genel sağlık düzeyini artırmasına katkı sağlamaktadır (Açak & Taşçı, 2019; Öztürk Karataş et al., 2021). Düzenli fiziksel aktiviteye katılım, bireyin dayanıklılık, koordinasyon ve esneklik gibi fiziksel özelliklerini geliştirirken aynı zamanda sağlıklı yaşam alışkanlıklarının kazanılmasına da yardımcı olmaktadır (İlkım et al., 2018; Filiz, 2010).

Beden eğitiminin bilişsel gelişim üzerindeki etkisi de dikkat çekicidir. Spor ve fiziksel aktiviteye katılım, bireylerin dikkat, karar verme ve problem çözme becerilerini desteklemekte; öğrenme süreçlerini olumlu yönde

etkilemektedir (Erol Yiğit, 2020; Keskin, 2022). Bu durum, beden eğitiminin akademik başarı ile dolaylı ilişkisini ortaya koymakta ve eğitim sürecindeki önemini artırmaktadır (Montiel-Ruiz et al., 2023; Altınkol, 2024).

Duygusal gelişim açısından beden eğitimi, bireyin özgüven kazanmasına, stresle başa çıkma becerilerini geliştirmesine ve duygularını kontrol edebilmesine katkı sağlamaktadır (Yıldız & Tüfekçioğlu, 2008; Hergüner, n.d.). Spor ortamında elde edilen başarı ve başarısızlık deneyimleri, bireyin kendini tanımasına ve duygusal dayanıklılığını artırmasına olanak tanımaktadır (Çakır, 2014; Afacan, 2025).

Sosyal gelişim boyutunda ise beden eğitimi, bireylerin grup içinde hareket etme, iş birliği kurma ve sosyal ilişkiler geliştirme becerilerini desteklemektedir (Açak & Taşçı, 2019; Öztürk Karataş et al., 2021). Takım sporları ve grup etkinlikleri, bireylerin sosyal uyum düzeyini artırmakta ve toplumsal etkileşimi güçlendirmektedir (Filiz, 2010; İlkım et al., 2018).

Ayrıca beden eğitimi, bireyin toplumsal normları ve değerleri öğrenmesine katkı sağlayarak kültürel gelişim sürecinde de önemli bir rol oynamaktadır (Koca & Demirhan, 2005; Dever & Sözen, 2021). Bu yönüyle beden eğitimi, bireyin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde gelişimini destekleyen temel bir eğitim bileşeni olarak değerlendirilmektedir (Cromartie, 2024; Broch, 2022).

2.2 Okul Sporları ve Katılım

Okul sporları, bireyin eğitim süreci içerisinde fiziksel aktiviteye düzenli katılımını sağlayan ve aynı zamanda sosyal, bilişsel ve duygusal gelişimini destekleyen önemli bir yapı olarak değerlendirilmektedir (Dever & Sözen, 2021; Çakır, 2014; Afacan, 2025). Bu bağlamda okul sporları, yalnızca ders içi beden eğitimi etkinlikleriyle sınırlı kalmayıp, okul içi ve okul dışı organizasyonlar aracılığıyla öğrencilerin aktif katılımını teşvik eden geniş bir alanı kapsamaktadır (Cromartie, 2024; Broch, 2022).

Okul sporlarına katılım, öğrencilerin fiziksel gelişimlerini desteklemenin yanı sıra onların sosyal etkileşim düzeylerini artırmakta ve toplumsal uyum

süreçlerine katkı sağlamaktadır (Açak & Taşçı, 2019; Öztürk Karataş et al., 2021). Özellikle takım sporlarına katılan öğrencilerin iş birliği, iletişim ve sorumluluk alma becerilerinin daha gelişmiş olduğu görülmektedir (Filiz, 2010; İlkım et al., 2018). Bu durum, okul sporlarının bireyin sosyal becerilerinin gelişiminde önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Erol Yiğit, 2020; Keskin, 2022).

Katılım düzeyi açısından değerlendirildiğinde, okul sporlarının öğrencilerin akademik ve psikososyal gelişimleriyle de ilişkili olduğu görülmektedir. Spor faaliyetlerine düzenli katılım sağlayan öğrencilerin öz saygı düzeylerinin daha yüksek olduğu, karar verme becerilerinin geliştiği ve okul bağlılıklarının arttığı belirlenmiştir (Erol Yiğit, 2020; Keskin, 2022). Ayrıca okul sporlarına katılım, öğrencilerin disiplinli çalışma alışkanlıkları kazanmalarına ve eğitim sürecine daha aktif katılım göstermelerine katkı sağlamaktadır (Yıldız & Tüfekçioğlu, 2008; Hergüner, n.d.).

Okul sporları aynı zamanda bireyin sosyal ağlarını genişleten ve sosyal sermaye oluşumunu destekleyen bir yapı sunmaktadır. Farklı sınıf ve yaş gruplarından öğrencilerin bir araya gelmesi, bireyler arası etkileşimi artırmakta ve sosyal bağların güçlenmesine katkı sağlamaktadır (Koca & Demirhan, 2005; Afacan, 2025). Bu süreç, bireyin okul ortamında kendisini daha ait hissetmesine ve toplumsal bütünleşme düzeyinin artmasına olanak tanımaktadır (Dever & Sözen, 2021; Çakır, 2014).

Bununla birlikte, okul sporlarına katılımın sürekliliği ve etkinliği, eğitim kurumlarının sunduğu imkânlar ve organizasyon yapıları ile doğrudan ilişkilidir. Okullarda spor tesislerinin yeterliliği, öğretmenlerin niteliği ve sportif etkinliklerin çeşitliliği, öğrencilerin katılım düzeyini belirleyen önemli faktörler arasında yer almaktadır (Altınkol, 2024; Sarı, 2025). Bu nedenle okul sporlarının etkin bir şekilde yürütülebilmesi için kurumsal destek ve planlamanın büyük önem taşıdığı vurgulanmaktadır (Keskin, 2022; Dever & Sözen, 2021).

Modern eğitim anlayışında okul sporları, teknolojik gelişmeler ve yeni öğretim yaklaşımlarıyla birlikte daha dinamik bir yapıya dönüşmektedir.

Özellikle dijital platformların ve etkileşim temelli uygulamaların spor eğitimine entegrasyonu, öğrencilerin katılım motivasyonunu artırmakta ve sportif faaliyetlerin erişilebilirliğini genişletmektedir (Montiel-Ruiz et al., 2023; Cromartie, 2024).

2.3 Spor ve Akademik Başarı İlişkisi

Spor ile akademik başarı arasındaki ilişki, eğitim bilimleri ve spor sosyolojisi literatüründe sıklıkla ele alınan çok boyutlu bir konu olarak öne çıkmaktadır (Dever & Sözen, 2021; Çakır, 2014; Afacan, 2025). Bu bağlamda sporun yalnızca fiziksel gelişime katkı sağlayan bir etkinlik olmadığı, aynı zamanda öğrencilerin akademik performanslarını dolaylı ve doğrudan etkileyebilen bir unsur olduğu görülmektedir (Cromartie, 2024; Broch, 2022).

Spor faaliyetlerine düzenli katılımın, öğrencilerin bilişsel işlevleri üzerinde olumlu etkiler yarattığı ifade edilmektedir. Özellikle dikkat, odaklanma, planlama ve karar verme becerilerinin gelişmesi, akademik süreçlerde başarıyı destekleyen temel faktörler arasında yer almaktadır (Erol Yiğit, 2020; Keskin, 2022). Fiziksel aktivitenin zihinsel uyarılmayı artırması ve öğrenme süreçlerini desteklemesi, öğrencilerin ders performanslarına olumlu yansımaktadır (Montiel-Ruiz et al., 2023; Altınkol, 2024).

Bununla birlikte spor, öğrencilerin disiplinli çalışma alışkanlıkları geliştirmelerine de katkı sağlamaktadır. Spor yapan bireylerin zaman yönetimi becerilerinin daha gelişmiş olduğu ve bu durumun akademik sorumlulukların yerine getirilmesini kolaylaştırdığı belirtilmektedir (Yıldız & Tüfekçioğlu, 2008; Hergüner, n.d.). Aynı zamanda spor, bireyin hedef belirleme ve bu hedeflere ulaşma sürecinde kararlılık göstermesini destekleyerek akademik başarıyla ilişkili davranış kalıplarını güçlendirmektedir (Çakır, 2014; Afacan, 2025).

Sporun akademik başarı üzerindeki etkisi, psikososyal değişkenler üzerinden de açıklanmaktadır. Özellikle öz saygı, özgüven ve motivasyon düzeyleri yüksek olan öğrencilerin akademik performanslarının daha iyi olduğu görülmektedir (Erol Yiğit, 2020; Keskin, 2022). Spor ortamında elde

edilen başarı deneyimleri, bireyin kendine olan güvenini artırmakta ve bu durum akademik alana da yansımaktadır (Açak & Taşçı, 2019; Öztürk Karataş et al., 2021).

Öte yandan spor, öğrencilerin okul bağlılığını artıran bir faktör olarak da değerlendirilmektedir. Okul sporlarına katılan öğrencilerin eğitim ortamına daha fazla uyum sağladıkları ve okul ile kurdukları bağın güçlendiği ifade edilmektedir (Filiz, 2010; İlkım et al., 2018). Bu durum, öğrencilerin akademik süreçlere daha aktif katılım göstermesine ve dolayısıyla başarı düzeylerinin artmasına katkı sağlamaktadır (Dever & Sözen, 2021; Cromartie, 2024).

Ancak spor ile akademik başarı arasındaki ilişkinin her zaman doğrusal olmadığı da vurgulanmaktadır. Aşırı yoğun spor katılımı veya zaman yönetiminin yetersiz olduğu durumlarda akademik performansın olumsuz etkilenebileceği ifade edilmektedir (Broch, 2022; Afacan, 2025). Bu nedenle spor ve akademik süreçler arasında dengeli bir ilişki kurulmasının önemli olduğu belirtilmektedir (Çakır, 2014; Dever & Sözen, 2021).

2.4 Eğitim Politikaları ve Sporun Yaygınlaştırılması

Eğitim politikaları, sporun eğitim sistemi içerisindeki yerini ve işlevini belirleyen temel unsurlar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda sporun yaygınlaştırılması, yalnızca bireysel tercihlere bırakılmayan; aksine devlet politikaları, okul yapıları ve kurumsal düzenlemeler aracılığıyla yönlendirilen bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Dever & Sözen, 2021; Çakır, 2014; Afacan, 2025). Sporun eğitim sistemi içerisindeki konumu, beden eğitimi derslerinin kapsamı, okul sporlarının organizasyonu ve sportif altyapı olanakları gibi faktörler üzerinden şekillenmektedir (Cromartie, 2024; Broch, 2022).

Eğitim politikaları çerçevesinde sporun yaygınlaştırılması, bireylerin erken yaşlardan itibaren fiziksel aktiviteye yönlendirilmesini ve bu alışkanlığın sürdürülebilir hale getirilmesini hedeflemektedir. Bu doğrultuda beden eğitimi derslerinin müfredattaki yeri ve niteliği büyük önem taşımaktadır (Hergüner, n.d.; Yıldız & Tüfekçioğlu, 2008). Okullarda düzenli ve planlı bir

şekilde yürütülen spor faaliyetleri, öğrencilerin fiziksel gelişimlerinin yanı sıra sosyal ve psikolojik gelişimlerine de katkı sağlamaktadır (Açak & Taşçı, 2019; Öztürk Karataş et al., 2021).

Sporun yaygınlaştırılması sürecinde okul sporları organizasyonları önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Okullar arası yarışmalar, kulüp faaliyetleri ve sportif etkinlikler, öğrencilerin spora katılımını artırmakta ve sporun toplumsal düzeyde daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır (Filiz, 2010; İlkım et al., 2018). Bu süreç, bireylerin sporla erken yaşta tanışmasını kolaylaştırarak yaşam boyu fiziksel aktivite alışkanlıklarının kazanılmasına katkı sunmaktadır (Erol Yiğit, 2020; Keskin, 2022).

Ayrıca sporun eğitim sistemi içerisinde yaygınlaştırılması, yalnızca müfredat düzenlemeleriyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda altyapı, insan kaynağı ve kurumsal iş birlikleri gibi unsurları da kapsamaktadır. Okullardaki spor tesislerinin yeterliliği, beden eğitimi öğretmenlerinin niteliği ve spor politikalarının uygulanabilirliği, öğrencilerin spora katılım düzeyini doğrudan etkilemektedir (Altınkol, 2024; Sarı, 2025). Bu nedenle eğitim politikalarının, sporun erişilebilirliğini artıracak şekilde bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir (Dever & Sözen, 2021; Afacan, 2025).

3. SPORUN TOPLUMSAL VE PSİKOSOSYAL BOYUTLARI

3.1 Eğitim Ortamında Spor ve Sosyal Eşitsizlik

Eğitim ortamında spor, bireylerin gelişimini destekleyen önemli bir alan olmakla birlikte, toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretildiği bir yapı olarak da değerlendirilmektedir (Koca & Demirhan, 2005; Dever & Sözen, 2021; Afacan, 2025). Spor faaliyetlerine erişim, katılım ve başarı düzeyi; sosyoekonomik durum, cinsiyet, eğitim olanakları ve kurumsal altyapı gibi faktörlerden doğrudan etkilenmektedir (Çakır, 2014; Broch, 2022). Bu durum, sporun eğitim sistemi içerisinde her birey için eşit fırsatlar sunmadığını ortaya koymaktadır (Cromartie, 2024; Sarı, 2025).

Sosyoekonomik farklılıklar, spor olanaklarına erişimde belirleyici bir rol oynamaktadır. Ekonomik açıdan dezavantajlı öğrencilerin spor tesislerine

erişimi sınırlı olmakta ve bu durum onların sportif faaliyetlere katılım düzeylerini olumsuz etkilemektedir (Altınkol, 2024; Keskin, 2022). Okullar arasındaki fiziksel altyapı farklılıkları da sporun eşit dağılımını engelleyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır (Yıldız & Tüfekçioğlu, 2008; Dever & Sözen, 2021).

Eğitim ortamında sporun eşitsizlik üretimindeki bir diğer boyutu cinsiyet temelli farklılıklardır. Spor faaliyetleri ve beden eğitimi dersleri, bazı durumlarda toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği alanlar haline gelmektedir (Koca & Demirhan, 2005). Erkek öğrencilerin spor faaliyetlerine daha fazla yönlendirilmesi ve kadın öğrencilerin belirli branşlarla sınırlandırılması, eşitsizliklerin eğitim sürecinde yeniden ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Afacan, 2025; Broch, 2022).

Aynı zamanda spor, yalnızca eşitsizlikleri yeniden üreten bir alan değil, aynı zamanda bu eşitsizliklerin azaltılmasına katkı sağlayabilecek bir araç olarak da değerlendirilmektedir. Spor faaliyetleri, farklı sosyal gruplardan bireyleri bir araya getirerek sosyal etkileşimi artırmakta ve toplumsal bütünleşmeye katkı sağlamaktadır (Filiz, 2010; İlkım et al., 2018). Bu yönüyle spor, uygun politikalar ve kapsayıcı uygulamalarla desteklendiğinde eşitsizlikleri azaltıcı bir işlev de üstlenebilmektedir (Dever & Sözen, 2021; Çakır, 2014).

3.2 Toplumsal Cinsiyet ve Eğitimde Spor

Toplumsal cinsiyet, bireylerin sporla kurduğu ilişkiyi belirleyen önemli sosyolojik faktörlerden biri olarak eğitim ortamlarında da etkisini göstermektedir (Koca & Demirhan, 2005; Dever & Sözen, 2021). Spor faaliyetleri ve beden eğitimi dersleri, her ne kadar eşit katılımı hedeflese de, uygulamada toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği alanlar haline gelebilmektedir (Afacan, 2025; Broch, 2022).

Eğitim sürecinde erkek öğrencilerin daha rekabetçi ve fiziksel güç gerektiren spor branşlarına yönlendirilmesi, kız öğrencilerin ise daha sınırlı veya belirli branşlarla ilişkilendirilmesi, cinsiyet temelli eşitsizliklerin ortaya

çıkmasına neden olmaktadır (Koca & Demirhan, 2005; Çakır, 2014). Bu durum, sporun yalnızca bireysel tercihlerin değil, aynı zamanda toplumsal beklentilerin de etkisi altında şekillendiğini göstermektedir (Cromartie, 2024; Afacan, 2025).

Beden eğitimi dersleri ve okul sporları, toplumsal cinsiyet kalıplarının kırılması açısından da önemli bir fırsat sunmaktadır. Eşit katılımın teşvik edildiği ve kapsayıcı yaklaşımların benimsendiği eğitim ortamlarında spor, bireylerin cinsiyet temelli sınırlamaların ötesine geçmesini destekleyebilmektedir (Açak & Taşçı, 2019; Öztürk Karataş et al., 2021). Bu bağlamda spor, hem eşitsizliklerin yeniden üretildiği hem de dönüştürülebileceği bir alan olarak değerlendirilmektedir (Dever & Sözen, 2021; Broch, 2022).

3.3 Sporun Psikososyal Etkileri ve Öğrenci Gelişimi

Spor, öğrencilerin yalnızca fiziksel gelişimini değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal gelişimlerini de etkileyen önemli bir süreçtir (Dever & Sözen, 2021; Çakır, 2014). Bu bağlamda spor, bireyin özgüven kazanması, stresle başa çıkma becerisi geliştirmesi ve duygusal dengeyi sağlaması açısından önemli katkılar sunmaktadır (Afacan, 2025; Broch, 2022).

Psikolojik açıdan değerlendirildiğinde, spor faaliyetlerine katılan öğrencilerin öz saygı düzeylerinin daha yüksek olduğu ve kendilerini daha yeterli hissettikleri görülmektedir (Erol Yiğit, 2020; Keskin, 2022). Spor ortamında elde edilen başarı deneyimleri, bireyin kendine olan güvenini artırırken, başarısızlık deneyimleri ise problem çözme ve dayanıklılık becerilerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Yıldız & Tüfekçioğlu, 2008; Hergüner, n.d.).

Sosyal boyutta ise spor, öğrencilerin akran ilişkilerini güçlendirmekte ve sosyal etkileşimlerini artırmaktadır. Takım sporları aracılığıyla bireyler, iş birliği yapma, empati kurma ve grup içinde sorumluluk alma gibi sosyal beceriler geliştirmektedir (Açak & Taşçı, 2019; Öztürk Karataş et al., 2021). Bu

süreç, öğrencilerin toplumsal uyum düzeylerini artırmakta ve sosyal kimlik oluşumlarına katkı sağlamaktadır (Filiz, 2010; İlkim et al., 2018).

Ayrıca spor, öğrencilerin motivasyon düzeylerini artırarak eğitim sürecine daha aktif katılım göstermelerini desteklemektedir. Fiziksel aktivitenin bireyin zihinsel uyarılma düzeyini artırması, öğrenme süreçlerini olumlu yönde etkilemekte ve akademik gelişime dolaylı katkı sağlamaktadır (Montiel-Ruiz et al., 2023; Altınkol, 2024).

3.4 Eğitimde Sporun Kültürel Boyutu

Spor, eğitim ortamlarında yalnızca fiziksel ve sosyal gelişimi destekleyen bir alan değil, aynı zamanda kültürel değerlerin üretildiği ve aktarıldığı önemli bir yapı olarak değerlendirilmektedir (Dever & Sözen, 2021; Broch, 2022). Bu bağlamda spor, bireyin içinde bulunduğu toplumun normlarını, değerlerini ve yaşam tarzını öğrenmesini sağlayan bir kültürel öğrenme alanı sunmaktadır (Cromartie, 2024; Çakır, 2014).

Eğitim sürecinde spor faaliyetleri, öğrencilerin kültürel kimliklerini geliştirmelerine ve toplumsal aidiyet duygusu kazanmalarına katkı sağlamaktadır. Özellikle okul sporları ve geleneksel spor etkinlikleri, bireylerin kendi kültürel geçmişleriyle bağ kurmalarını desteklemekte ve kültürel sürekliliğin sağlanmasına yardımcı olmaktadır (Afacan, 2025; Dever & Sözen, 2021). Bu yönüyle spor, bireyin yalnızca mevcut toplumsal yapıyı öğrenmesini değil, aynı zamanda bu yapının bir parçası haline gelmesini de sağlamaktadır (Broch, 2022; Çakır, 2014).

Sporun kültürel boyutu, aynı zamanda farklı kültürler arasında etkileşim kurulmasına da olanak tanımaktadır. Eğitim ortamlarında gerçekleştirilen sportif faaliyetler, farklı sosyal ve kültürel arka planlara sahip öğrencilerin bir araya gelmesini sağlayarak kültürel çeşitliliğin deneyimlenmesine katkı sunmaktadır (Açak & Taşçı, 2019; Öztürk Karataş et al., 2021). Bu süreç, öğrencilerin hoşgörü, empati ve kültürel farkındalık geliştirmelerine yardımcı olmaktadır (Filiz, 2010; İlkim et al., 2018).

Bu durumda spor, kültürel değerlerin yeniden üretildiği bir alan olarak da işlev görmektedir. Eğitim kurumlarında sporun nasıl sunulduğu, hangi branşların öne çıkarıldığı ve öğrencilerin hangi rollerle ilişkilendirildiği, kültürel yapıların spor aracılığıyla yeniden şekillenmesine neden olabilmektedir (Koca & Demirhan, 2005; Afacan, 2025). Bu durum, sporun yalnızca kültürel aktarım değil, aynı zamanda kültürel üretim sürecinin de bir parçası olduğunu göstermektedir (Dever & Sözen, 2021; Cromartie, 2024).

TARTIŞMA

Bu çalışmada elde edilen bulgular, sporun eğitim süreci içerisindeki rolünün yalnızca fiziksel gelişimle sınırlı olmadığını, aynı zamanda bireyin sosyal, psikolojik ve kültürel gelişimini destekleyen çok yönlü bir yapı sunduğunu göstermektedir (Dever & Sözen, 2021; Çakır, 2014; Afacan, 2025). Özellikle sporun toplumsallaşma sürecine katkısı, bireylerin sosyal beceriler kazanması, grup dinamiklerini deneyimlemesi ve toplumsal normları içselleştirmesi açısından önemli bir işlev üstlendiğini ortaya koymaktadır (Açık & Taşçı, 2019; Öztürk Karataş et al., 2021; Filiz, 2010).

Araştırma bulguları, sporun sosyal sermaye üretimi ve sosyal etkileşim süreçlerini güçlendirdiğini de desteklemektedir. Spor ortamlarının bireyler arasında güven, dayanışma ve aidiyet duygusunu artırdığı, bu durumun ise toplumsal bütünleşmeye katkı sağladığı görülmektedir (Koca & Demirhan, 2005; İlkın et al., 2018; Broch, 2022). Bununla birlikte sporun, toplumsal normların ve kültürel değerlerin aktarımında etkili bir araç olduğu ve eğitim ortamlarında kültürel öğrenmenin önemli bir parçasını oluşturduğu anlaşılmaktadır (Cromartie, 2024; Afacan, 2025).

Diğer yandan sporun eğitim sistemi içerisindeki işleyişinin her zaman eşitlikçi olmadığı da dikkat çekmektedir. Sosyoekonomik farklılıklar, altyapı yetersizlikleri ve toplumsal cinsiyet temelli kalıplar, öğrencilerin spor faaliyetlerine katılımını sınırlandırabilmekte ve eşitsizliklerin yeniden üretilmesine neden olabilmektedir (Koca & Demirhan, 2005; Altınkol, 2024; Sarı, 2025). Bu durum, sporun hem eşitsizlikleri yansıtan hem de uygun

politikalarla bu eşitsizlikleri azaltabilecek bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir (Dever & Sözen, 2021; Çakır, 2014).

Ayrıca sporun akademik başarı üzerindeki etkileri incelendiğinde, düzenli fiziksel aktiviteye katılımın bilişsel işlevleri desteklediği, öğrencilerin motivasyonunu artırdığı ve eğitim sürecine daha aktif katılım sağlamalarına yardımcı olduğu görülmektedir (Erol Yiğit, 2020; Keskin, 2022; Montiel-Ruiz et al., 2023). Bununla birlikte bu ilişkinin dengeli bir şekilde yönetilmesi gerektiği ve aşırı yoğun sportif faaliyetlerin akademik performansı olumsuz etkileyebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır (Broch, 2022; Afacan, 2025).

SONUÇ

Sonuç olarak spor, eğitim sistemi içerisinde bireyin fiziksel gelişiminin ötesine geçerek sosyal, psikolojik ve kültürel gelişimini destekleyen temel bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Dever & Sözen, 2021; Çakır, 2014). Spor faaliyetleri, bireylerin toplumsallaşma süreçlerine katkı sağlamakta, sosyal becerilerini geliştirmekte ve toplumsal normları içselleştirmelerine yardımcı olmaktadır (Açak & Taşçı, 2019; Filiz, 2010; İlkım et al., 2018).

Bununla birlikte spor, eğitim ortamlarında sosyal eşitsizliklerin hem yansıdığı hem de uygun politikalarla azaltılabileceği bir alan olarak öne çıkmaktadır (Koca & Demirhan, 2005; Altınkol, 2024; Sarı, 2025). Bu nedenle sporun eğitim sistemi içerisindeki rolünün güçlendirilmesi, eşitlikçi ve kapsayıcı yaklaşımların benimsenmesiyle mümkün olacaktır (Dever & Sözen, 2021; Afacan, 2025).

Ayrıca sporun akademik başarı, motivasyon ve bireysel gelişim üzerindeki olumlu etkileri dikkate alındığında, eğitim politikalarında sporun daha etkin bir şekilde yer alması gerektiği ortaya çıkmaktadır (Erol Yiğit, 2020; Keskin, 2022; Montiel-Ruiz et al., 2023). Bu doğrultuda sporun, eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak ele alınması ve tüm öğrenciler için erişilebilir hale getirilmesi büyük önem taşımaktadır (Çakır, 2014; Dever & Sözen, 2021).

KAYNAKÇA

- İlkım, M., Tanır, H., & Özdemir, M. (2018). Socialization effect of physical activity in students who need special education. *Asian Journal of Education and Training*, 4(2), 128–131.
- Montiel-Ruiz, F. J., Sánchez-Vera, M. M., & Solano-Fernández, I. M. (2023). Social networks and gamification in physical education: A case study. *Contemporary Educational Technology*, 15(1), e401.
- Afacan, E. (2025). Bütüncülük-indirgemecilik: Spor sosyolojisi ve spor psikolojisi ayrı alanların bilimi mi? *Journal of Exercise and Sport Sciences Research*, 5(1), 1–18.
- Cromartie, J. V. (2024). Teaching about the sociology of sport: Key concepts. *Annals of Social Sciences and Management Studies*, 10(2), 1–10.
- Broch, T. B. (2022). The cultural sociology of sport: A study of sports for sociology? *American Journal of Cultural Sociology*, 10, 535–542.
- Çakır, V. O. (2014). Spor sosyolojisinin doğuşu: Geleneksel beden eğitimi usul ve yaklaşımlarında dönüşüm (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Dever, A., & Sözen, H. (Eds.). (2021). Spor sosyolojisi. Gazi Kitabevi.
- Erol Yiğit, A. (2020). Üniversite öğrencilerinin spor alan eğitimi durumları ile öz saygı ve karar verme stratejileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Trabzon Üniversitesi.
- Keskin, M. Z. (2022). Spor bilimleri eğitimi alan bireylerin uluslararası spor organizasyonlarına yönelik tutumlarının incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Altınkol, R. (2024). Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin eğitimde teknoloji kullanımlarına yönelik tutumlarının incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi.
- Sarı, A. (2025). Spor liselerindeki eğitimin yönetsel açıdan değerlendirilmesi (Yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Koca, C., & Demirhan, G. (2005). Beden eğitimi ve spor alanında toplumsal cinsiyetin yeniden üretimi. *Hacettepe Journal of Sport Sciences*, 16(4), 200–228.
- Açak, M., & Taşçı, M. (2019). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 21(2), 1–9.
- Öztürk Karataş, E., Savaş, B. Ç., & Karataş, Ö. (2021). Beden eğitimi, spor ve oyunun sosyalleşme üzerine etkisi. *Kafkas Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1–16.

- Filiz, Z. (2010). Üniversite öğrencilerinin sosyalleşmesinde spora katılımın değerlendirilmesi. Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 4(3), 192–203.
- Yıldız, S. M., & Tüfekçioğlu, E. (2008). Beden eğitimi ve spor yüksekokullarında eğitim destekleri, kariyer gelişim olanakları ve eğitim sonrası istihdam durumunun incelenmesi. Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2(2), 1–9.

SPORUN SOSYOLOJİK AÇIDAN FAYDALARI VE KAZANIMLARI

“ ”

Khanım BALAJAYEVA¹

¹ İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
ORCID ID: 0009-0009-3893-2982, khanim.balajayeva@ogr.gelisim.edu.tr

1. Giriş

Günümüzde spor denildiğinde çoğu zaman akla sadece fiziksel aktivite ya da rekabet gelmektedir. Oysa spor, bundan çok daha fazlasını ifade eden bir olgudur. İnsanları bir araya getiren, iletişimi artıran ve ortak deneyimler oluşturan yönüyle spor, toplumsal yaşamın önemli bir parçasıdır. Özellikle günümüzde bireyselleşmenin artması ve insanların giderek daha az yüz yüze iletişim kurması, sporun sosyal açıdan değerini daha da artırmaktadır. Spor ortamları, insanların tanıştığı, arkadaşlıklar kurduğu ve zamanla güçlü bağlar geliştirdiği alanlardır. Bu bağlar sadece sporla sınırlı kalmaz; bireylerin günlük yaşamına da yansır. Bu nedenle spor, birey ile toplum arasındaki ilişkiyi anlamada önemli bir araç olarak görülmektedir. Sosyolojik açıdan bakıldığında spor; sosyal etkileşim, güven, aidiyet ve sosyal sermaye gibi kavramlarla yakından ilişkilidir. İnsanlar spor sayesinde hem kendi çevrelerini genişletir hem de farklı sosyal gruplarla iletişim kurma fırsatı bulur. Bu durum, toplum içinde daha güçlü bir bütünleşme oluşmasına katkı sağlar. Ayrıca spor, bireyleri daha aktif ve katılımcı hale getiren bir yapıya sahiptir. Spor yapan bireyler, zamanla sadece katılan değil, aynı zamanda sorumluluk alan ve katkı sağlayan kişiler haline gelir. Bu yönüyle spor, toplumsal katılımı destekleyen önemli bir araçtır. Bu çalışmada sporun sosyolojik etkileri; sosyal etkileşim, sosyal bağlar, toplumsal bütünleşme ve değer kazanımı gibi başlıklar çerçevesinde ele alınmaktadır.

2. Sporun Sosyal Etkileşim ve Sosyal Sermaye Boyutu

Spor, bireyler arasında sosyal ilişkilerin oluşmasını sağlayan ve bu ilişkileri zamanla daha güçlü sosyal yapılara dönüştüren önemli bir toplumsal alandır. Spor ortamı, yalnızca fiziksel aktivitelerin gerçekleştirildiği bir alan değil; aynı zamanda bireylerin iletişim kurduğu, sosyal bağlar geliştirdiği ve karşılıklı etkileşim içinde bulunduğu bir sosyal ortamdır. Bu nedenle sporun sosyal etkileri, yalnızca anlık etkileşimlerle sınırlı kalmayıp, daha geniş sosyal yapılar ve ilişkiler ağı içerisinde değerlendirilmelidir.

2.1 Spor ve Sosyal Etkileşim

Sporun en temel sosyal işlevlerinden biri, bireyler arasında etkileşim oluşturmaktır. Spor faaliyetleri, bireylerin düzenli olarak bir araya gelmesini sağlayarak iletişim kurmaları için doğal bir ortam yaratır. Günümüzde bireyselleşmenin artması ve dijital iletişimin yaygınlaşması, yüz yüze iletişimi azaltırken spor, bu eksikliği gideren önemli bir sosyal alan haline gelmiştir. Spor yapan bireyler, antrenmanlar, maçlar ve çeşitli etkinlikler aracılığıyla sürekli olarak bir araya gelir. Bu süreçte insanlar birbirlerini tanır, sohbet eder ve ortak deneyimler paylaşır. Bu tür etkileşimler, bireyler arasında samimi ilişkilerin oluşmasına zemin hazırlar. Özellikle takım sporları, sürekli iletişim gerektirdiği için sosyal etkileşimi daha da güçlendirir. Andersen ve Ottesen (2019), takım sporlarının bireyler arasındaki sosyal etkileşimi artırdığını ve sosyal ilişkilerin gelişmesine katkı sağladığını belirtmektedir. Bunun yanında spor, farklı sosyal çevrelerden gelen bireylerin bir araya gelmesine de olanak tanır. Bu durum, bireylerin farklı insanlarla iletişim kurmasını kolaylaştırır ve sosyal etkileşim alanını genişletir. Vermeulen ve Verweel (2019), sporun farklı gruplar arasında iletişimi artırarak sosyal bağların oluşmasına katkı sağladığını ifade etmektedir. Spor ortamında yaşanan ortak deneyimler (kazanma, kaybetme, birlikte mücadele etme) bireyler arasında güçlü bir etkileşim oluşturur. Bu deneyimler, bireylerin birbirleriyle daha hızlı ve daha derin ilişkiler kurmasına yardımcı olur. Davis, Taylor ve Cohen (2015), sporun sosyal bağları güçlendirdiğini ve bireyler arasındaki etkileşimi artırdığını ortaya koymuştur.

2.2 Spor ve Sosyal Bağ ile Güven Oluşumu

Spor ortamında başlayan sosyal etkileşimler, zamanla daha güçlü ve kalıcı sosyal bağlara dönüşmektedir. Bireyler düzenli olarak aynı sosyal ortamda bulunarak aralarındaki ilişkiler derinleşir ve bu süreçte karşılıklı güven duygusu gelişir. Güven, sosyal ilişkilerin sürdürülebilirliği açısından en önemli unsurlardan biridir ve spor bu güvenin doğal bir şekilde olduğu ortamlardan biri olarak öne çıkar. Spor faaliyetlerine katılan bireyler, birlikte zaman geçirdikçe birbirlerinin davranışlarını, tutumlarını ve karakter

özelliklerini tanıma fırsatı bulur. Bu süreç, bireyler arasında öngörülebilirlik ve karşılıklı anlayış oluşturur. Özellikle takım sporlarında, bireylerin birbirlerine güvenmeden başarılı olması mümkün değildir. Bu nedenle spor, güvenin sadece oluştuğu değil, aynı zamanda sürekli olarak pekiştirildiği bir sosyal alan niteliği taşır. Lewandowski (2018), sporun bireyler arasında güven oluşumunu desteklediğini ve bu güvenin sosyal ilişkilerin güçlenmesinde temel rol oynadığını vurgulamaktadır. Bunun yanında spor, bireyler arasında aidiyet duygusunun gelişmesine de katkı sağlar. Bir takımın parçası olmak ya da bir spor grubuna dahil olmak, bireyin kendini bir topluluğa ait hissetmesine yardımcı olur. Bu durum, sosyal bağların daha güçlü hale gelmesini sağlar. Spor kulüpleri ve toplulukları, bireylerin yalnızca spor yaptığı değil, aynı zamanda sosyal ilişkiler kurduğu ve sürdürdüğü alanlar haline gelir. Seippel (2006), spor organizasyonlarının bireyler arasında sosyal bağları güçlendirdiğini ve bu bağların toplumsal ilişkiler açısından önemli olduğunu belirtmektedir. Ayrıca spor ortamında yaşanan ortak deneyimler, güven ve bağ oluşumunu hızlandırır. Birlikte kazanmak, kaybetmek veya zorluklarla mücadele etmek, bireyler arasında duygusal yakınlık oluşturur. Bu tür deneyimler, ilişkilerin yüzeysel kalmasını engelleyerek daha derin ve anlamlı hale gelmesini sağlar.

2.3 Spor ve Sosyal Sermaye Üretimi

Spor ortamında oluşan sosyal etkileşimler ve gelişen güven ilişkileri, zamanla sosyal sermaye olarak adlandırılan daha geniş bir sosyal yapıya dönüşmektedir. Sosyal sermaye, bireylerin sahip olduğu sosyal ilişkilerden elde ettiği faydaları ifade eder ve bu faydalar genellikle güven, sosyal ağlar ve karşılıklı destek şeklinde ortaya çıkar. Spor, sosyal sermayenin oluşumu için oldukça uygun bir ortam sunar. Çünkü spor faaliyetleri bireylerin sürekli etkileşim içinde bulunduğu, güven ilişkileri geliştirdiği ve sosyal ağlarını genişlettiği bir yapı oluşturur. Bu süreçte kurulan ilişkiler, bireyin yalnızca sosyal hayatını değil, aynı zamanda kişisel ve profesyonel yaşamını da etkileyebilir. Bourdieu, sosyal sermayeyi bireyin sahip olduğu sosyal bağlantılar aracılığıyla elde ettiği kaynaklar olarak tanımlarken, Putnam ise bu

kavramı toplumsal düzeyde güven ve iş birliği ile ilişkilendirmektedir (Siisiainen, 2003). Sporun sosyal sermaye üretimindeki rolü iki farklı şekilde ele alınmaktadır. Bunlardan ilki bağlayıcı sosyal sermaye olup, aynı grup içerisindeki bireyler arasında oluşan güçlü ilişkileri ifade eder. Örneğin bir takım içindeki sporcular arasında oluşan dayanışma bu kapsamdadır. İkincisi ise köprü kurucu sosyal sermaye olup, farklı sosyal gruplar arasında kurulan ilişkileri ifade eder. Spor, bu iki tür sosyal sermayenin de gelişmesine katkı sağlar (Nicholson & Hoyer, 2008). Ayrıca spor, bireylerin sosyal ağlarını genişleterek yeni fırsatlara erişimini kolaylaştırır. Spor aracılığıyla kurulan ilişkiler, bireyin eğitim, iş veya sosyal yaşamında yeni imkanlar elde etmesine yardımcı olabilir. Widdop, Cutts ve Jarvie (2016), sporun bireylerin sosyal ağlarını genişlettiğini ve sosyal fırsatlara erişimi artırdığını belirtmektedir. Toplumsal düzeyde ise spor etkinlikleri ve organizasyonları, bireyleri bir araya getirerek sosyal dayanışmayı artırır ve topluluk içinde güven duygusunu güçlendirir. Zhou ve Kaplanidou (2018), spor etkinliklerinin sosyal bağlılığı artırarak sosyal sermaye oluşumuna katkı sağladığını ortaya koymuştur.

3. Sporun Toplumsal Bütünleşmeye Katkısı

Spor, toplum içinde farklı grupların bir arada uyumlu şekilde var olmasını destekleyen önemli bir sosyal mekanizmadır. Toplumsal bütünleşme, bireylerin yalnızca birbirleriyle ilişki kurması değil; aynı zamanda kendilerini daha geniş bir toplumsal yapının parçası olarak görmesiyle ilgilidir. Spor, bu süreci destekleyerek bireylerin toplumla daha güçlü bir bağ kurmasına katkı sağlar. Sporun toplumsal bütünleşmeye katkısı, özellikle farklı sosyal grupların ortak bir zeminde buluşmasını sağlamasıyla ortaya çıkar. Farklı yaş grupları, kültürel geçmişler ve ekonomik düzeylere sahip bireyler, spor sayesinde aynı faaliyet içinde yer alabilir. Bu durum, toplum içinde var olan ayrışmaları azaltarak daha bütünleşmiş bir yapı oluşmasına yardımcı olur. Hylton (2010), sporun sosyal gruplar arasında entegrasyonu destekleyen önemli bir araç olduğunu belirtmektedir.

Spor, özellikle toplumsal dışlanma riski taşıyan bireyler açısından önemli bir rol oynamaktadır. Göçmenler, gençler ve dezavantajlı gruplar spor

aracılığıyla toplumun bir parçası haline gelme fırsatı bulur. Bu süreç, bireylerin topluma uyum sağlamasını kolaylaştırır. Spaaij (2012), sporun göçmen bireylerin toplumsal entegrasyon sürecinde önemli bir işlev gördüğünü ifade etmektedir. Spor kulüpleri ve organizasyonları, toplumsal bütünleşmenin gerçekleştiği önemli kurumsal alanlardır. Bu yapılar, bireylerin yalnızca spor yaptığı yerler değil; aynı zamanda toplumsal hayata dahil olduğu sosyal alanlardır. Bu sayede bireyler, toplumun bir parçası olarak aktif rol almaya başlar. Büyük spor etkinlikleri de toplumsal bütünleşme açısından önemli bir işlev görmektedir. Bu tür organizasyonlar, geniş kitleleri bir araya getirerek ortak bir kimlik ve aidiyet duygusu oluşturur. İnsanlar, aynı takımı destekleyerek veya aynı etkinliğe katılarak kendilerini daha büyük bir topluluğun parçası olarak hisseder. Moustakas (2024), sporun toplumsal uyum ve birlik oluşturma sürecinde etkili bir araç olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte spor, toplum içinde ortak değerlerin oluşmasına da katkı sağlar. Spor aracılığıyla paylaşılan kurallar ve davranış biçimleri, bireylerin toplumsal yaşamda daha uyumlu hareket etmesine yardımcı olur. Bu durum, toplumsal düzenin ve uyumun güçlenmesini destekler. Araştırmalar, sporun özellikle gençler arasında toplumsal uyumu artırdığını ve bireylerin toplumla olan bağını güçlendirdiğini göstermektedir. Zijian ve Wang (2025), spor faaliyetlerine katılımın sosyal entegrasyonu artırdığını ve bireylerin toplumla daha güçlü bağlar kurmasını sağladığını ortaya koymuştur. Ancak sporun toplumsal bütünleşmeye katkısı, her zaman kendiliğinden ortaya çıkmaz. Spor ortamının kapsayıcı olması, eşit katılım imkanlarının sağlanması ve ayrımcılığın önlenmesi bu sürecin etkili olmasında belirleyici rol oynar. Theeboom ve arkadaşları (2012), sporun sosyal entegrasyonu destekleyebilmesi için uygun sosyal koşulların sağlanması gerektiğini belirtmektedir.

4. Sporun Toplumsal Katılımı Teşvik Edici Rolü

Spor, bireylerin toplumsal hayata aktif olarak katılmasını teşvik eden önemli bir sosyal mekanizmadır. Toplumsal katılım, bireyin yalnızca toplumun bir parçası olması değil, aynı zamanda çeşitli sosyal, kültürel ve

kurumsal faaliyetlerde aktif rol alması anlamına gelmektedir. Spor, bu süreçte bireyleri harekete geçirerek onları daha aktif ve katılımcı bireyler haline getirmektedir. Spor faaliyetlerine katılan bireyler, belirli bir düzen ve organizasyon içinde yer alarak toplumsal süreçlere dahil olurlar. Spor kulüplerine üyelik, etkinliklere katılım ve düzenli faaliyetlerde yer alma gibi durumlar, bireyin aktif bir sosyal yaşam sürmesine katkı sağlar. Bu süreç, bireyin pasif bir konumda kalmasını engelleyerek onu toplumsal yapının aktif bir parçası haline getirir. Nitekim sporun bireyleri sosyal faaliyetlere yönlendirdiği ve katılım düzeyini artırdığı çeşitli çalışmalarda ortaya konulmuştur (Nicholson, Brown & Hoyer, 2016). Spor aynı zamanda bireylerin gönüllü faaliyetlere katılımını da teşvik etmektedir. Spor organizasyonlarında görev almak, etkinliklerin düzenlenmesine katkı sağlamak veya kulüp faaliyetlerinde aktif rol üstlenmek, bireylerin toplumsal sorumluluk bilinci geliştirmesine yardımcı olur. Bu durum, bireyin sadece katılan değil, aynı zamanda katkı sağlayan bir birey haline gelmesini sağlar. Sporun gönüllülük ve aktif vatandaşlık davranışlarını desteklediği de literatürde vurgulanmaktadır (Morgan, 2013). Bunun yanında spor, bireylerin sivil katılım düzeyini artıran bir etkiye sahiptir. Sporla ilgilenen bireyler, yalnızca spor faaliyetlerinde değil, toplumla ilgili diğer alanlarda da daha aktif olma eğilimi göstermektedir. Özellikle genç yaşta sporla ilgilenen bireylerin ilerleyen dönemlerde daha yüksek düzeyde toplumsal katılım gösterdiği belirlenmiştir (Rotolo & Johnson, 2020). Sporun toplumsal katılım üzerindeki etkisi, farklı birey grupları açısından da önemlidir. Özellikle gençler, yaşlı bireyler ve dezavantajlı gruplar için spor, toplumsal hayata dahil olmanın etkili bir yolu olarak görülmektedir. Bu grupların spor aracılığıyla sosyal faaliyetlere daha aktif katılım gösterdiği ifade edilmektedir (Klenk, Albrecht & Nagel, 2019). Ayrıca spor, bireylerin sorumluluk alma ve organizasyon süreçlerine katılma becerilerini de geliştirmektedir. Spor ortamında bireyler yalnızca katılımcı değil, aynı zamanda süreçlere katkı sağlayan ve belirli görevler üstlenen bireyler haline gelebilir. Bu durum, bireyin toplumsal hayatta daha aktif ve etkili bir rol üstlenmesine katkı sağlar. Araştırmalar, sporun bireylerde uzun vadeli katılım alışkanlıkları oluşturduğunu göstermektedir. Sporla erken yaşta tanışan bireyler, ilerleyen dönemlerde de

toplumsal faaliyetlere katılma eğilimini sürdürmektedir. Bu durum, sporun bireyin yaşam tarzı üzerinde kalıcı etkiler oluşturduğunu göstermektedir (Perks, 2007).

5. Spor ve Sosyal Ağların Genişlemesi

Spor, bireylerin sosyal çevresini genişleten ve farklı insanlarla bağlantı kurmasını sağlayan önemli bir sosyal alandır. Sosyal ağlar, bireyin çevresinde yer alan insanlar, gruplar ve bu kişilerle kurulan ilişkilerden oluşmaktadır. Spor, bireyleri farklı sosyal ortamlara dahil ederek bu ağların gelişmesine katkı sağlamaktadır. Spor faaliyetleri, bireylerin farklı sosyal çevrelerden insanlarla tanışmasına olanak tanır. Aynı spor ortamında bulunan bireyler, zamanla birbirleriyle iletişim kurarak yeni sosyal bağlantılar oluşturur. Bu durum, bireyin mevcut sosyal çevresinin ötesine geçerek daha geniş bir sosyal ağ geliştirmesine yardımcı olur. Downward ve Riordan (2007), sporun bireyler arasında sosyal bağlantılar oluşturduğunu ve sosyal ağların genişlemesine katkı sağladığını belirtmektedir. Spor kulüpleri ve organizasyonları, sosyal ağların oluştuğu ve genişlediği önemli yapılar arasında yer almaktadır. Bu yapılar, bireylerin yalnızca spor yaptığı değil, aynı zamanda farklı insanlarla tanıştığı ve ilişkiler kurduğu sosyal alanlardır. Spor kulüplerine katılan bireyler, farklı yaş, meslek ve sosyal geçmişe sahip kişilerle bağlantı kurma fırsatı elde eder. Bu durum, bireyin sosyal çevresini çeşitlendirmesine katkı sağlar (Widdop, Cutts & Jarvie, 2016). Bunun yanında spor, bireylerin zayıf ve güçlü bağlar kurmasına da olanak tanır. Güçlü bağlar genellikle daha yakın ilişkileri ifade ederken, zayıf bağlar bireyin daha geniş bir sosyal çevreye ulaşmasını sağlar. Granovetter'in (1973) ortaya koyduğu "zayıf bağların gücü" yaklaşımına göre, bu tür bağlantılar bireylere yeni bilgi ve fırsatlar sunmaktadır. Spor ortamı, bu tür farklı bağlantıların kurulmasını destekleyen bir yapı sunmaktadır. Spor etkinlikleri ve organizasyonları da sosyal ağların genişlemesinde önemli bir rol oynamaktadır. Turnuvalar, müsabakalar ve büyük spor etkinlikleri, farklı yerlerden gelen bireyleri bir araya getirerek yeni sosyal bağlantıların kurulmasına olanak tanır. Bu süreç, bireylerin daha geniş bir sosyal çevreye dahil olmasını sağlar. Zhou ve Kaplanidou (2018), spor

etkinliklerinin bireylerin sosyal ağlarını genişlettiğini ve yeni sosyal bağlantılar oluşturduğunu ifade etmektedir. Normal şartlarda bir araya gelmesi zor olan bireyler, spor aracılığıyla aynı ortamda bulunarak yeni ilişkiler geliştirebilir. Bu durum, bireyin yalnızca mevcut çevresiyle sınırlı kalmamasını sağlayarak daha çeşitli ve geniş bir sosyal ağ oluşturmaya katkıda bulunur (Vermeulen & Verweel, 2019). Spor yoluyla kurulan sosyal ağlar, bireyin yaşamının farklı alanlarında da etkili olabilmektedir. Bu bağlantılar, bireylere yeni fırsatlar sunabilir ve farklı sosyal ortamlara erişimlerini kolaylaştırabilir. Bu durum, sosyal ağların yalnızca sosyal değil, aynı zamanda işlevsel bir değer taşıdığını göstermektedir.

6. Sporun Değer ve Davranış Kazandırmadaki Rolü

Spor, bireylere yalnızca fiziksel beceriler kazandıran bir faaliyet değil, aynı zamanda çeşitli değer ve davranışların öğrenildiği önemli bir sosyal süreçtir. Spor ortamı, bireylerin belirli kurallar çerçevesinde hareket etmeyi öğrendiği ve bu süreçte toplumsal açıdan kabul gören davranış biçimlerini benimsediği bir alan olarak öne çıkmaktadır. Spor faaliyetleri, bireylere disiplinli olma, kurallara uyma ve sorumluluk alma gibi temel davranışları kazandırmaktadır. Özellikle düzenli antrenman ve rekabet ortamı, bireyin belirli bir düzen içinde hareket etmesini gerektirir. Bu durum, bireyin günlük yaşamında da daha planlı ve disiplinli bir davranış sergilemesine katkı sağlar. Shields ve Bredemeier (2009), sporun bireylerin ahlaki gelişimi üzerinde önemli etkiler oluşturduğunu belirtmektedir. Spor aynı zamanda fair play anlayışının gelişmesine katkı sağlar. Fair play, dürüstlük, saygı ve adalet gibi değerleri içeren önemli bir spor ilkesidir. Spor yapan bireyler, rakiplerine saygı duymayı, kurallara uygun davranmayı ve adil olmayı öğrenir. Bu değerler, yalnızca spor ortamında değil, bireyin günlük yaşamında da etkili olur (Lumpkin, Stoll & Beller, 2003). Bunun yanında spor, bireylerde iş birliği ve sorumluluk bilinci gelişimini destekler. Özellikle takım sporlarında bireyler, yalnızca kendi performanslarından değil, takımın genel başarısından da sorumlu olduklarını öğrenir. Bu durum, bireyin ortak hedefler doğrultusunda hareket etme becerisini geliştirmesine katkı sağlar. Spor ortamı, aynı zamanda

bireylerin saygı ve hoşgörü gibi sosyal değerleri öğrenmesine de yardımcı olur. Farklı bireylerle aynı ortamda bulunmak, bireyin farklılıklara karşı daha anlayışlı olmasını sağlar. Bu süreç, bireylerin daha kapsayıcı ve uyumlu davranışlar geliştirmesine katkıda bulunur (Coakley, 2007). Ayrıca spor, bireylerin öz kontrol ve sabır gibi kişisel özellikler geliştirmesine de katkı sağlar. Spor sırasında karşılaşılan zorluklar, bireyin duygularını kontrol etmeyi ve hedeflerine ulaşmak için çaba göstermeyi öğrenmesini sağlar. Bu durum, bireyin karakter gelişimi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Araştırmalar, sporun özellikle genç bireyler üzerinde değer ve davranış gelişimi açısından önemli etkiler oluşturduğunu göstermektedir. Sporla erken yaşta tanışan bireyler, bu süreçte kazandıkları değerleri yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde de sürdürmektedir. Sonuç olarak spor, bireylere yalnızca fiziksel beceriler kazandırmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal açıdan önemli olan değer ve davranışları da öğreten güçlü bir sosyal araçtır. Bu yönüyle spor, bireyin karakter gelişimine katkı sağlayan ve toplumsal değerlerin aktarılmasında önemli rol oynayan bir alan olarak değerlendirilmektedir.

Tartışma

Sporun toplumsal açıdan birçok olumlu etkisi olduğu açıkça görülmektedir. Ancak bu etkilerin her zaman ve her koşulda kendiliğinden ortaya çıktığını söylemek pek doğru değildir. Nitekim literatürde sporun tek başına toplumsal sorunlara çözüm sunamayacağı ve etkilerinin büyük ölçüde içinde bulunduğu sosyal koşullara bağlı olduğu vurgulanmaktadır (Collins, 2014; Coalter, 2007). Bu nedenle sporun gerçekten birleştirici ve geliştirici bir rol oynayabilmesi için uygun ortamların sağlanması gerekmektedir. Örneğin spor, insanları bir araya getirme gücüne sahip olsa da, eğer ortamda eşitsizlik ya da dışlanma varsa bu durum tam tersine ayrışmaya da neden olabilmektedir. Araştırmalar, sporun bazı durumlarda sosyal eşitsizlikleri yeniden üretebildiğini ve belirli grupların dışlanmasına yol açabileceğini göstermektedir (Collins & Haudenhuyse, 2015; Marlier et al., 2015). Bu

yüzden sporun kapsayıcı olması ve herkes için erişilebilir hale getirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bunun yanında sporun insanlar arasında güçlü bağlar kurduğu bilinse de, bu bağların kalıcı olması için süreklilik gerekmektedir. Kısa süreli katılımlar genellikle yüzeysel ilişkiler oluştururken, uzun vadeli ve düzenli katılımın sosyal güven ve bağlılık düzeyini artırdığı ifade edilmektedir (Elmose-Osterlund, 2017; Seippel, 2006). Bu durum, sporun sosyal etkilerinin zamanla güçlenen bir süreç olduğunu göstermektedir. Sporun toplumsal bütünleşmeye katkısı özellikle farklı gruplar açısından oldukça değerlidir. Farklı yaş, kültür veya sosyal çevrelerden gelen bireylerin aynı ortamda bulunması, önyargıların azalmasına ve sosyal uyumun artmasına katkı sağlamaktadır (Hylton, 2010; Spaaij, 2012). Ancak bazı durumlarda rekabetin ön plana çıkması, bu olumlu etkiyi zayıflatabilmekte ve bireyler arasında ayrışmalara neden olabilmektedir (Theeboom et al., 2012). Ayrıca sporun değer kazandırdığı sıkça vurgulansa da, bu durum tamamen otomatik değildir. Spor ortamında verilen eğitim, rol modeller ve ortamın yapısı bu süreci doğrudan etkilemektedir. Araştırmalar, sporun uygun koşullar altında disiplin, saygı ve sorumluluk gibi değerleri geliştirdiğini; ancak olumsuz koşullarda etik dışı davranışları da teşvik edebileceğini göstermektedir (Shields & Bredemeier, 2009; Lumpkin et al., 2003). Sonuç olarak spor, doğru şekilde organize edildiğinde hem birey hem de toplum için oldukça güçlü bir araçtır. Sporun sosyal sermaye oluşturma, güven geliştirme ve toplumsal katılımı artırma potansiyeli bulunmaktadır (Nicholson & Hoyer, 2008; Lewandowski, 2018). Ancak bu potansiyelin ortaya çıkması, sporun nasıl sunulduğuna ve hangi koşullarda gerçekleştirildiğine bağlıdır.

7. Sonuç

Spor, yalnızca fiziksel bir aktivite olmanın ötesinde, birey ile toplum arasındaki ilişkileri şekillendiren önemli bir sosyal alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma boyunca sporun farklı yönleri ele alınmış ve hem bireyler hem de toplum açısından önemli etkiler yarattığı görülmüştür. Öncelikle sporun, insanları bir araya getirerek aralarındaki iletişimi

güçlendirdiği ve zamanla daha sağlam ilişkiler kurulmasına yardımcı olduğu söylenebilir. Bu süreçte oluşan güven duygusu ve sosyal bağlar, bireylerin kendilerini daha güvende ve ait hissetmelerini sağlamaktadır. Aynı zamanda bu ilişkiler, bireylerin sosyal çevrelerini genişletmesine ve farklı fırsatlara ulaşmasına da katkı sunmaktadır. Toplumsal açıdan bakıldığında ise sporun, farklı insanları ortak bir noktada buluşturarak toplumsal uyumu desteklediği görülmektedir. Farklı yaş, kültür ya da sosyal çevrelerden gelen bireylerin aynı ortamda bulunması, insanlar arasındaki mesafeyi azaltmakta ve daha güçlü bir birlik duygusu oluşturmaktadır. Bunun yanında spor, bireyleri daha aktif ve sorumluluk sahibi hale getiren bir yapıya sahiptir. Spor yapan bireyler zamanla sadece katılan değil, aynı zamanda katkı sağlayan ve sorumluluk alan kişiler haline gelmektedir. Ayrıca sporun, disiplin, saygı ve adalet gibi değerlerin kazanılmasında da önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Ancak tüm bu olumlu etkilerin her zaman kendiliğinden ortaya çıkmadığını da unutmamak gerekir. Sporun gerçekten fayda sağlayabilmesi, bulunduğu ortamın nasıl olduğuna bağlıdır. Eğer spor ortamı kapsayıcı değilse ya da herkes için eşit imkânlar sunulmuyorsa, bu durum bazı bireylerin dışlanmasına da yol açabilir. Benzer şekilde, sporun bireylere değer kazandırması da otomatik bir süreç değildir. Bu durum, ortamın yapısına, verilen eğitime ve rol modellere bağlı olarak değişmektedir. Sonuç olarak spor, doğru şekilde organize edildiğinde hem bireyler hem de toplum için oldukça güçlü bir araçtır. Ancak bu gücün ortaya çıkması, sporun bilinçli, adil ve kapsayıcı bir şekilde sunulmasına bağlıdır. Bu nedenle spor, sadece bir etkinlik olarak değil, aynı zamanda toplumu geliştiren önemli bir alan olarak değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Andersen, M. H., & Ottesen, L. (2019). The social and psychological health outcomes of team sport participation in adults: An integrative review. *Scandinavian Journal of Public Health*.
- Coakley, J. (2007). *Sports in Society: Issues and Controversies*. McGraw-Hill.
- Davis, A., Taylor, J., & Cohen, E. (2015). Social bonds and exercise: Evidence for a reciprocal relationship. *PLoS ONE*, 10(8).
- Downward, P., & Riordan, J. (2007). Social interactions and the demand for sport. *Contemporary Economic Policy*.
- Collins, M. (2014) Sport and social exclusion.
- Coalter, F. (2007) A wider social role for sport: Who's keeping the score?
- Routledge Collins, M., & Haudenhuyse, R. (2015) Social exclusion and austerity policies in England: The role of sport. *Social Inclusion*, 3(3), 5–18.
- Elmose-Osterlund, K. (2017) Understanding social capital in sports clubs: Participation, duration and trust. *European Journal for Sport and Society*, 14(1), 22–42.
- Granovetter, M. S. (1973). The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78(6).
- Hylton, K. (2010). Sport and Social Inclusion. In *Sport Development*. Routledge.
- Klenk, C., Albrecht, J., & Nagel, S. (2019). Social participation of older adults in sport. *European Review of Aging and Physical Activity*.
- Lewandowski, J. D. (2018). Sport, trust, and social capital. *Comparative Sociology*.
- Lumpkin, A., Stoll, S. K., & Beller, J. M. (2003). *Sport Ethics: Applications for Fair Play*. McGraw-Hill.
- Marlier, M., Van Dyck, D., Cardon, G., & De Bourdeaudhuij, I. (2015) Interrelation of sport participation, social capital and mental health in disadvantaged communities. *PLOS ONE*, 10(10), e0140196.

- Morgan, H. (2013). Sport volunteering, active citizenship and social capital enhancement.
- Moustakas, L. (2024). Sport and social cohesion. *Journal of Sport and Social Issues*.
- Nicholson, M., & Hoye, R. (2008). *Sport and Social Capital*. Butterworth-Heinemann.
- Nicholson, M., Brown, K., & Hoye, R. (2016). *Sport and community involvement*. Routledge.
- Perks, T. (2007). Does sport foster social capital? *Sociology of Sport Journal*, 24(4).
- Rotolo, T., & Johnson, M. K. (2020). Sport participation and civic engagement. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*.
- Seippel, Ø. (2006). Sport and social capital. *Acta Sociologica*.
- Shields, D. L., & Bredemeier, B. L. (2009). *True Competition: A Guide to Pursuing Excellence in Sport and Society*. Human Kinetics.
- Siisiainen, M. (2003). Two concepts of social capital: Bourdieu vs. Putnam. Spaaij, R. (2012). Sport and social mobility. *Ethnic and Racial Studies*.
- Theeboom, M., Schaillée, H., & Nols, Z. (2012). Social inclusion through sport.
- Vermeulen, J., & Verweel, P. (2019). Participation in sport: Bonding and bridging.
- Widdop, P., Cutts, D., & Jarvie, G. (2016). Sport participation and social networks.
- Zhou, R., & Kaplanidou, K. (2018). Sport events and social capital. *Sport Management Review*.
- Zijian, L., & Wang, X. (2025). Sport participation and social integration. *Scientific Reports*.

SOSYOLOJİK AÇIDAN AİLE VE SPOR

“ ”

Elif Gizem Yılmaz¹

¹ İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
ORCID ID: 0009-0006-9388-4926, pskelifyilmazz@gmail.com

1. GİRİŞ

Spor, çağdaş toplumlarda yalnızca fiziksel performansın sergilendiği bir etkinlik alanı olarak değil, aynı zamanda bireyin içinde bulunduğu sosyal yapıların etkisiyle şekillenen çok katmanlı bir toplumsal pratik olarak ele alınmaktadır. Bu yönüyle spor, bireysel tercihlerden bağımsız düşünülemeyecek, aksine sosyal ilişkiler ağı içerisinde anlam kazanan bir olgudur (Coakley, 2015). Spor davranışı çoğu zaman bireysel motivasyonlar çerçevesinde açıklansa da, bu motivasyonların hangi sosyal koşullar altında olduğu dikkate alınmadan yapılan analizler eksik kalmaktadır. Bu noktada aile, bireyin sporla kurduğu ilişkinin en erken ve en güçlü belirleyicilerinden biri olarak öne çıkmaktadır (McPherson et al., 1989). Aile, bireyin ilk sosyalleşme ortamı olarak yalnızca temel değerlerin değil, aynı zamanda yaşam tarzlarının, alışkanlıkların ve davranış örüntülerinin de içselleştirildiği bir yapı sunmaktadır. Sporun birey için taşıdığı anlam —rekreasyonel bir faaliyet, sosyal aidiyet aracı ya da performans odaklı bir kariyer— büyük ölçüde aile içinde kurulan etkileşimler aracılığıyla şekillenmektedir (Coakley, 2015; Fredricks & Eccles, 2004). Bu bağlamda spor, bireysel bir etkinlikten ziyade, aile ve toplumsal yapıların kesişiminde ortaya çıkan bir sosyal süreç olarak değerlendirilmelidir.

2. AİLE VE SPOR SOSYALLEŞMESİ

2.1. Spor Sosyalleşmesinin Kavramsal Temelleri

Spor sosyalleşmesi, bireyin sporla ilgili normları, değerleri, tutumları ve davranış kalıplarını öğrenme ve içselleştirme sürecini ifade etmektedir. Bu süreç, bireyin sporla ilk karşılaşmasından başlayarak spor deneyiminin sürekliliğine kadar uzanan geniş bir zaman dilimini kapsamaktadır (Coakley, 2015). Sosyalleşme yalnızca davranışsal bir uyum süreci değildir; aynı zamanda bireyin sporla ilgili anlam dünyasının olduğu bilişsel ve duygusal bir süreçtir. Birey, spor aracılığıyla yalnızca fiziksel beceriler kazanmaz, aynı zamanda rekabet, başarı, disiplin ve takım çalışması gibi değerleri de öğrenir (McPherson et al., 1989).

2.2. Ailenin Birincil Sosyalleşme Ajanı Olarak Rolü

Aile, spor sosyalleşmesinde birincil ve en etkili kurumdur. Çocukların sporla ilk temasları çoğunlukla aile aracılığıyla gerçekleşmekte ve bu süreçte ebeveynlerin tutumları belirleyici rol oynamaktadır (Fredricks & Eccles, 2004). Ebeveynlerin spor yapma alışkanlıkları, spora yönelik tutumları ve sporun yaşam içerisindeki yeri konusundaki yaklaşımları, çocukların spor davranışlarını doğrudan etkilemektedir. Bu durum, sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, çocukların gözlem ve model alma yoluyla spor davranışlarını benimsediklerini göstermektedir (Horn & Horn, 2007).

2.3. Aile Tutumları ve Spor Deneyiminin Niteliği

Ailelerin spora yönelik tutumları, spor deneyiminin niteliğini belirleyen temel faktörlerden biridir. Destekleyici ve özerklik tanıyan ebeveyn tutumları, bireyin spora yönelik içsel motivasyonunu artırırken; kontrol edici ve baskıcı tutumlar, sporun stres ve kaygı kaynağı haline gelmesine neden olabilmektedir (Wheeler, 2012; Knight & Holt, 2014). Bu durum, spor sosyalleşmesinin yalnızca katılım düzeyini değil, aynı zamanda sporun birey tarafından nasıl deneyimlendiğini de belirlediğini ortaya koymaktadır.

3. AİLE, SOSYAL SINIF VE SPORA ERİŞİM DİNAMİKLERİ

Spor katılımı, toplumsal yapıdan bağımsız bir süreç değildir. Ailenin sosyoekonomik düzeyi, eğitim durumu ve sahip olduğu kaynaklar, bireyin sporla kurduğu ilişkinin sınırlarını belirleyen temel faktörler arasında yer almaktadır. Yüksek sosyoekonomik düzeye sahip aileler, çocuklarına spor alanında daha fazla fırsat sunabilmekte; özel antrenman, kulüp üyeliği ve nitelikli tesislere erişim gibi imkânlar sağlayabilmektedir. Buna karşılık sınırlı kaynaklara sahip ailelerde spor, sürekliliği zor olan bir etkinlik haline gelebilmektedir (Lareau, 2011). Bu durum, sporun eşit fırsatlar sunan bir alan olmaktan ziyade, sosyal eşitsizliklerin yeniden üretildiği bir bağlam olabileceğini göstermektedir. Bourdieu'nün (1986) kültürel sermaye kavramı bu süreci açıklamada önemli bir çerçeve sunmaktadır. Aileler, çocuklarına

yalnızca ekonomik kaynaklar değil, aynı zamanda sporla ilgili bilgi, alışkanlık ve eğilimleri de aktarmakta; bu da bireyin spor alanındaki konumunu uzun vadeli olarak belirlemektedir. Dolayısıyla spor, bireysel yeteneklerin ötesinde, sosyal yapıların ve kültürel sermayenin etkisiyle şekillenen bir pratik olarak değerlendirilmelidir.

4. SPOR KİMLİĞİ VE AİLE

4.1. Spor Kimliğinin Kavramsal Yapısı

Spor kimliği, bireyin kendisini sporcu rolü üzerinden tanımlama derecesini ifade eden çok boyutlu bir kavramdır. Bu kimlik, yalnızca bireyin fiziksel aktiviteye katılımını değil, aynı zamanda kendilik algısını, sosyal ilişkilerini ve yaşam önceliklerini de şekillendiren bir yapı olarak değerlendirilmektedir (Brewer et al., 1993). Literatürde spor kimliği, hem bilişsel hem de sosyal bir yapı olarak ele alınmaktadır. Birey, kendisini “sporcu” olarak tanımladıkça, bu rol onun benlik sisteminde merkezi bir konuma yerleşmekte ve diğer kimlik alanlarını gölgede bırakabilmektedir. Nitekim spor kimliği, bireyin motivasyonu, özsaygısı ve performans algısı üzerinde doğrudan etkili bir faktör olarak görülmektedir. Bu bağlamda spor kimliği yalnızca bireysel bir özellik değil, aynı zamanda sosyal etkileşimler yoluyla inşa edilen bir süreçtir. Takım arkadaşları, antrenörler ve özellikle aile üyeleri, bu kimliğin oluşumunda kritik rol oynamaktadır.

4.2. Ailenin Spor Kimliği Üzerindeki Belirleyici Rolü

Aile, spor kimliğinin oluşum sürecinde en erken ve en güçlü sosyal etkileşim alanını oluşturmaktadır. Çocukluk döneminde ebeveynlerin spora yüklediği anlam, sporun bireyin yaşamındaki yerini belirleyen temel çerçeveyi oluşturur (Fredricks & Eccles, 2004). Ebeveynlerin sporla ilgili beklentileri, çocukların başarıyı nasıl tanımladıklarını doğrudan etkilemektedir. Örneğin performans odaklı aile yapılarında spor, başarı ve rekabet üzerinden anlamlandırılırken; destekleyici aile ortamlarında spor daha çok gelişim ve keyif odaklı bir deneyim olarak algılanmaktadır (Horn & Horn, 2007). Ayrıca

aile, spor kimliğinin sosyal olarak tanınması sürecinde de önemli bir rol oynamaktadır. Çocuğun spor başarısının aile tarafından ödüllendirilmesi, bu kimliğin pekişmesine katkı sağlamaktadır. Bu durum, spor kimliğinin yalnızca bireysel değil, aynı zamanda sosyal olarak onaylanan bir yapı olduğunu göstermektedir.

4.3. Spor Kimliği, Psikolojik Süreçler ve Riskler

Güçlü bir spor kimliği, bireyin spora bağlılığını artırmakta ve performans üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Araştırmalar, spor kimliği ile motivasyon, performans ve spora bağlılık arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ancak bu durum her zaman olumlu sonuçlar doğurmamaktadır. Aşırı güçlü bir spor kimliği, bireyin diğer kimlik alanlarını ihmal etmesine ve “kimlik daralması” yaşamasına neden olabilmektedir. Özellikle spor kariyerinin sona ermesi, sakatlık veya başarısızlık gibi durumlar, bu bireylerde ciddi psikolojik krizlere yol açabilmektedir. Bunun yanı sıra, güçlü spor kimliğine sahip bireylerin performans baskısına daha açık olduğu, aşırı antrenman, sakatlık riskini göz ardı etme ve hatta doping gibi riskli davranışlara yönelme olasılığının arttığı da literatürde vurgulanmaktadır. Dolayısıyla spor kimliği, destekleyici bir yapı olabileceği gibi, aşırı yoğunlaştığında birey için risk faktörü haline gelebilmektedir.

5. AİLE DESTEĞİ, BASKI VE PERFORMANS

5.1. Aile Desteğinin Çok Boyutlu Yapısı

Aile desteği, spor performansını etkileyen en önemli sosyal faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu destek yalnızca maddi kaynak sağlama ile sınırlı olmayıp; duygusal destek, motivasyonel yönlendirme ve sosyal destek gibi çok boyutlu bir yapıdan oluşmaktadır (Harwood & Knight, 2015). Duygusal destek, sporcuların stresle başa çıkma kapasitesini artırırken; maddi destek, spor faaliyetlerine erişimi kolaylaştırmaktadır. Sosyal destek ise bireyin spor ortamında kendisini güvende hissetmesine katkı sağlamaktadır. Araştırmalar, aile desteğinin sporcuların performans istikrarını artırdığını ve

uzun vadeli spor katılımını desteklediğini göstermektedir (Fredricks & Eccles, 2004).

5.2. Aile Baskısı ve Performans Kaygısı

Aile desteğinin olumlu etkilerinin yanı sıra, aşırı ebeveyn katılımı ve beklentisi sporcular üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Özellikle performans odaklı aile yapılarında, çocukların spor deneyimi baskı ve kaygı ile ilişkilendirilebilmektedir (Gould et al., 2006). Aşırı beklenti, sporcuların performans kaygısını artırmakta ve bu durum performans düşüşüne yol açabilmektedir. Ayrıca sürekli değerlendirilme hissi, bireyin spordan aldığı keyfi azaltarak tükenmişlik riskini artırmaktadır. Bu durum, aile desteği ile aile baskısı arasındaki sınırın ne kadar kritik olduğunu göstermektedir.

5.3. Psikolojik Dayanıklılık ve Aile Ortamı

Destekleyici aile yapıları, sporcuların psikolojik dayanıklılığını geliştirmede önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle başarısızlık ve sakatlık gibi zorlu süreçlerde aile desteği, bireyin spora devam etme motivasyonunu artırmaktadır. Araştırmalar, güçlü sosyal destek sistemine sahip sporcuların stresle daha etkili başa çıktığını ve performanslarını daha sürdürülebilir hale getirdiğini göstermektedir. Bu bağlamda aile, yalnızca performansın değil, aynı zamanda sporcunun psikolojik sağlığının da belirleyicisi olarak değerlendirilmektedir.

6. SPOR KÜLTÜRÜ VE AİLE YOLUYLA YENİDEN ÜRETİM

Aile, spor kültürünün nesiller arası aktarımında merkezi bir rol oynar. Sporun günlük yaşam içerisindeki yeri, hangi sporların tercih edildiği ve spora atfedilen değer, büyük ölçüde aile içinde öğrenilmektedir. Bu süreç, kültürel sermayenin aktarımı bağlamında değerlendirildiğinde daha anlamlı hale gelir. Aileler, çocuklarına yalnızca spor yapma imkânı sunmakla kalmaz; aynı zamanda sporla ilgili normları, alışkanlıkları ve bakış açılarını da aktarır (Bourdieu, 1986). Bu durum, sporun bireysel bir etkinlikten ziyade, kültürel

olarak yeniden üretilen bir pratik olduğunu göstermektedir. Spor kültürü, aile ve toplum arasındaki etkileşim yoluyla süreklilik kazanmaktadır.

7. TARTIŞMA

Bu çalışmada elde edilen bulgular, sporun yalnızca bireysel tercihlerle açıklanamayacak kadar karmaşık ve çok katmanlı bir sosyal süreç olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Spor davranışı, bireysel motivasyonların ötesinde, aile, sosyal sınıf, kültürel sermaye ve sosyal etkileşim ağları gibi faktörlerin kesişiminde şekillenmektedir (Coakley, 2015; McPherson et al., 1989). Bu durum, sporun analizinde birey merkezli yaklaşımların yetersiz kaldığını ve daha bütüncül bir sosyolojik çerçeveye ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Özellikle aile, spor sosyalleşmesinin başlangıç noktası olarak bireyin sporla kurduğu ilişkinin temel belirleyicisi konumundadır. Bulgular, ailelerin yalnızca spor katılımını teşvik eden bir yapı olmadığını; aynı zamanda sporun birey tarafından nasıl anlamlandırıldığını da şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, Fredricks ve Eccles'in (2004) ebeveyn etkisine ilişkin bulgularıyla örtüşmekte ve spor davranışının sosyal öğrenme süreçleriyle iç içe geçtiğini göstermektedir. Bununla birlikte, aile etkisinin tek boyutlu olmadığı ve farklı sosyal bağlamlarda farklı sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Destekleyici ve özerklik tanıyan aile ortamları, sporun birey için olumlu bir deneyim haline gelmesini sağlarken; aşırı kontrol ve yüksek beklenti içeren aile yapıları, sporun stres ve kaygı kaynağına dönüşmesine neden olabilmektedir (Harwood & Knight, 2015; Gould et al., 2006). Bu bulgu, aile desteği ile aile baskısı arasındaki dengenin spor deneyiminin niteliğini belirleyen kritik bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmanın önemli bir diğer bulgusu, sporun sosyal eşitsizliklerin yeniden üretildiği bir alan olabileceğidir. Bourdieu'nün (1986) kültürel sermaye kavramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, aileler çocuklarına yalnızca ekonomik kaynaklar değil, aynı zamanda sporla ilgili alışkanlıklar, bilgi ve eğilimler de aktarmaktadır. Bu durum, spor katılımının ve başarısının sosyal sınıf temelli farklılıklar gösterdiğini ve sporun her birey için eşit fırsatlar sunmadığını ortaya koymaktadır (Lareau, 2011; Collins, 2003). Ayrıca spor kimliği üzerine yapılan

değerlendirmeler, bu kimliğin bireysel bir tercih olmaktan ziyade sosyal olarak inşa edilen bir yapı olduğunu göstermektedir. Aile, bu kimliğin oluşumunda hem destekleyici hem de yönlendirici bir rol üstlenmektedir. Ancak aşırı güçlü spor kimliği, bireyin diğer kimlik alanlarını ihmal etmesine ve psikolojik risklerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Brewer et al., 1993). Bu durum, sporun yalnızca olumlu sonuçlar doğuran bir alan olmadığını, aynı zamanda dikkatli yönetilmesi gereken bir sosyal süreç olduğunu göstermektedir. Son olarak, spor kültürünün aile aracılığıyla nesiller arası aktarıldığı ve bu süreçte toplumsal normların yeniden üretildiği görülmektedir. Aileler, çocuklarına hangi sporların “değerli” olduğu, sporun yaşam içindeki yeri ve önemi gibi konularda yön vererek sporun kültürel anlamını şekillendirmektedir (Wheeler, 2012). Bu durum, sporun yalnızca bireysel değil, aynı zamanda kültürel bir pratik olarak ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, bu çalışma sporun çok boyutlu yapısını ortaya koymakta ve aileyi bu yapının merkezine yerleştirmektedir. Sporun anlaşılması, ancak bireysel, sosyal ve kültürel düzeylerin birlikte ele alındığı bütüncül bir yaklaşım ile mümkün görünmektedir.

8. SONUÇ

Aile, bireyin sporla ilk karşılaştığı ve sporla ilgili temel değerleri öğrendiği bir ortam sunmaktadır. Bu süreçte ebeveynlerin spora yönelik tutumları, bireyin spor katılımını ve spor deneyiminin niteliğini doğrudan etkilemektedir (Fredricks & Eccles, 2004). Destekleyici aile ortamları, sporun birey için olumlu bir deneyim haline gelmesini sağlarken; baskıcı ve kontrol edici tutumlar, sporun stres ve kaygı kaynağına dönüşmesine neden olabilmektedir (Harwood & Knight, 2015). Bunun yanı sıra aile, spor alanındaki eşitsizliklerin oluşumunda ve yeniden üretiminde de önemli bir rol oynamaktadır. Sosyoekonomik düzey, kültürel sermaye ve sosyal ağlar, bireyin spor olanaklarına erişimini belirlemekte ve bu durum spor katılımında önemli farklılıklara yol açmaktadır (Bourdieu, 1986; Lareau, 2011). Bu bulgu, sporun toplumsal yapıdan bağımsız bir alan olmadığını, aksine bu yapının bir

yansıması olduğunu göstermektedir. Spor kimliği açısından değerlendirildiğinde, ailelerin bireyin kendilik algısı üzerinde güçlü bir etkisi olduğu görülmektedir. Spor kimliği, bireyin sosyal çevresi ile kurduğu etkileşimler sonucunda şekillenmekte ve aile bu sürecin merkezinde yer almaktadır (Brewer et al., 1993). Ancak bu kimliğin aşırı yoğunlaşması, bireyin psikolojik sağlığı açısından risk oluşturabilmektedir. Bu çalışma, sporun yalnızca fiziksel performansla ilgili bir alan olmadığını; aynı zamanda sosyal, kültürel ve psikolojik süreçlerin kesişiminde yer alan bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle sporun anlaşılması, ancak disiplinler arası ve çok boyutlu bir yaklaşım ile mümkün olmaktadır. Sonuç olarak, sporun geliştirilmesine yönelik politikalar ve uygulamalar oluşturulurken, aile faktörünün göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Ailelerin bilinçlendirilmesi, destekleyici ebeveyn tutumlarının teşvik edilmesi ve spor olanaklarına erişimde eşitliğin sağlanması, hem bireysel gelişim hem de toplumsal fayda açısından kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda gelecekte yapılacak çalışmaların, aile yapılarının farklı sosyo-kültürel bağlamlarda spor üzerindeki etkilerini daha derinlemesine incelemesi, spor sosyolojisi literatürüne önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood.
- Brewer, B. W. (1999). Self-identity and sport career transitions. In *Applied sport psychology*.
- Brewer, B. W., Van Raalte, J. L., & Linder, D. E. (1993). Athletic identity: Hercules' muscles or Achilles heel? *International Journal of Sport Psychology*, 24, 237–254.
- Coakley, J. (2015). *Sports in society: Issues and controversies* (11th ed.). McGraw-Hill.
- Coalter, F. (2007). *A wider social role for sport*. Routledge.
- Collins, M. (2003). *Sport and social exclusion*. Routledge.
- Fredricks, J. A., & Eccles, J. S. (2004). Parental influences on youth involvement in sports. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 25(1), 35–55.
- Gould, D., Lauer, L., Rolo, C., Jannes, C., & Pennisi, N. (2006). Understanding the role parents play in tennis success. *British Journal of Sports Medicine*, 40(7), 632–636.
- Harwood, C. G., & Knight, C. J. (2015). Parenting in youth sport. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*, 4(2), 84–97.
- Harwood, C. G., Thrower, S. N., & Knight, C. J. (2019). Youth sport parenting expertise. *Psychology of Sport and Exercise*, 42, 89–99.
- Horn, T. S., & Horn, J. L. (2007). Family influences on children's sport participation. In *Handbook of sport psychology*.
- Jarvie, G. (2006). *Sport, culture and society*. Routledge.
- Jarvie, G. (2013). *Sport, culture and society: An introduction* (2nd ed.). Routledge.
- Knight, C. J., & Holt, N. L. (2014). Parenting in youth sport. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 9(4), 819–831.
- Lareau, A. (2011). *Unequal childhoods* (2nd ed.). University of California Press.
- MacPhail, A., & Kirk, D. (2006). Young people's socialization into sport. *Sport, Education and Society*, 11(1), 87–105.
- McPherson, B. D., Curtis, J. E., & Loy, J. W. (1989). *The social significance of sport*. Human Kinetics.
- Wheeler, S. (2012). The significance of family culture for sports participation. *International Review for the Sociology of Sport*, 47(2), 235–252.
- White, P., & McTeer, W. (2012). Socioeconomic status and sport participation. *Leisure Sciences*, 34(2), 100–115.

SPORTİF DAVRANIŞIN OLUŞUMUNDA SOSYAL ETKİLEŞİMİN ROLÜ

“ ”

Nilüfer Duman¹

¹ İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, orcid no: 0009-0000-2851-6912, e posta : niluwh@gmail.com

1.GİRİŞ

Sporda sosyalleşme, toplumun geri kalanından soyutlanarak gerçekleşmez. "Spor tarihsel, sosyal ve kültürel güçlerin sosyal bir temsilidir ve aynı zamanda bu aynı koşulları onaylar, meşrulaştırır ve yeniden üretir. Başka bir deyişle, spor sosyal gerçekliği yeniden üretir ve toplumun sosyal, politik ve ekonomik düzeni; cinsiyet, ırk ve sınıf ilişkileri; beden ve fiziksel aktivite hakkında anlamlar taşıyan kültürün bu yönlerini aktarır (Tekel, 2023).

Spor, modern toplumların en görünür sosyal kurumlarından biri olarak bireylerin yaşamında önemli bir yer tutmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde sporun anlamı ve işlevi değişmiş; fiziksel performansa dayalı bir etkinlik olmaktan çıkarak sosyal, kültürel, ekonomik ve politik boyutları olan çok yönlü bir olgu hâline gelmiştir (Coakley, 2023). Günümüzde spor yalnızca fiziksel gelişimi destekleyen bir faaliyet olarak değil, aynı zamanda bireylerin toplumsallaşma süreçlerine katkı sağlayan, sosyal ilişkiler kurmalarına olanak tanıyan ve toplumsal değerlerin aktarımına aracılık eden bir kurum olarak değerlendirilmektedir.

Spor sosyolojisi alanında yapılan çalışmalar, sportif davranışların oluşumunda bireysel özelliklerin tek başına yeterli olmadığını göstermektedir. Bireylerin spora yönelmeleri, sporu sürdürmeleri, sportif kimlik geliştirmeleri ve spor ortamlarında belirli davranış kalıpları sergilemeleri; aile, arkadaş çevresi, eğitim kurumları, medya ve spor organizasyonları gibi sosyal faktörlerden etkilenmektedir (Giulianotti, 2022).

Özellikle son yıllarda dijitalleşme ve sosyal medya kullanımının yaygınlaşması, sportif davranışların oluşumunda yeni etkileşim alanları ortaya çıkarmıştır. Sporcular ve taraftarlar arasındaki ilişkiler fiziksel mekânların ötesine taşınmış, dijital ortamlar da sportif davranışların öğrenildiği ve yeniden üretildiği sosyal alanlar hâline gelmiştir. Bu durum sportif davranışların anlaşılmasında sosyal etkileşim kavramını daha da önemli hâle getirmiştir. Sportif davranışların oluşumunu açıklamaya yönelik çalışmalar farklı sosyolojik kuramlardan yararlanmaktadır. Sporun toplumsal işlevleri,

bireylerin spor ortamlarında geliştirdikleri davranışlar ve sosyal etkileşim süreçleri yapısal işlevselcilik, çatışma kuramı, sembolik etkileşimcilik ve sosyal öğrenme kuramı gibi yaklaşımlar aracılığıyla açıklanmaktadır.

Çocukların spora devam eden katılımlarını anlamaya başlarken, sosyal ve psikolojik alanları, yani kültürel ve sosyal bağlamları ve bunların bireyin benlik algısını nasıl etkilediğini birlikte ele almak da faydalı olacaktır. Bu disiplinler arasındaki ilişkiyi anlayarak, çocukların spora giriş ve spora devam etme süreçlerinin tamamını daha iyi anlayabiliriz. Birden fazla disiplin bir çocuğun spordaki deneyimlerine ilişkin algılarını etkileyebilse de katılımcının spordaki rolüne ilişkin bakış açısını oluşturan, iki yönlü süreç olan spor bağlamındaki sosyal etkileşimidir. Başka bir deyişle, bir kişinin spordaki rolüne ilişkin algısı önemli diğer kişilerden etkilenir, ancak bir toplum içinde yaşayan birey ile etkileşimde bulunduğu sosyal bağlam arasında süregelen bir etkileşim yoluyla oluşur (Tekel, 2023).

Yapısal İşlevselcilik Yaklaşımı

Yapısal işlevselcilik yaklaşımına göre toplum, birbirleriyle ilişkili kurumlardan oluşan bir sistemdir. Bu sistem içerisinde her kurum toplumsal düzenin sürdürülmesine katkı sağlamaktadır (Parsons, 2013). Spor da bu kurumlardan biri olarak bireylere toplumsal normları öğretmekte ve toplumsal bütünleşmeyi desteklemektedir.

Bu yaklaşım çerçevesinde spor; disiplin, sorumluluk, iş birliği, liderlik ve kurallara uyum gibi davranışların öğrenildiği bir toplumsallaşma alanı olarak değerlendirilmektedir. Spor faaliyetlerine katılan bireyler yalnızca fiziksel beceriler geliştirmemekte, aynı zamanda toplumsal yaşamın gerektirdiği davranış kalıplarını da öğrenmektedirler (Coalter, 2021).

Çatışma Kuramı

Çatışma kuramı sporun yalnızca toplumsal uyumu sağlayan bir kurum olmadığını, aynı zamanda toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretildiği bir alan

olduğunu savunmaktadır. Bu yaklaşım sporun ekonomik, politik ve kültürel güç ilişkileriyle bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir (Butterworth, 2023).

Profesyonel sporun ticarileşmesi, sporcuların ekonomik değerler üzerinden değerlendirilmesi ve spor organizasyonlarının küresel sermaye tarafından yönlendirilmesi çatışma kuramının spor alanında odaklandığı başlıca konular arasında yer almaktadır. Ayrıca kadınların, engelli bireylerin ve dezavantajlı grupların spor olanaklarına erişiminde yaşanan eşitsizlikler de bu kuram çerçevesinde ele alınmaktadır.

Sembolik Etkileşimcilik

Sembolik etkileşimcilik yaklaşımı bireylerin sosyal dünyayı günlük etkileşimler aracılığıyla anlamlandırdığını savunmaktadır (Mead, 2015). Spor ortamları da bireylerin çeşitli anlamlar ürettikleri ve bu anlamlar doğrultusunda davranış geliştirdikleri sosyal alanlar olarak değerlendirilmektedir.

Takım formaları, kulüp amblemleri, kaptanlık bandı veya madalyalar sporcular açısından yalnızca fiziksel nesneler değildir. Bu unsurlar aidiyet, başarı ve kimlik gibi sembolik anlamlar taşımaktadır. Dolayısıyla sportif davranışların anlaşılabilmesi için bireylerin spor ortamlarında geliştirdikleri anlam dünyalarının da incelenmesi gerekmektedir.

Sosyal Öğrenme Kuramı

Bandura'nın sosyal öğrenme kuramına göre bireyler davranışları yalnızca deneyimleyerek değil, gözlemleyerek de öğrenebilmektedirler (Bandura, 1986). Spor ortamlarında genç sporcular başarılı sporcuları, antrenörlerini ve takım liderlerini model almakta; onların davranışlarını gözlemleyerek çeşitli sportif davranışlar geliştirmektedirler.

Bu durum özellikle sportmenlik, takım çalışması, liderlik ve mücadele davranışlarının oluşumunda belirgin şekilde görülmektedir. Benzer biçimde

saldırgan davranışlar veya etik dışı uygulamalar da gözlem yoluyla öğrenilebilmektedir.

SPOR VE TOPLUMSALLAŞMA SÜRECİ

Toplumsallaşma, bireyin içinde yaşadığı toplumun değerlerini, normlarını ve davranış kalıplarını öğrenerek sosyal yaşamın aktif bir üyesi hâline gelmesi sürecidir. Bu süreç yalnızca aile ve eğitim kurumları aracılığıyla değil, spor gibi sosyal kurumlar aracılığıyla da gerçekleşmektedir. Spor, bireylerin toplumsal yaşamın gerektirdiği davranışları öğrenmelerine katkı sağlayan önemli bir toplumsallaşma aracı olarak kabul edilmektedir (Coakley, 2023).

Spor faaliyetleri bireylere yalnızca fiziksel beceriler kazandırmakla kalmamakta; aynı zamanda iş birliği yapma, kurallara uyma, liderlik geliştirme, sorumluluk alma ve grup içerisinde hareket etme gibi sosyal becerilerin kazanılmasına da katkıda bulunmaktadır. Özellikle çocukluk ve ergenlik dönemlerinde spor faaliyetlerine düzenli olarak katılan bireylerin sosyal uyum düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir (Jaf, Özdemir & Skoog, 2021).

Toplumsallaşma sürecinde sporun işlevi iki yönlüdür. İlk olarak birey spor aracılığıyla toplumun değerlerini öğrenmektedir. İkinci olarak ise birey toplum içerisinde öğrendiği norm ve değerleri spor ortamlarına taşımaktadır. Bu nedenle spor ve toplum arasında karşılıklı bir etkileşim bulunmaktadır. Spor ortamlarında öğrenilen dayanışma, saygı ve adalet gibi değerler günlük yaşamda da etkisini sürdürmektedir (Giulianotti, 2022).

Modern toplumlarda sporun toplumsallaştırıcı işlevi giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Özellikle kentleşme, dijitalleşme ve bireyselleşmenin arttığı günümüzde spor, bireylerin sosyal ilişkiler kurabilecekleri ve aidiyet geliştirebilecekleri önemli sosyal alanlardan biri hâline gelmiştir. Spor kulüpleri, okul takımları ve yerel spor organizasyonları bireylere yalnızca

sportif deneyim değil, aynı zamanda sosyal çevre de kazandırmaktadır (Putnam, 2020).

Sporun toplumsallaştırıcı etkisi farklı yaş gruplarında farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Çocukluk döneminde spor temel sosyal becerilerin öğrenilmesine katkı sağlarken, gençlik döneminde kimlik gelişimi ve grup aidiyeti açısından önem taşımaktadır. Yetişkinlik döneminde ise spor sosyal ilişkilerin sürdürülmesi ve sosyal sermayenin geliştirilmesi açısından önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda sportif davranışların oluşumunu anlamak için sporun yalnızca fiziksel performans odaklı bir etkinlik değil, aynı zamanda güçlü bir toplumsallaşma mekanizması olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir.

SOSYAL ETKİLEŞİM VE SPORTİF DAVRANIŞIN ŞEKİLLENMESİ

Sportif davranışların oluşumunda belirleyici faktörlerden biri sosyal etkileşimdir. Sosyal etkileşim, bireylerin birbirlerinin davranışlarını etkilemeleri ve bu etkileşim sonucunda belirli davranış kalıpları geliştirmeleri sürecini ifade etmektedir. Spor ortamları sosyal etkileşimin yoğun biçimde yaşandığı alanlar arasında yer almaktadır.

Bir kişinin spora dahil olma kararı şu şekildedir: bir kişiye spora dahil olma fırsatı sunulduğunda, algıları toplumsal faktörlerden (örneğin kültürel ve toplumsal cinsiyet kalıpları, değerler ve beklenen davranışlar), kişisel özelliklerden (örneğin inançlar, yetenekler ve beceriler) ve geçmiş deneyimlerden etkilenir. Her bireyin bakış açısı kendi inançlarından etkilenir, geçmiş deneyimlerin yorumlarıyla şekillenir ve önemli diğer sosyalleştiriciler (ebeveynler, akranlar, öğretmenler, vb.) tarafından şekillendirilir. Katılımcı bu bilgileri filtreleyerek her yeni fırsatın kişisel hedeflerine ve başarı beklentilerine uygun olup olmadığını belirler. Pozitif (teşvikler) veya negatif (maliyetler) motivasyon faktörleri de etkilidir. Tüm bu faktörler, her bireyin spora mevcut veya gelecekteki katılımı ve başarısı için seçimini etkiler (Tekel, 2023)

Sporcuların takım arkadaşlarıyla, antrenörleriyle, yöneticilerle ve taraftarlarla kurdukları ilişkiler sportif davranışların şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Sosyal öğrenme kuramına göre bireyler çevrelerinde gözlemledikleri davranışları model alma eğilimindedirler (Bandura, 1986). Spor ortamlarında da genç sporcular başarılı sporcuları örnek almakta ve onların davranışlarını benimsemektedirler.

Örneğin sportmenlik davranışları sergileyen sporcular, genç sporcular açısından önemli rol modeller oluşturmaktadır. Benzer şekilde saldırgan davranışların ödüllendirildiği veya normalleştirildiği spor ortamlarında olumsuz davranışların yaygınlaşabildiği görülmektedir. Bu durum sportif davranışların yalnızca bireysel tercihlerle açıklanamayacağını göstermektedir (Amiot & Skerlj, 2021).

Takım sporlarında grup normları sportif davranışların oluşumunda önemli bir etkiye sahiptir. Takım içerisinde kabul gören davranışlar zamanla takım kültürünün parçası hâline gelmektedir. Sporcular da grup tarafından kabul görmek amacıyla bu normlara uyum sağlamaktadırlar. Böylece sosyal etkileşim sportif davranışların öğrenilmesi ve sürdürülmesinde temel bir mekanizma olarak ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde sosyal etkileşim yalnızca fiziksel spor ortamlarıyla sınırlı değildir. Sosyal medya platformları ve dijital spor toplulukları da sportif davranışların öğrenildiği yeni sosyal alanlar yaratmaktadır. Sporcular ve taraftarlar arasındaki dijital etkileşimler, sportif kimliklerin oluşumunda giderek daha etkili hâle gelmektedir (Gusdernawati & Widiyanto, 2021).

Dolayısıyla sportif davranışların oluşumu bireyin yalnızca kendi deneyimlerinin değil, içerisinde bulunduğu sosyal ilişkiler ağının da bir sonucu olarak değerlendirilmelidir.

AİLE, AKRAN GRUPLARI VE ANTRENÖRLERİN ROLÜ

Sportif davranışların oluşumunda ilk ve en önemli sosyal çevreyi aile oluşturmaktadır. Çocukların sporla tanışmaları, spor faaliyetlerine

yönelmeleri ve sporun yaşamlarının bir parçası hâline gelmesi büyük ölçüde aile desteği ile gerçekleşmektedir.

Araştırmalar spor yapan ebeveynlerin çocuklarının da spora katılım olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Jaf vd., 2021). Ebeveynlerin spora yönelik olumlu tutumları çocukların sportif motivasyonlarını artırmakta ve sporun yaşam boyu sürdürülebilen bir alışkanlık hâline gelmesine katkı sağlamaktadır.

Aile yalnızca spor katılımını değil, sportif davranışların niteliğini de etkilemektedir. Çocuğun başarı odaklı mı yoksa gelişim odaklı mı bir spor anlayışı geliştireceği büyük ölçüde aile tarafından verilen mesajlarla şekillenmektedir. Sporun yalnızca kazanmak için yapılan bir faaliyet olarak sunulması ile bireysel gelişim ve eğlence amacıyla yapılan bir etkinlik olarak sunulması arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Ergenlik döneminde akran gruplarının etkisi belirgin biçimde artmaktadır. Genç bireyler arkadaş çevreleri tarafından kabul görmek amacıyla çeşitli sportif faaliyetlere katılabilmektedirler. Takım sporları özellikle aidiyet duygusunun gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Spor ortamlarında kurulan arkadaşlık ilişkileri bireyin sosyal kimliğini güçlendirmekte ve spora bağlılığını artırmaktadır (Richard vd., 2021).

Antrenörler ise sportif davranışların şekillenmesinde kritik öneme sahip sosyal aktörlerdir. Antrenörün liderlik tarzı, iletişim biçimi ve etik yaklaşımı sporcuların davranışlarını doğrudan etkilemektedir. Demokratik ve destekleyici liderlik anlayışına sahip antrenörlerin sporcularında daha yüksek öz güven, takım bağlılığı ve sportmenlik davranışları gözlenmektedir (Fransen et al., 2020).

Buna karşılık aşırı otoriter yaklaşımlar sporcular üzerinde baskı oluşturabilmekte ve bazı durumlarda etik dışı davranışların ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilmektedir. Bu nedenle antrenörler yalnızca teknik bilgi

aktaran kişiler değil, aynı zamanda sportif davranışların şekillenmesinde rol model olan önemli sosyal liderlerdir.

Sonuç olarak aile, akran grupları ve antrenörler sportif davranışların oluşumunda birbirini tamamlayan sosyal aktörler olarak değerlendirilmektedir. Bu aktörlerin birey üzerindeki etkileri birlikte düşünüldüğünde sportif davranışların sosyal etkileşim süreçleri sonucunda şekillendiği daha açık biçimde anlaşılmaktadır.

SPOR KÜLTÜRÜ VE GRUP DİNAMİKLERİ

Spor kültürü, spor ortamlarında paylaşılan değerler, normlar, semboller, gelenekler ve davranış kalıplarının bütünü olarak tanımlanmaktadır. Her spor branşı zaman içerisinde kendine özgü bir kültür geliştirmekte ve bu kültür sporcuların davranışlarını yönlendiren önemli bir sosyal mekanizma hâline gelmektedir (Coakley, 2023).

Spor kültürünün oluşumunda tarihsel süreçler, kurumsal yapılar ve sosyal etkileşimler etkili olmaktadır. Sporcular, belirli bir spor ortamına katıldıklarında yalnızca teknik beceriler öğrenmemekte, aynı zamanda o spor kültürüne ait değerleri ve davranış kalıplarını da benimsemektedirler. Bu durum özellikle takım sporlarında daha belirgin biçimde görülmektedir.

Takım kültürü, bireylerin davranışlarını yönlendiren güçlü bir sosyal kontrol mekanizması olarak işlev görmektedir. Takım içerisinde kabul edilen davranışlar zamanla norm hâline gelmekte ve grup üyeleri tarafından sürdürülmektedir. Sporcular, grup içerisinde kabul görmek ve aidiyet duygularını korumak amacıyla bu normlara uyum göstermektedirler (Evans, Eys & Bruner, 2023).

Grup normlarının sporcular üzerindeki etkisi yalnızca performans davranışlarıyla sınırlı değildir. Takım içerisindeki iletişim biçimleri, liderlik ilişkileri ve ortak hedefler de bireylerin sportmenlik anlayışlarını şekillendirmektedir. Sosyal kimlik yaklaşımına göre bireyler, üyesi oldukları grupların değerlerini zamanla kendi kişisel değerlerinin bir parçası hâline

getirebilmektedirler (Tajfel & Turner, 1986). Bu nedenle takım kültürü sportif davranışların sürdürülebilirliğinde önemli bir toplumsal mekanizma olarak değerlendirilmektedir (Fransen, Haslam, Steffens & Peters, 2020).

Grup dinamikleri açısından değerlendirildiğinde spor takımları küçük sosyal sistemler olarak düşünülebilir. Bu sistemler içerisinde liderlik, iletişim, rol paylaşımı ve grup uyumu gibi unsurlar sportif davranışların şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Takım üyeleri arasındaki güven düzeyi arttıkça iş birliği davranışları güçlenmekte ve ortak hedeflere ulaşma olasılığı yükselmektedir.

Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde bireyler üyesi oldukları spor takımları aracılığıyla sosyal kimlik geliştirmektedirler. Bir takımın parçası olmak, bireylere aidiyet duygusu kazandırmakta ve grup üyeliğini benliklerinin önemli bir parçası hâline getirmektedir (Tajfel & Turner, 1986). Bu durum sportif davranışların oluşumunda grup aidiyetinin önemini ortaya koymaktadır.

Taraftarlık kültürü de spor kültürünün önemli bileşenlerinden biridir. Taraftarlar yalnızca spor müsabakalarını takip eden bireyler değil, aynı zamanda ortak semboller, değerler ve duygular etrafında birleşen sosyal gruplardır. Taraftar grupları bireylere sosyal destek, aidiyet ve kimlik kazandırırken bazı durumlarda grup kutuplaşması ve dışlayıcı davranışlara da neden olabilmektedir.

Modern spor sosyolojisi çalışmaları, taraftar topluluklarının bireylere güçlü aidiyet duyguları kazandırdığını ve sosyal kimlik oluşumunda etkili olduğunu göstermektedir. Özellikle dijital taraftar topluluklarının yaygınlaşmasıyla birlikte taraftarlık deneyimi fiziksel mekânların ötesine taşınmış ve küresel ölçekte yeni sosyal etkileşim alanları ortaya çıkmıştır (Giulianotti, 2022).

Sonuç olarak spor kültürü ve grup dinamikleri sportif davranışların oluşumunda önemli bir sosyal çerçeve oluşturmaktadır. Sporcuların

davranışları yalnızca bireysel özellikleriyle değil, içerisinde bulundukları grup yapıları ve kültürel ortamlarla da şekillenmektedir.

DİJİTALLEŞME VE SOSYAL MEDYANIN SPORTİF DAVRANIŞLARA ETKİSİ

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sporun toplumsal yapısında önemli değişimlere neden olmuştur. Özellikle sosyal medya platformlarının yaygınlaşması, sporcular, taraftarlar ve spor kurumları arasındaki etkileşim biçimlerini dönüştürmüştür. Günümüzde sportif davranışların oluşumu yalnızca fiziksel spor ortamlarında değil, dijital platformlarda da gerçekleşmektedir.

Sosyal medya sporcuların görünürliğini artırırken aynı zamanda onların davranışlarının daha geniş kitleler tarafından gözlemlenmesine olanak sağlamaktadır. Bu durum sporcuların rol model olma özelliklerini güçlendirmektedir. Özellikle genç bireyler profesyonel sporcuların sosyal medya paylaşımlarını takip ederek çeşitli davranış kalıplarını öğrenmektedirler (Gusdernawati & Widiyanto, 2021).

Dijital ortamlar sporcuların kimlik sunumlarını da etkilemektedir. Sporcular sosyal medya aracılığıyla yalnızca sportif başarılarını değil, günlük yaşamlarını, düşüncelerini ve değerlerini de paylaşabilmektedirler. Böylece sportif kimlik dijital ortamlarda yeniden üretilmekte ve geniş kitlelere aktarılmaktadır.

COVID-19 pandemisi sonrasında dijital spor topluluklarının sayısında önemli artış yaşanmıştır. Çevrim içi egzersiz programları, sanal yarışmalar ve dijital spor toplulukları bireylerin fiziksel olarak bir araya gelemedikleri dönemlerde sosyal bağlarını korumalarına yardımcı olmuştur (Parnell et al., 2022).

Dijitalleşme aynı zamanda sporun küreselleşmesini de hızlandırmıştır. Farklı ülkelerde yaşayan bireyler aynı spor topluluklarının parçası olabilmekte

ve ortak sportif kimlikler geliştirebilmektedir. Bu durum sporun sosyal etkileşim kapasitesini ulusal sınırların ötesine taşımıştır.

Sonuç olarak sosyal medya ve dijital teknolojiler sportif davranışların öğrenilmesi, paylaşılması ve yaygınlaştırılmasında önemli rol oynamaktadır. Günümüzde sportif davranışları anlamak için dijital sosyal etkileşim süreçlerini de dikkate almak gerekmektedir.

SOSYAL SERMAYE VE SPORTİF KATILIM

Sosyal sermaye kavramı bireylerin sosyal ilişkiler ağları aracılığıyla elde ettikleri kaynakları ifade etmektedir. Sosyal sermaye; güven, karşılıklılık, iş birliği ve sosyal ağlar gibi unsurlar üzerine kuruludur. Spor faaliyetleri bireylerin sosyal sermaye geliştirmelerine katkı sağlayan önemli sosyal alanlardan biri olarak değerlendirilmektedir (Putnam, 2020).

Spor kulüpleri, amatör spor organizasyonları ve gönüllü spor etkinlikleri bireylerin yeni sosyal ilişkiler kurmalarına olanak tanımaktadır. Bu ilişkiler zamanla güvene dayalı sosyal ağlara dönüşmekte ve bireylerin sosyal yaşamlarını desteklemektedir. Spor aracılığıyla kurulan sosyal bağlar yalnızca sportif faaliyetlerle sınırlı kalmamakta; eğitim, iş yaşamı ve toplumsal katılım gibi alanlarda da etkili olabilmektedir.

Sosyal sermaye kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde spor ortamları bireylerin güvene dayalı ilişkiler geliştirmelerine ve toplumsal ağlarını genişletmelerine katkı sağlamaktadır. Bu ağlar zaman içerisinde bireylerin eğitim, istihdam ve toplumsal katılım süreçlerinde çeşitli avantajlar elde etmelerine yardımcı olabilmektedir (Putnam, 2020).

Sosyal sermaye yaklaşımına göre spor bireylerin toplumla bütünleşmelerine katkı sağlamaktadır. Düzenli spor faaliyetlerine katılan bireylerin toplumsal güven düzeylerinin daha yüksek olduğu ve gönüllülük faaliyetlerine daha fazla katıldıkları görülmektedir (Downward & Rasciute, 2021). Bu durum sporun toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir araç olduğunu göstermektedir.

Sporun sosyal sermaye üretme kapasitesi özellikle gençler açısından önem taşımaktadır. Spor faaliyetleri genç bireylerin olumlu sosyal çevreler geliştirmelerine yardımcı olmakta ve riskli davranışlardan uzak durmalarını destekleyebilmektedir. Takım sporlarında kurulan ilişkiler bireylerin aidiyet duygularını güçlendirerek sosyal uyum süreçlerine katkı sağlamaktadır.

Genç bireylerin spor kulüpleri ve takım faaliyetleri aracılığıyla geliştirdikleri sosyal ilişkiler, toplumsal aidiyet duygularını güçlendirmekte ve sosyal uyum süreçlerini desteklemektedir. Bu durum özellikle farklı kültürel geçmişlere sahip gençlerin toplumsal bütünleşmesine katkı sağlayabilmektedir (Jaf, Özdemir & Skoog, 2021; Richard, Burlot, Duquesne & Joncheray, 2021).

Yerel spor kulüpleri ve topluluk temelli spor organizasyonları da sosyal sermayenin geliştirilmesinde önemli işlevler üstlenmektedir. Bu kuruluşlar farklı yaş, cinsiyet ve sosyoekonomik gruplardan bireyleri ortak amaçlar etrafında bir araya getirerek toplumsal bütünleşmeyi desteklemektedir.

Son yıllarda yapılan çalışmalar spor katılımı ile yaşam memnuniyeti, sosyal destek ve toplumsal güven arasında pozitif ilişkiler bulunduğunu göstermektedir. Bu nedenle spor yalnızca fiziksel sağlık açısından değil, sosyal refah ve toplumsal kalkınma açısından da önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Sporun sosyal sermaye oluşturma potansiyeli göz önüne alındığında sportif davranışların oluşumunu açıklarken bireyin sosyal ağlarını ve toplumsal ilişkilerini dikkate almak büyük önem taşımaktadır. Sportif davranışlar çoğu zaman bireyin içinde bulunduğu sosyal çevre ve sosyal sermaye düzeyi ile yakından ilişkilidir.

GÜNCEL SPOR SOSYOLOJİSİ YAKLAŞIMLARI VE YENİ EĞİLİMLER

Spor sosyolojisi, toplumsal değişimlere paralel olarak sürekli gelişen ve yeni araştırma alanlarıyla zenginleşen dinamik bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel spor sosyolojisi çalışmaları daha çok sporun

toplumsallaştırıcı işlevleri, sosyal sınıf ilişkileri ve kültürel boyutları üzerinde yoğunlaşırken, günümüzde dijitalleşme, toplumsal kapsayıcılık, sürdürülebilirlik, sosyal adalet ve küreselleşme gibi konular ön plana çıkmaktadır (Giulianotti, 2022).

Son yıllarda sporun toplumsal dönüşümlerdeki rolüne ilişkin çalışmaların sayısında önemli bir artış yaşanmıştır. Özellikle sporun farklı toplumsal gruplar arasındaki ilişkileri nasıl etkilediği, toplumsal eşitsizlikleri nasıl yeniden üretebildiği veya azaltabildiği konusu spor sosyolojisinin temel araştırma alanlarından biri hâline gelmiştir.

Spor ve Toplumsal Kapsayıcılık

Güncel spor sosyolojisi çalışmalarında en çok tartışılan konulardan biri kapsayıcılık kavramıdır. Sporun tüm bireyler için erişilebilir olması gerektiği yönündeki yaklaşım giderek güçlenmektedir. Bu doğrultuda kadınların, engelli bireylerin, göçmenlerin ve sosyoekonomik açıdan dezavantajlı grupların spor faaliyetlerine katılımı üzerine çok sayıda araştırma yürütülmektedir (Coalter, 2021).

Kapsayıcı spor politikaları bireylerin yalnızca fiziksel aktiviteye erişimlerini artırmakla kalmamakta, aynı zamanda sosyal bütünleşmeyi de desteklemektedir. Sporun farklı sosyal gruplar arasında iletişim kurulmasını kolaylaştırdığı ve toplumsal uyumu güçlendirdiği belirtilmektedir.

Spor ve Sosyal Adalet

Sporun sosyal adaletle ilişkisi günümüzde önemli araştırma alanlarından biri hâline gelmiştir. Özellikle uluslararası spor organizasyonlarında toplumsal cinsiyet eşitliği, insan hakları, ayrımcılık karşıtlığı ve fırsat eşitliği gibi konular daha görünür hâle gelmiştir (Butterworth, 2023).

Birçok profesyonel sporcu artık yalnızca performanslarıyla değil, toplumsal meseleler karşısındaki duruşlarıyla da değerlendirilmektedir. Sporcuların sosyal medya aracılığıyla toplumsal konular hakkında görüş

bildirmeleri, sporun sosyal etkisinin geleneksel sınırlarının ötesine geçtiğini göstermektedir.

Bu gelişmeler sporun yalnızca rekabet ve eğlence alanı olmadığını, aynı zamanda toplumsal farkındalık oluşturabilen güçlü bir sosyal platform olduğunu ortaya koymaktadır.

Dijital Spor Kültürü ve Küreselleşme

Teknolojik gelişmeler sporun küresel ölçekte yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır. Dijital yayın platformları, sosyal medya uygulamaları ve çevrim içi spor toplulukları farklı ülkelerde yaşayan bireyleri ortak spor kültürleri etrafında bir araya getirmektedir.

Küreselleşme süreci sporcuların, taraftarların ve spor organizasyonlarının etkileşim biçimlerini dönüştürmektedir. Artık bir spor kulübünün taraftar kitlesi yalnızca bulunduğu şehir veya ülke ile sınırlı kalmamaktadır. Bu durum sporun sosyal etkileşim alanlarını genişletmekte ve yeni kimlik oluşum süreçleri yaratmaktadır (Giulianotti, 2022).

Spor ve Sürdürülebilirlik

Son yıllarda spor sosyolojisinde öne çıkan bir diğer konu sürdürülebilirliktir. Büyük spor organizasyonlarının çevresel etkileri, enerji kullanımı, karbon ayak izi ve sosyal sorumluluk uygulamaları daha fazla tartışılmaya başlanmıştır (McCullough & Orr, 2023).

Modern spor organizasyonları yalnızca sportif başarılarıyla değil, toplumsal ve çevresel sorumluluklarıyla da değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım sporun gelecekteki toplumsal rolünün yeniden tanımlanmasına katkı sağlamaktadır.

Sonuç olarak güncel spor sosyolojisi, sportif davranışların yalnızca bireysel tercihler veya mikro düzeyli sosyal ilişkilerle açıklanamayacağını

göstermektedir. Ekonomik, kültürel, politik ve teknolojik dönüşümler sportif davranışların oluşumunda giderek daha etkili hâle gelmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada sportif davranışların oluşumunda sosyal etkileşimin rolü spor sosyolojisi perspektifinden incelenmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda sportif davranışların yalnızca bireysel özellikler veya biyolojik faktörlerle açıklanamayacağı, sosyal çevre ve toplumsal yapı tarafından şekillendirilen çok boyutlu bir süreç olduğu ortaya konulmuştur.

Araştırma kapsamında öncelikle sporun toplumsallaştırıcı işlevi ele alınmış ve sporun bireylere toplumsal normlar, değerler ve davranış kalıpları kazandıran önemli bir sosyal kurum olduğu vurgulanmıştır. Spor faaliyetleri aracılığıyla bireyler iş birliği, disiplin, sorumluluk, liderlik ve kurallara uyum gibi davranışları öğrenmekte ve bu davranışları günlük yaşamlarına taşımaktadırlar.

Sportif davranışların oluşumunda sosyal etkileşim süreçlerinin belirleyici rol oynadığı görülmektedir. Sporcuların takım arkadaşlarıyla, antrenörleriyle, aileleriyle ve taraftarlarla kurdukları ilişkiler sportif davranışların şekillenmesinde önemli etkiler yaratmaktadır. Özellikle sosyal öğrenme süreçleri sayesinde bireyler çeşitli davranış modellerini gözlemlemekte ve zamanla bu davranışları içselleştirmektedirler.

Çalışmada aile, akran grupları ve antrenörlerin sportif davranışlar üzerindeki etkileri de değerlendirilmiştir. Ailelerin spor katılımını destekleyici tutumları, akran gruplarının aidiyet oluşturunuc etkileri ve antrenörlerin liderlik özellikleri bireylerin sportif kimlik gelişiminde belirleyici unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Spor kültürü ve grup dinamikleri sportif davranışların anlaşılmasında önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Sporcuların davranışları büyük ölçüde içerisinde bulundukları grup normları, takım kültürü ve sosyal kimlik

süreçleri tarafından yönlendirilmektedir. Bu durum sportif davranışların sosyal bağlamdan bağımsız değerlendirilemeyeceğini göstermektedir.

Dijitalleşme ve sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte sportif davranışların oluşum süreçleri yeni boyutlar kazanmıştır. Dijital platformlar sporcuların ve taraftarların etkileşim kurduğu yeni sosyal alanlar yaratırken aynı zamanda sportif kimliklerin oluşumunda etkili olmaktadır.

Sosyal sermaye yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde sporun bireylerin sosyal ağlarını genişlettiği, toplumsal güven düzeylerini artırdığı ve sosyal bütünleşmeye katkı sağladığı görülmektedir. Spor faaliyetleri aracılığıyla kurulan ilişkiler bireylerin sosyal yaşamlarını güçlendirmekte ve toplumsal katılımı desteklemektedir.

Sonuç olarak sportif davranışların oluşumu bireyin içinde bulunduğu sosyal çevre, kültürel yapı ve toplumsal ilişkiler ağı ile yakından ilişkilidir. Spor sosyolojisi perspektifi sportif davranışların anlaşılmasında güçlü bir kuramsal temel sunmakta ve sporun toplumsal boyutlarını görünür kılmaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmaların dijital spor kültürü, toplumsal kapsayıcılık ve sosyal adalet gibi güncel konulara odaklanması spor sosyolojisi alanına önemli katkılar sağlayacaktır.

Çalışma boyunca ele alınan kuramsal yaklaşımlar, sportif davranışların yalnızca bireysel tercihler sonucunda ortaya çıkmadığını, aksine aile, akran grupları, antrenörler, takım kültürü, taraftar toplulukları ve dijital sosyal ağlar gibi çok katmanlı sosyal etkileşim süreçleri tarafından şekillendirildiğini göstermektedir. Bu bulgu, sporun toplumsal bir kurum olarak değerlendirilmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Özetle; spor kendi başına soyut bir alan değildir. Toplumdaki sosyal etkileşimlerin niteliği neyse, sporcunun sergilediği sportif davranışın rengi de odur.

Billie Jean King'in bir cümlesi ile bitirelim. "Spor, toplumun küçük bir evrenidir. Bu yüzden liderlik etmek ve insanları düşündürmek için harika bir

fırsatımız var (Sport is a microcosm of society... So we have a great opportunity to lead and to make people think).”...

KAYNAKÇA

- Amiot, C. E., & Skerlj, F. (2021). The role of dynamic social norms in promoting the internalization of sportspersonship behaviors and values and psychological well-being in ice hockey. *Frontiers in Psychology*, 12, 744797.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall.
- Butterworth, M. L. (2023). *Sport and social justice: Contemporary perspectives*. Routledge.
- Coakley, J. (2023). *Sports in society: Issues and controversies* (14th ed.). McGraw-Hill Education.
- Coalter, F. (2021). *Sport for development: What game are we playing?* Routledge.
- Evans, M. B., Eys, M. A., & Bruner, M. W. (2023). Group dynamics in sport: Recent developments and future directions. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*, 12(1), 1–15.
- Fransen, K., Haslam, S. A., Steffens, N. K., & Peters, K. (2020). All for us and us for all: Harnessing group dynamics in sport. *Current Opinion in Psychology*, 16, 67–72.
- Giulianotti, R. (2022). *Sport: A critical sociology* (3rd ed.). Polity Press.
- Gusdernawati, A., & Widiyanto. (2021). The role of family and social media in athlete social interactions. *Journal Sport Area*, 6(2), 130–139.
- Jaf, D., Özdemir, M., & Skoog, T. (2021). Immigrant and Swedish adolescents' involvement in organized sports activities: An expectancy-value approach. *BMC Psychology*, 9(12).
- McCullough, B. P., & Orr, M. (2023). *Sport ecology: Sustainability and sport management*. Routledge.
- Mead, G. H. (2015). *Mind, self and society*. University of Chicago Press.
- Parnell, D., Bond, A., Widdop, P., & Cockayne, D. (2022). COVID-19, networks and sport. *Managing Sport and Leisure*, 27(1–2), 72–78.
- Parsons, T. (2013). *The social system*. Routledge.
- Putnam, R. D. (2020). *The upswing: How America came together a century ago and how we can do it again*. Simon & Schuster.
- Richard, R., Burlot, F., Duquesne, V., & Joncheray, H. (2021). Sports socialisation processes of French Paralympic athletes. *European Journal for Sport and Society*, 18(3), 245–263.

- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. In S. Worchel & W. Austin (Eds.), *Psychology of intergroup relations* (pp. 7–24). Nelson-Hall.
- Tekel, S. (2023). *Spor sosyolojisi*. Duvar Yayınları.